

NYA LAGBEREDNINGENS

FÖRSLAG

TILL

FÖRORDNING

ANGÅENDE

TORRLÄGGNING AF JORD.

STOCKHOLM,
ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG.
1878.

Stormäktigste, Allernådigste Konung!

Jemlikt den ordning för Nya Lagberedningens arbeten, som finnes bestånd uti den af Eders Kongl. Maj:t för Beredningen fastställda instruktion, har det ålegat Beredningen att, sedan lagförslag rörande utsökningsväsendet blifvit afgifvet, till behandling företaga frågan om ordnandet af de privaträttsliga förhållandena mellan jord- och strandegare eller andre i afseende å vattens afledande och begagnande samt lagförslag i ämnet utarbета.

Eders Kongl. Maj:t har derjemte behagat till Beredningen öfverlemna Riksdagens underdåniga skrifvelse den 13 Maj 1875 med förslag till författning angående ändring af gällande bestämmelser om

dikning för att under det frågan om vattenrätten vore föremål för Beredningens handläggning tagas i behörigt öfvervägande.

Vid behandlingen af förevarande ämne har Beredningen funnit frågan om jords befriande från skadligt och för dess odling hinderligt vatten lämpligen kunna särskiljas från öfrige delar af ämnet; och har Beredningen förty utarbetat förslag till förordning angående torrläggning af jord, hvilket förslag Beredningen nu får i underdånighet öfverlemna jemte motiv dertill äfvensom inom Beredningen afgifna särskilda yttranden. Derest berörda förslag varder godkändt, torde nya eller förändrade stadganden i några ämnen blifva nödiga, såsom i fråga om de vilkor, hvarunder tillstånd från det allmännas sida må erfordras vid vissa vattenaflednings- eller invallningsföretag, om ersättning till de föreslagne synemännen för de af dem verkställda för rättningar samt om skyldighet för Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande att föra särskild dagbok öfver de hos bemälda myndighet förekommande ärenden angående torrläggning af jord, men då ifrågasvarande stadganden icke falla inom civillagstiftningens område, har Beredningen icke ansett det tillkomma Beredningen att framlägga förslag i dessa delar.

Den remitterade skrifvelsen från Riksdagen varder i underdånighet återställd.

Med djupaste undersätlig vördnad, trohet och nit framhärda

Stormäktigste, Allernådigste Konung

Eders Kongl. Maj:ts

underdånigste och tropligtigste
tjenare och undersåtar

K. J. BERG.

L. Annerstedt.

Axel Örbom.

C. W. Hedenström.

E. von Krusenstjerna.

Willh. Huss.

Stockholm den 20 December 1877.

Förslag

till

Förordning angående torrläggning af jord.

Med upphäfvande af 6 kap. 2 och 3 §§ Byggningsbalken samt hvad i 4 kap. 2 § samma balk är stadgadt rörande dikning, Förordningen den 20 Januari 1824 angående ändring eller utrifning af vattenverk, som genom uppdämning skada jord eller hindra dess odling, Kongl. kungörelsen den 14 Juli 1835 angående ändring uti nämnda förordning och Förordningen den 30 November 1841 angående vissa villkor för vattenafledningar till beredande af samfällig jords odling, så ock med ändring af hvad andra lagens rum och författningar innehålla mot denna förordning stridande, stadgas som följer:

1 Kap.

Om dikning.

1 §.

Vill man för sin jords odling eller förbättring vatten derifrån afleda, och möter jord, som hör till annan till; då må denne ej hindra vattnets aflopp; vare ock, der för ändamålet dike å hans jord tarvas, pligtig att deraf upplåta hvad till diket åtgår.

2 §.

Finnes dike, som någon för sin jord upptaga vill, blifva till nytta jemväl för annans jord, och åsämjas de ej; då hafve han vitsord, som dikning äskar; och vare en hvar, som för sin jord af diket har nytta, skyldig att i mån deraf taga del i dikningen, der han ej, efter ty i 79 § skils, afsäger sig båtnaden och från dikningsskyldigheten befriad varder.

3 §.

Kunna dikningsskyldige ej enas om diket's storlek, ege en hvar af dem rätt fordra att diket så göres, att hans jord kan torrläggas till fyra fots djup, der ej markens beskaffenhet eller läge det hindrar; dock må ej någon med dikningsskyldighet betungas utöfver hvad för torrläggning af hans egen jord till nämnda djup erfordras.

Större dike, än som för ofvanliggande jords torrläggning till fyra fots djup tarfvas, vare den, som enligt 1 § mark till dike upplåta skall, ej pliktig tala.

4 §.

Är tvist om dikes läge eller sträckning, skall det så läggas, att ändamålet med dikningen må utan oskälighet kostnad vinnas med minsta olägenhet för den, å hvars mark diket upptagas bör. Kan utan väsentligen ökad kostnad och svårighet för vattnets afledande dike läggas i råskilnad, varde det, om endera grannen det äskar, der lagdt. I råskilnad tages halfva diket af hvardera grannens mark.

5 §.

Dike må göras öppet eller täckt, efter ty lämpligast finnes.

Å hvar sida om öppet dike räknas ren till högst två fots bredd.

Jord, som ur dike uppkastas, må läggas vid sidan af diket, dock

ej så att jorden hindrar vattnets afrinnande, eller ock föras till lämpligt ställe i närheten. Vill markens egare göra sig dikesjorden till godo, ege dertill rätt; vill han det ej, och kan genom jordens qvarlemnande skada vållas, vare den, som dikar, pliktig att jorden bortföra eller gifva ersättning som i 6 § sägs.

6 §.

För mark, som till dike åtgår, så ock för annat intrång, som af dikningen orsakas, skall ersättning gäldas eller, der ersättningstagan den sjelf dikningsskyldig är, honom vid dikningskostnadens fördelning till godo räknas.

Tarfvas till följd af dikning att väg, bro, trumma eller dylikt bygges eller ändras, drage den, som dikar, derom försorg, der ej den, hvars rätt är i fråga, hellre ersättning tager.

7 §.

Vill den, å hvars mark dikning skall af annan verkställas, hellre sjelf arbetet utföra, det må honom ej förmenas; vare dock, der han af den rätt sig begagna vill, pliktig att inom tid och på sätt, som genom åsämjande eller eljest i laga ordning bestämmes, arbetet fullgöra och ujute därför ersättning, efter ty skäligt pröfvas.

8 §.

Ej må jordegare förvägras att för sin jords odling eller förbättring afläda vatten till annans dike, der sådant kan ske utan men för denne. Är för ändamålet nödigt, att det äldre diket utvidgas, fördjupas eller annorledes förändras, vare lag som om upptagande af nytt dike.

9 §.

Tarfvas dike för samfäld mark, hafve den delegare vitsord, som dike fordrar; och tage en hvar del i dikningen efter sin lott i samfälligheten.

10 §.

I fråga om skyldighet att underhålla dike, som enligt denna förordning upptaget varder, gälle enahanda grunder som för dikets upptagande. Pröfvas diket i följd af nytt dikes anläggande icke vidare vara för ändamålet behöfligt, upphøre skyldigheten att det underhålla.

Om underhåll af äldre dike skils i 85 §.

11 §.

Åskar jordegare dike för torrläggning af kärr, mosse eller annan dylik mark, gånge dermed såsom med annan dikning.

Varder vid afdikning af vattendränkt mark, hvarom nu är sagdt, nödigt att till förekommande af olägenhet för nedan liggande jord, dit vattnet ledes, dikningen der sträckes utöfver hvad för samma jords torrläggning eljest varit behöfligt; då skall den ökade dikningen åligga den jordegare, som af den vattendränkta markens torrläggning har nytta; vare han ock pliktig att ledningen så inrätta att skada ej tillskyndas annan. Ej må vid aftappning så mycket vatten på en gång framläppas, att fara för öfversvämning kan uppstå.

2 Kap.

Om vattens afledande ur sjö eller annat vattendrag, så ock om invallning.

12 §.

Vill någon för sin jords odling eller förbättring eller för vinande af odlingsbar mark sänka eller uttappa sjö, uppressa, fördjupa, utvidga eller räta elf, å eller annat vattendrag, eller vatten eljest derifrån afleda; kan det ske utan förnärmande af annans rätt öfver vattnet, och möter ej heller emot företaget hinder, efter ty i 13 § sägs;

då vare om jordegares rätt till sådant företag och skyldighet att deri deltaga, så ock om företaget i öfrigt lag som om afdikning af vattendränkt mark i 1 kap. skils.

Om strömmrensning för allmänt behof eller eljest för annat ändamål, än här ofvan nämnes, gälle hvad särskildt är stadgadt.

13 §.

Till företag, hvarom i 12 § förmäles, hafve ej jordegare rätt, med mindre tillstånd från det allmännas sida erhållits i fall, der sådant är föreskrifvet.

Är fråga om sänkning eller uttappning af sjö, och blifva icke alla jordegarna derom ense; då ege ej heller den rätt nu sagd är rum, der ej de, hvilka om företaget sig förena, ega mer än hälften af den jord, som vinnes eller förbättras genom företaget, eller ock Konungen pröfvar företaget vara af så öfvervägande nytta för det allmänna, att det ändå tillstädjas må.

14 §.

Vill man vid sjö eller annat vattendrag eller vid hafvet göra vall eller annan byggnad till skydd emot vattnet; bygge så att annan ej deraf har men; söke ock tillstånd från det allmännas sida i fall, der sådant är stadgadt.

15 §.

Kan jord, som vid vattendrag belägen är, genom invallning förbättras eller göras odlingsbar med mindre kostnad och rubbning af vattendraget, än som nödig vore, der sådan åtgärd, som i 12 § sägs, skulle för ändamålet vidtagas; eller kan genom invallning vid hafvet dylik jordförbättring vinnas; då hafve under enahanda villkor, som i fråga om sjösänkning gällande äro, jordegare, hvilken invallning äskar, emot annan jordegare den rätt här nedan skils.

16 §.

Är för invallningens bestånd eller ändamålsenliga inrättning nödigt, att vallen fortsättes eller fäste därför göres å mark, hvars egare ej vill i företaget ingå; vare han pliktig att emot ersättning, efter ty i 6 § sägs, af den mark upplåta hvad för byggnaden jemte dertill hörande graf för vattnets samlande åtgår.

17 §.

Ega två eller flere del i jord, som genom invallningen skyddas, och är läget sådant att för jordens odling hinderligt vatten kan genom dikning afledas utan att uppfordringsverk eller dylik anstalt för vattnets upphemtande är af nöden; vare då den, som sålunda för sin jord har nytta af företaget, skyldig att deri taga del enligt enahanda grunder, som i fråga om dikning äro i 1 kap. stadgade.

18 §.

Nu vinnas ej nytta af invallningen med mindre vattenuppfordringsverk eller dylik anstalt användes; varder sådan anstalt hållen af den, som invallningen gjort, och bortskaffas derigenom vatten från jord, som hörer annan till; då vare denne pliktig att antingen i så måtto deltaga i företaget, att han skall under tjugu år, räknadt från slutet af det kalenderår, under hvilket invallningen fullbordades, gälda vid hvarje års slut en tjugonedel af den andel i anläggningskostnaden, som i mån af nyttan å hans jord belöper, och dertill sin anpart i driftkostnad och underhåll, eller ock, om han hellre vill, efter ty i 82 § sägs, för lika lång tid utan afgäld upplåta af den förbättrade jorden så mycket, som emot båtnaden svarar. Försummar han, som invallningen gjort, att hålla den vid magt under de tjugu åren, och följer ej rättelse sedan erinran derom skett; då skall för tid, som återstår, skyldigheten för annan jordegare att, på sätt nämnt är, taga

del i företaget eller upplåta jord, upphöra och för all skada ersättning till honom gäldas af den, som invallningen hålla bort.

Kunna ej jordegarna enas om invallningens vidmagthållande efter de tjugu åren, ege den, som invallningen hålla vill, att utan lösen öfvertaga vallen med tillhörande graf; och ankomme på ny pröfning i den ordning, som i 4 kap. föreskrifves, om och i hvad mån annan jordegare må förpligtas att under viss tid, för hvar gång ej öfverstigande tio år, antingen årligen gälda sin anpart i driftkostnad och underhåll eller ock upplåta jord, allt i öfverensstämmelse med här ofvan i denna § stadgade grunder.

19 §.

Jord, sten eller grus, som till invallning erfordras, må tagas å det område, som af invallningen skyddas, dock emot ersättning enligt 6 §.

20 §.

Vallar och grafvar, som till jords skyddande anlagda äro, må ej till annat ändamål användas utan samtycke af den, som råder öfver invallningen.

21 §.

I allt öfrigt, hvarom ej i detta kap. särskildt stadgadt är, gälle i tillämpliga delar om invallning hvad i 1 kap. om dikning är sagdt.

3 Kap.

Om ändring eller utrifning af vattenverk, som hindrar jords torrläggning.

22 §.

Finnes vattenverk, som lagligen tillkommit och af laga beskaffenhet är, vålla uppdämning eller eljest utgöra hinder mot vatten-

afledning, hvarom i denna förordning sägs, hafve under vilkor, som här nedan stadgas, jordegare rätt fordra att sådan ändring af vattenverkets läge, vattentillgång eller beskaffenhet i öfrigt vidtagas må, som för företaget är nödig, eller att, om ändamålet ej kan genom dylik åtgärd vinnas, verket alldeles utrifves.

Slutes aftal om skyldighet för jordegare att uppdämning för vattenverk tåla; då må af den, för hvilken aftalet är bindande, påstående om verkets ändring eller utrifning ej väckas förr än femtio år förflutit efter det aftalet slöts.

23 §.

Kan ändamålet med företaget ej vinnas utan att vattenverket alldeles utrifves eller ock genom ändring för framtiden försämras; vare sådan åtgärd ej tillåten, der ej värdet af den förbättring å jorden, som erhålles genom vattnets afledande, finnes stiga till dubbelt emot fulla värdet af vattenverket, om det alldeles utrifves, eller till dubbelt emot den del af värdet, som genom ändringen bortgår, om sådan göres. Äro vattenverken flera, skall värdet af dem alla eller af deras försämring tagas i beräkning emot värdet af jordens förbättring, efter hvad nu sagdt är.

24 §.

Skall vattenverk ändras, gälde jordegaren fullt åter den förlust, som uppstår under det verket ej drifvas kan; ersätte ock, om verket försämras, den del af verkets värde, som för framtiden bortgår, med förhöjning af en femtedel derutöfver. Ändringens verkställande åligge jordegaren; vill vattenverksegaren sjelf arbetet utföra, vare om hans rätt i ty fall lag som i 7 § om dikningsarbete sägs.

Kommer vattenverk att alldeles utrifvas, skall jordegaren det lösa med fulla värdet och en femtedel derutöfver; besörje ock han om rifningen.

I fråga om ersättning eller lösen, som tillkommer Kronan, ege förhöjning öfver värdet ej rum.

25 §.

Vill egare till vattenverk, som ändras skall, hellre hela verket afstå, än ändringen tåla, vare jordegaren skyldig att verket lösa efter fulla värdet, och skall derutöfver, om förhöjning å någon del af värdet bort enligt 24 § komma vattenverksegaren till godo, den förhöjning till honom gäldas.

Då verket jemlikt denna § löses, hafve jordegaren rätt att nödigt utmål efter fulla värdet till sig lösa.

26 §.

Hörer till vattenverk, som lösas skall, jord, hvarå åbo ej är besuten; då skall ock den jord lösas, der egaren det fordrar.

Då vattenverk löses, skall ock lös egendom, som för verkets drift anskaffad är eller eljest till verket hör, af jordegaren emot lösen öfvertagas. Skall endast en del af verket ersättas, vare lag samma om den lösa egendom, som i ty fall för egaren obehöflig varder.

Är med vattenverk, som lösas skall, förenad annan, fast eller lös, egendom, för hvars tillgodogörande vattenverket är afsedt, och lider den egendom minskning i värde för egaren, då vattenverket honom frångår, njute han lösen för egendomen, der han ej hellre vill taga ersättning för skadan.

Lösen, hvarom i denna § handlas, skall utgå med fulla värdet.

27 §.

Vållas genom vattenverks ändring eller utrifning skada, som ej är att hänföra under de här ofvan meddelade bestämmelser; varde den skada med fulla värdet ersatt.

28 §.

Kostnad, som, efter det fråga om vattenverks ändring eller utrifning blifvit väckt, å egendomen göres, må vid värdets eller ersättningens bestämmande tagas i beräkning allenast så vidt kostnaden pröfvas hafva varit nödig eller nyttig.

29 §.

För kostnad, som orsakas af vattenverks ändring eller utrifning, skall den, som för sin jord af åtgärden har nytta, i mån deraf svara. Huru befrielse från deltagande i företaget vinnes, derom skils i 79 §.

30 §.

Om fiskeverk, bevattningsanstalt samt annan dermed eller med vattenverk jemförlig byggnad eller anläggning för våttnets nyttjande vare i tillämpliga delar gällande hvad i detta kap. så ock annorstädes i denna förordning om vattenverk stadgas; dock må ej i fråga om byggnad eller anstalt för flottning eller eljest i fråga om flottled nämnda stadganden vinna tillämpning med mindre Konungen pröfvar öfvervägande nytta för det allmänna genom vattenafledningen vinnas.

31 §.

Nu finnes eljest vattenafledning föranleda dertill, att strömfall, fiske, vattenställe eller annan dylik förmån helt och hållet eller till någon del går förlorad, och kan den förmån med afseende å läge eller andra förhållanden skattas till något värde; då skall ersättning därför gifvas. Lag samma vare, der i följd af vattenafledning brygga, bad- eller båthus eller annan byggnad, som ej i 30 § afses, varder onyttig eller tager skada.

32 §.

Vid invallning må den rätt, som i fråga om vattenverk är i detta kap. för vattenafledning medgifven, tillkomma jordegare endast der

sådant är nödigt för vattenafledning, som i sammanhang med invallningen göres. Vållas af invallning ej vidare skada eller olägenhet än sådan, som i 31 § afses; deraf må ej hinder emot företaget möta, allenast ersättning gifves, efter ty i nämnda § sägs.

4 Kap.

Om undersökning och rättegång i tvist om torrläggning af jord.

33 §.

Uppstår, då fråga väckes om dikning eller annat företag, hvarom i 1 och 2 kap. skils, tvist angående dikes eller annan anläggnings läge, storlek eller beskaffenhet i öfrigt, jordegares rätt att till annans dike vatten afleda eller å annans mark anläggning göra eller skyldighet att i företaget så ock i framtida underhållet deltaga, ersättning, som gäldas bör, eller annat, som till arbetets utförande hörer; då skall utom i det fall, hvarom i 34 § sägs, frågan företagas till pröfning vid syn å stället i den ordning nedan stadgas.

Sådan pröfning skall ock ega rum, der jordegare vill begagna den rätt honom i 3 kap. medgifven är, och alla sakegare ej ense varda.

34 §.

Vill någon vatten till annans dike afleda eller dike å annans mark upptaga, och är ej fråga om företag, hvarom i 2 eller 3 kap. skils; då må, der den, som dika vill, ej yrkar annans förpligtande att i dikningen deltaga, frågan till Rätten instämmas, utan att sådan pröfning, som i 33 § sägs, föregått.

35 §.

Till förrättande af syn, som i 33 § föreskrifven är, skall Konungens Befallningshafvande på ansökan förordna statens landtbruksinge-

niör, landtmätare eller annan, efter ty särskildt stadgas, dertill behörig tjänsteman. Uti ansökningen bör tillika, så vidt ske kan, fullständigt uppgifvas företagets omfattning och beskaffenhet, de hemman, vattenverk eller andra lägenheter, som saken förmenas angå, samt egarnes namn och hemvist.

Är fråga allenast om dikning, hvarom i 1 kap. sägs, ege Konungens Befallningshafvande, der ej företaget är af större omfattning, till förrättningsman förordna annan person, hvilken dertill finnes lämplig, ändå att han ej eger den behörighet, som nyss är sagdt.

Har sökanden någon till förrättningsman föreslagit, och finnes ej förslaget godkänt af öfrige sakegare, förelägge Konungens Befallningshafvande dem genom kungörelse, som uppläses i kyrkan för den eller de församlingar, der hemman, vattenverk eller annan lägenhet, som saken förmenas angå, är belägen, att inom viss kort tid, vid förlust af rättighet att öfver förslaget höras, inkomma med yttrande huruvida de hafva något emot den föreslagne att erinra. Yppas ej stridighet, varde den föreslagne förordnad, der han finnes lämplig och laga hinder ej möter; i motsatt fall, äfvensom då icke någon blifvit föreslagen, förordne Konungens Befallningshafvande såsom skäligt pröfvas.

36 §.

Förrättningsmannen skall vid synen biträdas af två gode män, hvilka af honom utses bland dem, som till ledamöter i egodelningsrätt eller till gode män vid landtmäteriförrättning i orten valde äro.

Är fråga om vattenverks ändring eller utrifning, efter ty i 3 kap. sägs, skall förrättningsmannen biträdas af ytterligare en, för sakkunskap och pålitlighet känd god man, hvilken af Konungens Befallningshafvande dertill förordnas. Om förslag till sådan god man gälle hvad i 35 § om förslag till förrättningsman stadgas.

37 §.

Förrättningsmannen bestämme efter samråd med sökanden tid och ställe för synen och underrätte derom de andre synemännen. Jordegare, mot hvilken påstående väckes om förpligtande att i det tillämnade företaget deltaga eller att dertill upplåta mark, så ock egare af vattenverk eller annan lägenhet, hvarå företaget kan inverka, skola särskildt kallas. Den, som i anseende till nyttjanderätt med vattenverksegaren har del i saken, skall jemväl kallas; och vare förty egaren pliktig att sådan medpart uppgifva vid äfventyr att eljest hålla honom skadeslös.

För verkställande af kallelse ege förrättningsmannen anlita kronofogde eller länsman i orten, der förrättningen hålles, eller ock, om den, som kallas skall, är annorstädes boende, öfverlemna kallelsen till Konungens Befallningshafvande, som om delgifningen drager försorg. I de fall, då stämning får delgifvas genom anslag å husdörr eller kungörelse i allmänna tidningarna, må kallelsen delgifvas på enahanda sätt, som om stämning i ty fall är stadgadt.

Finner förrättningsmannen saken angå kronans eller allmän anstalts rätt, anmäle han det i god tid hos Konungens Befallningshafvande för allmänt ombuds förordnande. Då fråga väckes om företag, hvarom i 2 eller 3 kap. sägs, låte förrättningsmannen derjemte kungörelse om förrättningen minst fjorton dagar förut uppläsas i kyrkan för den eller de församlingar, der hemman, vattenverk eller annan lägenhet, som saken förmenas angå, är belägen.

38 §.

Kommer ej förrättningsman eller af Konungens Befallningshafvande utsedd god man tillstädes å den för förrättningen utsatta tid och infinner han sig ej heller inom tre timmar derefter; då må de,

som tillstädeskommit, åtskiljas. Uteblifver god man, som af förrättningsman utsedd är, kalle denne genast annan god man i stället. Är sökanden borta, vare ansöknings förfallen. Annan sakegares eller allmänt ombuds uteblifvande må ej hindra förrättningens fortgång. Förrättningsman eller god man, som utan laga förfall från förrättningen uteblifver, ersätte all skada eller olägenhet, som deraf uppstår; förrättningsmannen ansvarare derjemte såsom för tjenstefel.

39 §.

Emot syneman gälle dessa jäf: om han är med part i den skyldskap eller det svågerlag, som i Rättegångsbalken om jäf emot domare sägs, eller om han eller någon, som med honom sålunda i skyldskap eller svågerlag är, eger i saken del eller eljest kan af förrättningen vänta synnerlig nytta eller skada, eller om han såsom domare deltagit i åtgärd eller beslut, som saken rör, eller om han är parts vederdeloman eller uppenbare ovän. Söker någon, sedan ärendet anhängigt är, sak med syneman eller tillfogar honom något med ord eller gerning i uppsåt att honom dermed jäfvig göra, det skall ej för jäf räknas.

Anmäles vid förrättningen jäf, ege synemännen deröfver samfäldt besluta; finna de jäfvet lagligen grundadt, åligge förrättningsmannen att, om han eller af Konungens Befallningshafvande utsedd god man jäfvig är, anmäla det hos Konungens Befallningshafvande, som förordnar annan förrättningsman eller god man. Angår jäfvet god man, som blifvit af förrättningsman utsedd, kalle denne annan god man i stället.

Beslut, hvarigenom jäfsanmärkning gillad varder, skall ej medföra någon verkan till rubbning eller upphäfvande af åtgärd eller beslut, som tillkommit innan anmärkningen gjordes.

Ogillas jäfsanmärkning, må deremot anmältd missnöje ej utgöra hinder för förrättningens fortgång.

40 §.

Vid förrättningen hafva synemännen främst att tillse, huruvida enligt de i denna förordning stadgade grunder laga hinder emot företaget möter; finna synemännen, efter det utredning i nödiga delar skett, att företaget ej kan emot annans bestridande tillstädjas, gifve genast besked derom och avslute förrättningen.

41 §.

Synemännen må ej inlåta sig i pröfning huruvida vattenverk, om hvars ändring eller utrifning fråga väckes, lagligen tillkommit eller af laga beskaffenhet är. Lag samma vare om invändning, som vid synen göres, att på grund af gällande aftal jordegare är förbunden att uppdämning tåla eller förhindrad att vatten från sin till annans jord afleda; yppas tvist derom, och kan ej företaget bringas till stånd utan rubbning af det åberopade rättsförhållandet; då må, innan tvistefrågan blifvit i laga ordning pröfvad, företaget ej tillstädjas.

42 §.

Möter ej emot företaget hinder, efter ty ofvan är sagdt, böra synemännen, efter det sakegarne blifvit hörde och nödig utredning skett angående de förhållanden, hvilka kunna på frågan inverka, söka att emellan samtliga sakegare åstadkomma förening i de delar, hvarom tvist yppas; och varde, der sådan förening sker, särskild afhandling derom upprättad, af sakegarne underskrifven samt medelst synemännens påskrift vitsordad.

Rörer förening Kronans eller allmän anstalts rätt, skall, ändå att dess ombud derå ingått, föreningen i afseende å sådan rätt ej gälla, med mindre den af vederbörande myndighet godkänd varder.

43 §.

Förklara en eller flere jordegare sig vilja i det fall, hvarom i 13 § skils, eller eljest med sökanden göra gemensam sak, skall afhandling derom upprättas och bekräftas såsom i 42 § sägs.

44 §.

Kommer ej enligt 42 § förening till stånd emellan samtliga sak-egare, varde frågan i de delar, som tvistige äro, af synemännen pröfvad jemlikt de i denna förordning stadgade grunder.

45 §.

Det vattendrag med af- och tillopp, som saken angår, och den jord, hvarpå företaget kan inverka, skola, om och i den mån sådant finnes nödigt, af förrättningsmannen afvägas, uppmätas, aftecknas och beskrifvas.

46 §.

För utrönande af värdet å den jordförbättring, som af företaget kan påräknas, skola synemännen efter undersökning af den jord, hvarom fråga är, uppskatta jorden såväl i dess skick före företaget, som ock i det skick, hvari den antages komma efter företagets fullbordan; och hafva synemännen att med ledning deraf bestämma om och i hvad mån hvarje särskild jordegare af företaget hemtar nytta för sina egor och förty bör i företaget och dermed förenade kostnader taga del.

Vid uppskattning af jords förbättring bör afseende fästas å ena sidan å jordens större eller mindre bärande förmåga i dess af vatten besvärade skick och den afkomst, som jorden i sådant skick kan under vanliga förhållanden lemna, samt å andra sidan å den bördighet, hvilken, till följd af jordens naturliga beskaffenhet till matjord och

alf samt möjligheten af dess mer eller mindre fullständiga torrläggning till bestämdt djup, är efter företagets utförande att påräkna.

47 §.

Utgöres jord, hvarå uppskattning enligt 46 § ske bör, helt och hållet eller till någon del af sjöbotten eller annan vattendränkt mark, och finnes uppskattningen af den blifvande nyttan ej kunna, innan företaget blifvit fullbordadt, så noggrant verkställas, att jordegarnes inbördes delaktighet derefter kan tillförlitligen bestämmas; då ege synemännen utsätta den slutliga uppskattning, som för sådant ändamål är af nöden, att, efter ty i 68 § sägs, förrättas efter företagets fullbordan; och vare i afbidan derå delaktigheten tills vidare bestämd efter jordvidden, allenast med den jemkning, hvartill uppenbar olikhet i den påräknade förbättringen må föranleda.

48 §.

I fråga om företagets utförande hafva synemännen att bestämma:

hvarrest och huru dike eller annan anläggning, som af sökanden yrkas och af synemännen anses nödig, tjenligast göras skall, allt med hänsyn till de i 3 och 4 §§ stadgade grunder äfvensom vattenmängd, affall, jordens sättning samt andra förhållanden, så ock dertill att största möjliga jordförbättring må vinnas med minsta kostnad för deltagarne och minsta intrång eller olägenhet för annan; börande, då vattenverk, som hindrar företaget, måste ändras, ändringen så göras, att verket, såvidt ske kan, ej försämras eller försämringen, der den ej kan undvikas, i möjligaste måtto inskränkes;

hvarrest och huru bro, trumma eller dylikt skall göras eller ombyggas, der sådant tarivas;

hvad för vattenhöjdens reglering och förekommande af skada genom öfversvämning eller annorledes bör iakttagas, så ock hvilka

bland jordegarna böra i följd af sin jords läge och beskaffenhet kostnaden härför särskildt vidkännas;

huru i fråga om sättet för utförande af gemensamt arbete samt framtida underhållet af gjorda anläggningar tjenligast förfaras bör, vare sig att nödiga arbeten skola ombesörjas af deltagarne samfäldt eller ock arbetet så fördelas, att viss sträcka att anlägga och för framtiden vidmagthålla tilldelas hvarje deltagare; i hvilket senare fall afseende bör fästas å markens olika beskaffenhet, så att, der kostnad eller svårighet större är, skäligen jemkning göres;

tiden då vattenverks ändring eller annat arbete för företaget må begynna; tiden och sättet för fullgörande af samt betalningen för arbete, hvarom enligt 7 eller 24 § jordegare eller vattenverksegare vill besörja; så ock, der sådant finnes lämpligt, viss tid, då företaget i sin helhet bör vara bragt till slut;

samt i öfrigt allt hvad till företagets ändamålsenliga anordning lända kan.

49 §.

Finna synemännen, att enligt 5, 6, 16, 19, 24, 25, 26, 27, 31 eller 32 § lösen eller ersättning för skada eller intrång gäldas bör, skall den uppskattas till visst belopp i penningar att utgå på en gång, der ej sakegarne annorledes åsämjas.

Är vattenverk, som jemlikt 24 eller 25 § skall lösas eller till någon del ersättas, af egaren upplåtet åt annan till nyttjande, varde, om och i den mån uti löseskillingen eller ersättningsbeloppet vederlag för mistning eller inskränkning af nyttjanderätten blifvit, med afseende å tiden för afträdandet, inberäknadt, sådant till efterrättelse för sakegarne särskildt utsatt.

Skall ersättning eller lösen utgå med förhöjning öfver värdet böra värdet och förhöjningen hvar för sig angifvas.

50 §.

Förrättningen skall, så vidt ske kan, utan uppskof fortsättas och avslutas. Finnes för inkallande af sakegare, som ej vederbörligen kallad blifvit, eller af annan laga orsak nytt sammanträde af nöden, skall förrättningsmannen, innan han från stället reser, underrättelse om tiden för det nya sammanträdet meddela; och vare särskild kallelse ej erforderlig å annan, än ny sakegare, der sådan inkallas bör.

Kan till följd af laga hinder sammanträde ej å utsatt tid hållas, varde tiden för det nya sammanträdet kungjord minst fjorton dagar förut i kyrkan för den eller de församlingar, der hemman, vattenverk eller annan lägenhet, som saken angår, är belägen.

51 §.

Twist om egande- eller besittningsrätt till jord eller vattenverk må ej föranleda uppehåll i förrättningen, med mindre alla sakegare äro om sådant uppskof ense, utan vare alltid innehafvare af egendom, hvarom tvistas, berättigad att med laga verkan därför tala och svara, intill dess han varder derur lagligen vunnen. Blifver någon genom köp eller annorledes egare eller åbo innan ärendet blifvit till slut bragt, må han ej rubba hvad förre innehafvaren samtyckt eller afgjort.

52 §.

Stanna synemännen i olika meningar, då beslut eller utlåtande af dem meddelas skall, gånge efter hvad de fleste säga. Äro rösterna å ömse sidor lika, gälle den mening förrättningsmannen biträder.

53 §.

Förrättningsmannen åligger att vid alla under synen förefallande sammanträden föra protokoll, hvaruti paragraferna numereras i ord-

ningsföljd för hela förrättningen. Protokollet bör vid hvarje sammanträdes slut uppläsas och med synemännens underskrift förses.

54 §.

Sedan alla vid synen anhängiga frågor blifvit genom gällande förening afgjorda eller af synemännen utredda, gifve de på grund af hvad sålunda förekommit utlåtande i saken och framlägge det skriftligen affattadt för sakegarne innan synen afslutas.

Förrättningsmannen upprätte tillika, der två eller flere jordegare skola i företaget deltaga och grunderna för delaktigheten blifvit enligt 46 § bestämda, särskild, i enlighet med utlåtandet eller förut ingången förening affattad längd, upptagande för hvarje hemman, hemmansdel eller annan lägenhet dess namn, nummer eller annan beteckning och egare, de i företaget ingående egornas uppskattade värde före och efter företaget samt huru stor andel deri å egaren faller; har för bestämmande deraf gradering af egorna skett, skall jemväl deras naturliga beskaffenhet och värde inbördes i längden intagas. Är i afbidan på slutlig uppskattning delaktigheten bestämd enligt grunderna i 47 §, varde längden derefter inrättad.

Nöjas samtliga sakegare åt utlåtandet, teckne de sitt godkännande derå, och varde intyg derom af synemännen meddeladt å utlåtandet och den längd, hvarom nyss är nämndt.

Anmäler enligt 56 § sakegare missnöje med förrättningen, varde det till protokollet taget.

Sedan förklare förrättningsmannen synen afslutad och gifve sakegarne till känna vid hvilken Rätt talan emot förrättningen må anhängiggöras samt hvad i öfrigt för talans bevarande iakttagas bör.

55 §.

Afskrift af syneprotokollet, ofvannämnda längd, synemännens utlåtande och de vid synen ingångna föreningar skall af förrättnings-

mannen inom fjorton dagar efter synens afslutande öfverlemnas till någon i orten boende pålitlig person, som af sakegarne utses att samma handlingar emottaga; och vare handlingarna hos honom tillgängliga för en hvar, som åstundar att dem granska eller afskrift deraf taga.

56 §.

Är sakegare, som sjelf ej syneförrättningen sökt, missnöjd med förrättningen; göra derom anmälan vare sig hos synemännen innan förrättningen afslutas eller ock medelst skriftlig inläga, som senast före klockan tolf å fyratioandra dagen efter afslutandet skall till Konungens Befallningshafvande ingifvas.

Varder ej missnöje anmältd såsom nyss är sagdt, skall, der ej sökanden sjelf förrättningen klandrar, vid synemännens utlåtande bero; dock vare utlåtandet utan all verkan emot sakegare, hvilken, efter ty i 37 § skils, bort till synen särskildt kallas, men ej bevisligen af kallelsen undfått del och ej heller vid synen kommit tillstädes.

57 §.

Då missnöje enligt 56 § anmältd är, stämme sökanden sist inom sex månader ifrån den dag, då syneförrättningen afslöts, saken till Rätten in vid påföljd, om det försummas, att den af sökanden väckta frågan anses förfallen. Vill sökanden sjelf förrättningen klandra, instämme han saken till rätten inom den tid nu sagd är, eller hafve talan emot förrättningen förlorat.

Äro bland jordegare, hvilka vid förrättningen ansetts pligtige att i företaget deltaga, flere än fem boende inom en församling, må stämningen dem delgifvas i enahanda ordning, som i fråga om menighets instämmande stadgad är.

58 §.

Sträcka sig vattendrag eller egor, om hvilka fråga är, genom två eller flere Rätters domvärjo, höre målet under den Rätt, der största delen af den jord, om hvars torrläggning fråga blifvit väckt, är belägen.

59 §.

När mål jemlikt 34 eller 57 § till Rätten instämmes, ege Rätten eller domhafvanden uti stämningen utsätta saken till syn på stället, der sådant äskas af sökanden eller eljest auses för målets pröfning erforderligt; anmode ock, der det nödigt finnes, sakkunnig man att lemna Rätten biträde.

60 §.

Har uti målet sådan pröfning, som i 33 § sägs, föregått, gifve Rätten eller domhafvanden genast förrättningsmannen till känna att stämning utfärdad är; och åligge förrättningsmannen att konceptprotokollet, kartor, planritningar och öfriga handlingar, som saken röra, till Rätten insända.

Är i målet fråga väckt om vattenverks ändring eller utrifning, föranstalte derjemte Rätten eller domhafvanden att, till underrättelse för dem, hvilka må hafva in-teckning i vattenverket, så ock för möjligen varande okände eller icke uppgifne sakegare, tiden och stället för ärendets företagande kungöras såväl i kyrkan för den församling, der vattenverket är beläget, som ock tre gånger i allmänna tidningarna, sista gången minst fjorton dagar före den dag, hvilken till målets företagande är utsatt.

61 §.

Då uti mål, som skall euligt denna förordning bedömas, syn hålles af Häradsrätt, må nämnden utgöras af två nämndemän eller flere,

högst half nämnd, allt efter ty med afseende å målets beskaffenhet
pröfvas skäligh.

62 §.

Blifver jordegare, som enligt synemäns utlåtande är pliktig att
deltaga i företag, hvarom talan är instämd, utan anmaldt och styrkt
laga förfall borta från Rätten då syn hålles, vare hans uteblifvande
ej hinder för synens fortgång.

63 §.

Yppas under målets handläggning tvist emellan egare, innehaf-
vare af nyttjanderätt eller andre om bättre rätt till hvad såsom er-
sättning eller lösen skall utgå, varde den tvist hänvisad till särskildt
utförande.

64 §.

För förrättning, hvarom i detta kap. sägs, njute synemännen
godtgörelse i enlighet med hvad särskildt är stadgadt.

Kostnad, som nu sagd är, så ock kostnad för kallelser eller an-
nat, som för syneförrättning är af nöden, skall af sökanden genast
förskjutas. Kommer företaget sedan till utförande, varde den kost-
nad liksom all annan för företaget nödig utgift å samtliga deltagarne
fördelad.

65 §.

Uti de mål, der fråga är om vattenverks ändring eller utrifning,
efter ty i 3 kap. skils, ersätte jordegaren, ändå att han saken vinner,
all den kostnad vederparten för sin inställelse vid syneförrättningen
samt för sin talans bevakande och utförande vid första domstolen vid-
kännas får.

66 §.

Förrättningsmannen åligger, der klagan ej föres öfver förrättningen, att inom ett år efter dess afslutande insända det dervid förda protokoll jemte öfriga i 60 § nämnda handlingar till länets landtmäterikontor för att der förvaras.

Varder målet till Rätten instämmt, skola nämnda handlingar, sedan målet blifvit afgjordt, till landtmäterikontoret från Rätten insändas för ändamål, som nyss är sagdt.

67 §.

Nu är företag, hvarom i 2 kap. sägs, fullbordadt; menar någon att sedermera sig visat att vid uppskattning, som enligt 46 § skett, nyttan för hans jord blifvit för högt beräknad, ege då erhålla ny uppskattning af jordförbättringens värde, der han före utgången af kalenderåret näst efter det, under hvilket företaget fullbordades, gör ansökan derom hos Konungens Befallningshafvande. Sådan ny uppskattning skall efter ansökningstidens slut så snart lämpligen ske kan verkställas af de synemän, som den föregående uppskattningen förrättat, eller, om hinder för dem möter, af andre, som dertill utses på sätt i detta kap. föreskrifves. Är någon med den nya uppskattningen missnöjd, stämme då in sitt klander till Rätten inom sextio dagar ifrån den dag, då förrättningen afslöts, eller hafve talan emot uppskattningen förlorat. I öfrigt gälle angående dylik förrättning i tillämpliga delar hvad ofvan är stadgadt.

Hafva sakegarne träffat förening om ny uppskattning i andra fall eller om annan tid eller ordning för ny uppskattnings förrättande, än nu är sagdt; vare det gilt.

Sker genom uppskattningen ändring i hvad förut blifvit bestämdt, varde fördelningen af kostnad och utgift för företaget, så ock

af underhållsskyldigheten jemkad derefter. Göres ej ändring, gälde den, som påkallat den senare uppskattningen, ensam kostnaden därför.

68 §.

Har, efter ty i 47 § förmäles, slutlig uppskattning af påräknad jordförbättrings värde blifvit utsatt att ega rum efter företagets fullbordan, ege en hvar jordegare, hvars rätt är af frågan beroende, att inom tid, som i 67 § sägs, hos Konungens Befallningshafvande anmäla ärendet för uppskattningens verkställande; men försummas det, vare all fråga om dylik uppskattning förfallen.

Om sådan slutlig uppskattning, som här afses, gälle hvad om ny uppskattning i 67 § stadgas; dock skall kostnaden för förrättningen alltid å samtliga deltagarne fördelas.

5 Kap.

Om verkställighet i mål, hvarom i denna förordning handlas.

69 §.

Synemäns utlåtande, hvarvid enligt 56 § skall bero, gånge i verkställighet i den ordning, som för laga kraft egande dom är stadgad.

70 §.

Afser syneförrättning allenast dikning, hvarom i 1 kap. sägs, må, utan hinder deraf att missnöje blifvit i målet anmaldt, dikningen i enlighet med synemännens utlåtande verkställas, der ej Rätten finner skäligt annorledes förordna; gälde dock sökanden dessförinnan den ersättning, som jemlikt utlåtandet utgifvas bör, och ställe hos utmätningsmannen i orten pant eller borgen för det ytterligare skadestånd, som kan varda vederparten i följd af dikningen tillerkändt.

Under enahanda villkor, som här ofvan stadgade äro, må ock dikning i enlighet med Rättens dom verkställas, ändå att ändring i domen sökes.

71 §.

Vattenverk, som lösas skall, så ock annan egendom, som det åligger jordegaren att jemte verket öfvertaga, skall, der ej annorlunda öfverenskommet är, afträdas å laga fardag sedan lösens belopp blifvit slutligen fastställdt och derefter uppsägning i rätt tid skett. Sker ej uppsägning inom sex månader sedan lösens belopp fastställdes, vare den då väckta frågan förfallen; varder ej, sedan uppsägning skett, lösen före tillträdesdagen erlagd, skall frågan ock anses förfallen, der vattenverksegaren det yrkar.

Har, sedan värde sattes å egendom, som lösas skall, egaren gjort nödig eller nyttig kostnad derå, vare han berättigad att härför undfå ersättning. Tvist härom varde af Rätten särskildt pröfvad, och må emellertid egendomen tillträdas, der den, som ersättningen gifva skall, hos Konungens Befallningshafvande ställer säkerhet för det, hvarom tvistas.

72 §.

Skall ersättning gäldas för skada eller intrång, som tillskyndas vattenverksegare eller annan; då må ej någon åtgärd till rubbning af vattenverket vidtagas eller arbete å annans mark eller eljest till förfång för honom verkställas, innan den ersättning, som derför utgå bör, blifvit gulden. Gäldas ej ersättningen inom tid, som genom afstal eller eljest i laga ordning blifvit bestämd, eller, om sådan bestämmelse saknas, inom fem år efter det ersättningens belopp fastställdes, vare den då väckta frågan förfallen.

Å ersättning, som ej på en gång gäldas skall, ege hvad här stadgadt är ej tillämpning.

73 §.

Är fast egendom, hvarför lösen eller ersättning enligt 3 kap. gifvas skall, med inteckning besvärad, varde det egaren tillkommande belopp inom den för dess gäldande bestämda tid nedsatt i ränteriet hos Konungens Befallningshafvande, som har att beloppet fördela i den ordning, som för fördelning af köpeskilling för utmättningsvis såld fast egendom stadgad är; skolande kungörelse om sammanträde för fördelningen i allmänna tidningarna införas och särskild underrättelse om sammanträdet egaren och inteckningshafvarne meddelas på enahanda sätt, som i fråga om auktion å utmätt fast egendom är föreskrifvet.

Då lösens eller ersättningens belopp ej blifvit af Rätten pröfvadt och fastställt, vare inteckningshafvare, som förmenar att värdet blifvit för lågt beräknadt, berättigad att, der ej full betalning för hans fordran honom lemnas, äska att värdet, så vidt på inteckningshafvares rätt inverkar, varder af Rätten bestämdt.

74 §.

Har, efter ty i 63 § sägs, tvist yppats om bättre rätt till hvad såsom lösen eller ersättning skall utgå, eller skall lösen eller ersättning gäldas för egendom, som innehafves såsom fideikommiss, varde beloppet nedsatt i länets ränteri; och stånde sedan, i afbidan på tvistens slutliga afgörande eller Konungens föreskrift angående fideikommissmedlen, beloppet i qvarstad, der ej enligt 73 § utdelning till inteckningshafvare bör ega rum.

75 §.

Är fast egendom i följd af de i 3 kap. gifna bestämmelser afträdd, och vill han, som egendomen inlöst, få den frigjord från in-

teckning för fordran, som icke kunnat ur löseskillingen gäldas; vare efter erhållen lagfart dertill berättigad, ändå att han ej kan inteckningshandlingen i hufvudskrift förete. Vill han af sådan rätt sig begagna, gifve till Rätten eller domhafvanden in gravationsbevis angående egendomen, så ock handling, som visar löseskillingens fördelning, samt intyg att fördelningen blifvit godkänd eller vunnit laga kraft; och varde sedan så förfaret, som i 23 § i Förordningen angående inteckning i fast egendom den 16 Juni 1875 stadgas.

76 §.

Varder ej, sedan vattenverk, som ändras eller utrifvas skall, blifvit af egaren afträdt, ändringen eller utrifningen verkställd inom fem år efter afträdandet, och vill förre egaren verket återlösa; stämme då talan derom in till Rätten inom tio år sedan verket afträddes. Pröfvas sådana omständigheter för handen, att det tillärnade företaget må anses såsom öfvergifvet, varde talan bifallen; eljest ege Rätten förordna att med pröfningen bör på viss af Rätten bestämd tid anstå. Godkännes anspråket, och kunna ej parterne sämjas om löseskillingens belopp, varde detta af Rätten bestämdt till verkets fulla värde vid den tid återlösen sker; ej må dock värdet sättas högre än det belopp, för hvilket verket blifvit afträdt.

Är vattenverk enligt denna förordning utrifvet, må det ej ånyo upptagas.

77 §.

Äro deltagare i gemensamt företag flere än fem, och har ej delaktigheten i arbetets första verkställande och det framtida underhållet blifvit så bestämd, att en hvar står i ansvar för viss sträckning å marken; då skola de utse syssloman att för samfälligheten tala och svara i mål, som den röra; göra ock derom anmälan hos Konungens Befallningshafvande. Ej må, innan hvad sålunda föreskrifvet är, blif-

vit iakttaget, arbete å annans mark eller åtgärd till rubbning af annans vattenverk emot hans bestridande verkställas. Då anmälan skett, hvarom nu är sagdt, skall underrättelse derom i länskungörelserna intagas.

Vid val af syssloman hafve deltagare, der ej annorledes åsämjes, rösträtt efter som han har del i företaget.

Har syssloman afgått, och är ej anmälan gjord om val af annan i den afgångnes ställe, ege Konungens Befallningshafvande eller domstol att, der i förekommande fall sådant yrkas af någon, hvars rätt är i fråga, förordna syssloman att för samfälligheten i målet svara.

78 §.

Hafva vid utförande af företag, som enligt denna förordning tillåtet är, stadgade försigtighetsmått ej blifvit iakttagna, och lider någon deraf skada; eller uppstår eljest i följd af företaget skada, som af deltagarne bort förekommas, men ej blifvit förutsedd och på förhand ersatt; gälde deltagarne ersättning efter Rättens bepröfvande.

79 §.

Nu vill någon, som enligt 2, 11, 12, 17 eller 29 § är skyldig att deltaga i der nämnda företag, vinna befrielse från sagda skyldighet; afsäga sig då den båtnad, som genom företaget beredes hans jord. Rätt till sådan afsägelse tillkomme dock ej den, som företaget sökt eller med sökanden gjort gemensam sak eller i målet fört talan, som enligt 3 § föranledt upptagande af större dike, än sökanden äskat.

Afsägelsen skall, för att giltig anses, sist före utgången af kalenderåret näst efter det, under hvilket företaget blef fullbordadt, anmälas antingen vid sammanträde i målet inför synemännen eller domstolen, eller ock skriftligen hos Konungens Befallningshafvande. Har någon gjort sådan afsägelse, falle den delaktighet i företaget, hvar-

ifrån han sålunda befrias, dem till last, som i företaget qvarstå; och vare han, som befrielsen vunnit, i stället pliktig att, sedan frågan om jordförbättringens värde blifvit slutligen afgjord, låta af sin genom företaget förbättrade jord utbrytas och de qvarstående deltagarne tillskiftas lika stor del, som, enligt den i målet verkställda uppskattning, jordförbättringens belopp utgör af jordens hela värde i dess skick efter företagets fullbordan.

80 §.

Intill dess vid företag, som afses i 79 §, afsägelse skett, svare jordegaren för gäldande af den å hans jord enligt laga kraft egande beslut belöpande andel i kostnad, som till företaget åtgått; men efter afsägelsen må dylikt bidrag ej hos honom uttagas, ändå att kostnaden tidigare gjord blifvit. Har han före afsägelsen verkställt arbete för det gemensamma företaget eller fått vidkännas bidrag dertill; det allt skall honom godtgöras, innan han afträder den jord, som emot båtnaden svarar.

81 §.

Äskar någon utbrytning af jord enligt 79 §; då skola i fråga om landtmätarens förordnande, tillträde af den utbrutna jorden, så ock i öfrigt de för laga skifte och egoutbyte gifna bestämmelser i tillämpliga delar lända till efterrättelse; dock må gradering, som för jordvärdets bestämmande vid föregående uppskattning skett, ej rubbas; och drage den, hvilken utbrytningen äskat, eusam kostnaden för förrettningen.

82 §.

Vill någon för att vinna befrielse från skyldighet att gälda bidrag till invallning, hvarom i 18 § skils, i stället på viss tid upplåta mot båtnaden svarande del af den förbättrade jorden, göra anmälan

derom inom tid och i den ordning, som i 79 § föreskrifna äro; gälle ock för bestämmande af den jordvidd, som bör upplåtas, de i samma § stadgade grunder. Åskas redan vid syneförrättningen synemännens åtgärd för jordens utstakande, vare de, ändå att anmälan, hvarom nyss är nämndt, ännu ej skett, pligtige att sådan åtgärd meddela.

83 §.

Har ej jordegare, efter ty i 79 och 82 §§ är sagdt, vunnit befrielse från skyldigheten att i företaget deltaga, häfte samma skyldighet vid jorden, ändå att den kommer i annans hand.

84 §.

Försummar den, som är skyldig att dike underhålla, hvad honom derutinnan åligger, svare för all skada, som genom försummelsen tillskyndas annan, hvars rätt är beroende deraf att diket hålles vid magt. Bättrar ej den försumlige skyndsamt bristen, då han derom tillsagd varder, och vill den, som af försummelsen men lider, bristen sjelf bota, kalle då två ojäfvige män att syn hålla och ege, sedan bristen af dem vitsordad är, att arbetet på den försumliges bekostnad verkställa.

Hvad nu är stadgadt om dike gälle ock om annan vattenafledning och om invallning.

85 §.

Dike, som, då denna förordning träder i kraft, finnes upptaget, skall af den, hvilken dittills varit dertill pliktig, fortfarande hållas, in- till dess fråga om upptagande af nytt eller förändring af gammalt dike blifvit väckt och med tillämpning af de i denna förordning gifna föreskrifter dikningsskyldigheten blifvit annorledes bestämd. Försummas underhåll af äldre dike, vare lag som i 84 § sägs.

Är någon på grund af bestämmelse vid laga skifte eller eljest enligt gällande aftal förbunden att åt annan dike hålla, och yppas i sammanhang med väckt fråga om förändrad dikesläggning tvist om och i hvad mån den, som det äldre diket hållit, bör vidkännas underhållet af det nya eller förändrade diket; deraf må ej dikningsskyldighetens bestämmande jemlikt de i denna förordning stadgade grunder uppehållas, utan ankomme tvisten på särskild pröfning.

De om dike nu gifna stadganden skola ock gälla om annan vattenafledning.

Denna förordning skall lända till efterrättelse från och med den ; dock skola mål, som vid nämnda tid redan äro vid domstol anhängiga, behandlas enligt äldre lag.

Motiv.

Enligt den för Beredningen fastställda instruktion har det ålegat *Den s. k. vattenrättens hufvuddelar.* Beredningen att uppgöra förslag till lagbestämmelser för ordnande af de privaträttsliga förhållandena i afseende å vattens afledande och begagnande. Det Beredningen gifna uppdrag innefattar således den vanligen under benämningen vattenrätt sammanförda lagstiftningsgruppens båda hufvuddelar, den *defensiva* och den *lukrativa*. Den *defensiva* vattenrätten har, såsom bekant, till ändamål att undanrödja de skadliga verkningar eller hinder emot jordens odling, hvilka vållas af vattensamlingar på eller nära invid jordytan, och såsom medel för vinnande af detta mål har den positiva lagstiftningen anvisat dikning eller annan afledning af vattnet, rensning eller annan förbättring af vattenafloppet i naturliga vattendrag samt uttappning af sjöar eller andra vattensamlingar, hvartill slutligen kommer den för vår rätt hittills främmande invallningen, hvilken åsyftar att inskränka eller begränsa de naturliga vattendragens öfversvåmningsområden. Att genom vattnets bortskaffande åstadkomma en för jordens odling tjenlig grad af torrläggning är således här den bestämmande utgångspunkten för lagstiftningen, och jordbrukets fromma är dess hufvudsakliga syfte, om än den förbättring, som landets klimatiska och sanitära förhållanden otvifvelaktigt vinna genom en ändamålsenlig torrläggning af jorden, tillkommer såsom ett kraftigt motiv vid samma lagstiftning.

Den *lukrativa* delen af vattenrätten åter har till utgångspunkt tillgodogörandet af vattnet såsom en vid det menskliga arbetet nyt-

tigt verksam naturkraft, hvartill erfordras att vattnet qvarhålles eller dess afrinnande ordnas, så vidt för ändamålet är af nöden. Såväl jordbruket som industrien, handeln och samfärdseln taga i detta hänseende vattnet i anspråk dels såsom drifkraft, dels i bevattningsändamål för att tillgodogöra vattnets gödande eller befruktande egenskap, dels såsom kommunikationsled och transportmedel vid flottning af trävaror m. m.

Om vigten för samhället i dess helhet och för dess enskilde medlemmar af de syften ifrågavarande lagbud hafva att uppbära, lär icke råda någon tvekan på samma gång svårigheten att förlika de skilda, mången gång sins emellan stridiga intressen, som dervid måste beaktas, ej lärers hafva undgått någon, som sysselsatt sig med ämnet. Denna svårighet har i många afseenden tillvuxit i mån af samhällets materiella utveckling. Den ensidiga uppfattningen af den ena näringens eller industriens omhuldande på andras bekostnad, hvilken framträdde bland annat i de privilegier, som under förflutna tider förunnades bergs- och förädlingsverken, har måst vika för rättvisare åsikter. Jordbrukets ställning har blifvit helt annorlunda än den fordom var, allt sedan genom 1827 års skiftesstadga och 1824 års förordning om ändring eller utrifning af vattenverk, som vålla uppdämning, några af de mest betydande hindren mot jordbrukets framsteg nästan samtidigt för ett halft sekel sedan undanröjdes. Men industriens framsteg äro ej mindre betydande och de svårigheter, hvarmed vårt lands industri har att kämpa under dess täflan med utlandets och under de förändringar, hvartill nya uppfinningar inom det industriella området föranleda, få ej heller förbises. När man under sådana förhållanden hvarken bör eller kan lemna de enskilda intressena åt sig sjelfva, uteslutande hänvisade till det fria aftalet såsom häfstång för sin utveckling, och när vid de privaträttsliga förhållandenas ordnande hänsyn måste tagas till nationalekonomiska grunder, framträder visserligen såsom den oeftergiftiga allmänna grundsatsen:

alla lofliga intressens lika berättigande inbördes och deras underordnande under det allmänna bästa. Men vid tillämpningen af denna grundsats uppkommer ej ringa svårighet deraf att det allmännas behof och fördel i förevarande fall icke är ett sådant omedelbart statsintresse, som det, hvilket berättigar till expropriation, utan allenast det medelbara, som främjas genom statsundersåtarnes ekonomiska förkofran, i den mån de kunna mera fullständigt upparbeta landets hjelpkällor och öka produktionen.

Sedan den förra Lagberedningen i sitt förslag till allmän civil-lag behandlat jemväl detta ämne, hafva två särskilda komitéer arbetat på dessa frågors lösning. Den första af dessa komitéer, hvars förslag afgafs den 15 Juni 1865, behandlade i ett sammanhang vattenrättens båda hufvuddelar, dervid utgående från den uppfattning att det vore den ifrågavarande lagstiftningens första uppgift att såsom sammanhållningspunkt för det hela bestämma om eganderätt till vatten. Med anledning af de mot nämnda förslag framställda anmärkningar, gående bland annat ut derpå att förslaget med ledning af främmande länders lagar gjort inskränkning i vår lags grundsatser om den enskildes ovilkorliga eganderätt till vattnet samt icke nog tillgodosett jordbrukets intressen, blef en ytterligare komité tillsatt, hvars den 5 November 1870 afgifna förslag likaledes omfattade hela den s. k. vattenrätten. Vid den granskning sistnämnda förslag undergick i Högsta Domstolen framställdes emellertid af domstolens fleste ledamöter anmärkning emot den sålunda vid förslagets uppgörande använda metod. Enligt desse ledamöters åsigt stodo de så kallade vattenrättigheterna icke till hvarandra i sådant förhållande, att deras sammanförande i lag till ett helt för sig vore nödigt eller lämpligt; och hade i förslaget blifvit sammanställda alltför olikartade ämnen, af hvilka en del, som till sin natur hörde under den ekonomiska lagstiftningen, hvilken tillkom Konungen ensam, flyttats in på privaträttens område.

*Äldre lag-
förslag.*

Efter det på grund af Högsta Domstolens afstyrkande ifråga-

varande förslag förfallit, hafva vissa delar af frågan, nemligen de, som angå jords afdikning, på initiativ af enskild motionär kommit under Riksdagens ompröfning, dervid den senare komiténs åsigter med allenast mindre väsentliga afvikelser af Riksdagen för dess del godkändes vid 1875 års riksmöte. Åt detta Riksdagens förslag, hvilket afsåg ändring allenast af de i Byggningsbalken förekommande bestämmelser om dikning, vägrade dock Kongl. Maj:t sanktion. Såsom skäl derför anfördes att förslaget stadganden voro tillämpliga äfven å åtminstone en del af de mera omfattande vattenafledningsföretag, hvarom handlas i Kongl. förordningen den 30 November 1841, hvars upphäfvande icke blifvit ifrågasatt, samt att således för behandling af frågor, som rörde vattens afledande öfver flera personers egor, komme att i vår lagstiftning upptagas två författningar med helt olika bestämmelser utan att någon ledning gifvits för bedömande af hvilkendera i förekommande fall borde företrädesvis gälla till efterrättelse.

*Förslagets
plan.*

Vid fullgörandet af det Beredningen gifna uppdrag har den ansett sig ej böra — emot hvad inom Högsta Domstolen blifvit anmärkt — vidhålla den metod de föregående komitéerna följt att i lag sammanföra rättigheterna i fråga om vatten, betraktade såsom ett helt. Beredningen har följaktligen sönderdelat ämnet i dess båda hufvuddelar, den *defensiva* och den *lukrativa*, af hvilka enligt Beredningens åsigt den förra, d. v. s. lagstiftningen angående jords torrläggning, bör i främsta rummet företagas, både med hänsyn till det mera otillfredsställande skick, hvari nuvarande lagstiftning i denna del i vissa stycken finnes, och till följd af dessa frågors öfvervägande vikt och behof af en skyndsammare lösning. Hvad särskildt angår frågan om eganderätt till vattnet, i hvilken fråga de föregående förslagen funnit en gemensam utgångspunkt, har Beredningen icke haft någon anledning att i förevarande förslag vidröra densamma. Förslaget åsyftar icke någon rubbning af bestående rätt i detta hänseende. Icke heller i andra delar har efter Beredningens åsigt någon olägenhet af ämnets

sönderdelning blifvit skönjbar, hvaremot genom den sålunda deråt gifna begränsning en större möjlighet för frågans slutliga lösning torde vara beredd.

I afseende å förslagets formella anordning i öfrigt bör anmärkas att Beredningen ansett sig icke kunna inskränka sina åtgöranden till partiella förändringar i gällande lag. Gränsen emellan de särskilda slagen af vattenafledning är, såsom Beredningen i det följande får tillfälle att utförligare ådagalägga, så svår att uppdraga, att t. ex. vid en partiel förändring, sådan som den i Riksdagens ofvannämnda förslag försökta, den formella brist, hvilken föranledde förslagets ogillande af Kongl. Maj:t, sannolikt ej står att öfvervinna. Äfven i de delar af bestående lagstiftning i ämnet, hvilka hvila på rigtiga grunder, har erfarenheten ådagalagt att i vissa detaljer brister förefinnas, som svårligen kunna afhjelpas utan en fullständig omarbetning. I detta hänseende har således Beredningens ögonmärke varit att söka åstadkomma den enhet i konstitutivt och processuelt hänseende, hvilken af sakförhållanden påkallas.

Svårigheten af att i förevarande fråga noggrant urskilja området för den ekonomiska lagstiftningen från den allmänna privaträttens är naturligtvis till följd af sakens beskaffenhet ej ringa och framträder redan tydligt genom det sätt, hvarpå en del af nu gällande lagbestämmelser tillkommit. Sålunda har Kongl. förordningen den 20 Januari 1824 angående vattenverks inlösen blifvit »med Rikets Ständer öfverenskommen». Den ändring, som deri gjordes genom Kongl. kungörelsen den 14 Juli 1835, har tillkommit i administrativ ordning, men på grund af Rikets Ständers anhållan. Enahanda är förhållandet med Kongl. förordningen den 30 November 1841. Bland förevarande lagbestämmelser äro en del sådana, att de uppenbarligen böra falla utslutande inom den administrativa lagstiftningens område, såsom stadgandet om den pröfning, som vid ifrågasatt förändring af sjöar eller

andra vattendrag tillkommer Konungen eller dess Befallningshafvande till förebyggande deraf att allmänt nyttigt ändamål må genom åtgärden förhindras. Dylika stadganden hafva följaktligen ej bort inrymmas i förslaget, hvars omfattning ej får sträckas utöfver privaträttsliga förhållanden. I öfrigt och så vidt fråga är om tvångsrätt emot enskilde, vare sig för undanrödjande af hinder, som möta af enskild rätt, eller för åvägabringande af gemensamhet vid arbetens utförande, har Beredningen ansett såväl de konstitutiva som de processuella bestämmelserna vara af den natur att de böra behandlas såsom allmän civil-lag, äfven om de förr varit annorledes betraktade.

Hvad den materiella rätten vidkommer, är Beredningens förslag, på sätt framdeles vidare skall utvecklas, hufvudsakligen endast ett försök att följdriktigt tillämpa de grundsatser, som genom 1824 och 1841 års förordningar blifvit med vår rätt införlifvade. Något försvar för tvångsrätter, hvilka redan äro legalt bestående och visat sig gagneliga, torde härvid så mycket mindre vara af nöden, som äfven de, hvilka af teoretiska skäl i allmänhet ogilla dylika tvångsrätter, såsom innefattande obehöriga ingrepp i eganderätten eller den personliga aftals- och handlingsfriheten, dock knappast lära påyrka att lagstiftningen vid nu förestående omarbetning deraf skulle återföras till hvad den var före nämnda författningars tillkomst. I detta hänseende torde det vara höjdt öfver allt tvifvel att ifrågavarande tvångsrätter af landets allmänna mening betraktas, icke såsom ett våld, utan såsom en välgerning, att de icke, såsom man befarat, alstrat förakt för eganderätten eller befordrat andra samhällsvådliga tendenser samt att de uppföringar de ålagt enskilde medborgare burits utan knot och ledt till det åsyftade ändamålet. Men det principiella godkännandet af dessa tvångsrätter utesluter naturligtvis icke behovet af modifikation eller ändringar i nu gällande sätt att tillämpa principen i vissa stycken. Beredningen har dervid icke kunnat hylla den uppfattning att genom nuvarande lagstiftning och särskildt 1824 års förordning vore en gång

för alla och för all framtid fastställt ett slags maximum af tvångsrätt, hvilket väl finge inskränkas, men icke öfverskridas. Att fastläsa lagstiftningen vid en längesedan förfluten tids förhållanden kan icke vara lämpligt. Vill man befordra jordbruksnäringens utveckling, måste man ock följa den i dess fortsatta framåtskridande.

Beredningen har derföre, då under tidernas lopp, såsom exempelvis i fråga om invallning, nya sakförhållanden yppats, hvilka ej varit i den äldre lagstiftningen förutsedda, men enligt Beredningens åsigt påkalla tillämpning af enahanda rättsregler, som redan äro i dermed jemförliga fall gällande, ej tvekat att föreslå lagbestämmelser i sådant syfte, äfven med fara att anses derigenom hafva utsträckt tvångsrätten. Lika litet har Beredningen tvekat att, för vinnande af en mera rättvis fördelning af dikningsskyldigheten, flytta en del af bördan från dem, som nu ensamme äro dermed belastade, till andre, som utan giltigt skäl äro derifrån befriade, äfvensom att i fråga om lösen af vattenverk borttaga vissa inskränkningar, hvilka visat sig vara öfverflödiga eller oskäligt betungande. Att dock äfven vissa modifikationers i bestående tvångsrätt ansetts behöfliga framgår exempelvis af förslagets bestämmelser i fråga om sjösänkning, om utsträckt rätt att afsäga sig deltagande i kostnaden för dikningsföretag, om ersättning för intrång m. m.

I öfrigt har Beredningen, så vidt möjligt varit, sökt att i sitt förslag fasthålla den bestående rättens grunder, dervid Beredningen i många delar omfattat samma åsikter som den senaste komitéen, hvars förslag torde för alla, som intressera sig för ämnet, vara så känt, att endast i några viktigare fall öfverensstämmelsen eller olikheten emellan de båda förslagen behöfver angifvas.

Med afseende å den mångfald af praktiska frågor, som vid ämnets behandling bort uppmärksammas, har Beredningen, innan förslaget företogs till slutlig granskning, låtit första utkastet under hand komma till ett större antal sakkunniga och erfarna personers känne-

dom och haft tillfredsställelsen att af många bland dem emottaga upplysningar, hvilka kunnat vid arbetet tillgodogöras.

1 Kap.

*Nu gällande
lagbud.*

Den svenska lagstiftningen i fråga om befrämjande af jords torrläggning utgöres, såsom bekant är, af två hufvudsaklige delar, af hvilka den ena afser dikning i inskränkt mening eller sådan, som är att hänföra under de i 6 kap. Byggningsbalken gifna föreskrifter, och den andra omfattar de stadganden, hvilka i Kongl. förordningarna den 20 Januari 1824 och den 30 November 1841 äro gifna för att möjliggöra eller underlätta aftappning eller sänkning af sjöar äfvensom förändring af andra naturliga vattendrag, samt all annan dikning eller vattenafledning, som, utan att kunna hänföras under den i Byggningsbalken afsedda dikning, är nödig för torrläggning af jord, deri två eller flere ega del.

Samtliga dessa bestämmelser, ehuru i många hänseenden sins emellan olika, hvila dock å en gemensam grund. Till följd af naturens lagar måste det å eller under jordytan befintliga vattnet, hvilket sättes i rörelse af markens eller de undre jordlagrens lutning, söka aflopp genom nedanför liggande jord till dess de rinnande vattnens gräns — hafvet — uppnås. Häraf måste ock såsom ett naturligt servitut följa skyldighet för den nedanför belägna jordens egare att ej lägga hinder i vägen för vattnets fria afrinnande ofvanifrån, och enligt den uppfattning, som gjort sig gällande inom den svenska rätten, har denna skyldighet ej varit inskränkt till det vatten, som uteslutande till följd af naturens egen åtgärd nedrunnit, utan afsett jemväl det fall att afledning åstadkommits genom konst. Erkännande den öfre jordegarens rätt att inom eget område vidtaga de åtgärder, som

för jordens torrläggning anses lämpliga, och att för sådant ändamål samla vattnet i diken och leda dessa till den punkt, der nödigt fall kan erhållas, uppställer vår lag följaktligen såsom allmän regel i det privaträttsliga förhållandet emellan den öfre och den nedre jordegaren att *den senare ej må hindra vattnets aflopp*.

Då emellertid en sådan helt och hållet negativ förpligtelse i allmänhet icke kunde göra till fyllest, utan för det skadliga eller jordens odling hindrande vattnets bortskaffande oftast erfordrades att genom gräfning å den nedan liggande marken åt vattnet bereddes ett nytt fullständigare aflopp, har den svenska rätten alltsedan äldre tider tillika för vissa fall stadgat skyldighet för den nedre jordegaren att sjelf vidtaga eller deltaga i dylika positiva åtgärder inom sitt område. Ur dessa äldre stadganden — för hvilka Beredningen till undvikande af onödig vidlyftighet ej torde böra särskildt redogöra, då deras hufvuddrag redan finnas angifna i de båda förut omförmälda vattenrättskommittéernas utlåtanden — har lagstiftningen i ämnet småningom i de skedden, som betecknas af 1734 års lag samt 1824 och 1841 årens förordningar, utvecklats sig till sin nuvarande ståndpunkt. Vid valet emellan *dikningsskyldighet* för den nedanför liggande eller *dikningsrätt* för den öfre markens egare antager den icke ovilkorligen och följdriktigt den ena eller andra principen, utan söker att efter omständigheterna jemka dem emellan. I främsta rummet ordnas rättsförhållandet emellan delägare i byalag sålunda, att *ovilkorlig dikningsskyldighet* ålägges dem i förhållande till en hvars egor (6 kap. 2 § Byggningsbalken), hvarjemte föreskrifter meddelas (4 kap. 2 § Byggningsbalken och Kongl. Förordningen den 27 Februari 1858) om afloppsdikens storlek och utläggande å oskift mark. I afseende åter å rättsförhållandet *emellan särskilda byar* eller grannar utom byalag urskiljas *tre* olika kategorier af dikningsskyldighet. Sålunda har i vissa fall (6 kap. 3 § Byggningsbalken), då fråga är om dike mellan grannars åkrar eller den ena byns afdikade jord möter den andra byns diken, *ovilkorlig diknings-*

skyldighet blifvit påbjuden. I ett annat fall åter (samma lagrum), då någon lägger dike genom sin redan såsom gärde eller äng brukade jord, och annan bys äng, hjordavall eller annan byamark möter, har en *villkorlig dikningsskyldighet*, beroende på dikningens nytta och nödvändighet enligt domarens ompröfning, blifvit ålagd den nedanför liggende jordens egare, hvilket synes innefatta att denne efter omständigheterna antingen förpligtas att ensam eller med biträde af den öfre jordegaren verkställa de för ändamålet nödiga arbeten inom sitt egovälde eller ock till äfventyrs befrias från allt deltagande i arbetet, i hvilken sistnämnda händelse således allenast *dikningsrätt* är den öfre jordegaren medgifven.

Slutligen i de fall, som afses i 1824 och 1841 års förordningar, har ett nytt åskådningssätt gjort sig gällande. Då för åstadkommande af vattenafledning jordegare ansågos böra erhålla rätt att lösa till sig vattenverk, som vållade uppdämning, äfvensom att sänka sjöar och andra vattendrag, var det uppenbart att dylika mera omfattande företag icke kunde åstadkommas, om man utgick från ofvannämnda, på de angränsande egornas kulturgrad beroende och allenast å rättsförhållandet emellan två grannar tillämpliga grunder. 1824 års förordning uppställer derföre följande regler, nemligen:

att all jord, som till följd af samma naturliga orsak är af vatten besvärad och kan medelst gemensam vattenafledning förbättras, skall, utan afseende å egoslag eller kulturgrad, utgöra en samfällighet för afledningens åstadkommande;

att inom denna, af naturen danade samfällighet hvarje delegare har rätt att fordra afledningens upptagande och de andres biträde dervid; samt

att en hvar, som har nytta af det gemensamma arbetet, är pliktig att i mån deraf vidkännas andel i kostnaden eller ock, om han ej vill åtaga sig en sådan andel, i stället till de öfrige afstå sin anpart i den vunna förbättringen, uppskattad i viss jordrymd.

Grundsatsen är här *dikningsrätt* för den, som påyrkar afledningen, *ovillkorlig dikningsskyldighet* för den, som vill komma i åtnjutande af den med företaget förenade nytta, samt *expropriationsrätt* emot den, som undandrager sig att deltaga i kostnaden.

Genom 1841 års förordning utsträcktes samma grundsatser till ett annat slag af vattenafledningsföretag. I två enskilda motioner vid riksdagen 1840—1841 fästes uppmärksamheten derå att större dikningsföretag och särskildt sådana, som afsågo torrläggning af myrtrakter, exempelvis de gotländska, ej kunde åvägabringas enligt då gällande lag och författningar. I anledning häraf och under åberopande af det förhållande att vattensamlingar funnos, hvilka helt och hållet saknade aflopp och hvarå således stadgandena angående vattendrags upprensning icke egde tillämpning, anhöllo Rikets Ständer om utfärdande af en allmän författning, som i fråga om fördelning af kostnad för vattenafledning till beredande af samfällig jords odling innefattade enahanda föreskrifter, som de i 1824 års förordning gifna. Dåvarande Justitiekanslern, i ärendet hörd, erinrade hurusom föreskrifter väl funnos gifna angående strömrensning, vattenverks utrifning, sjösänkning, vattendrags fördjupning o. d., men deremot saknades angående såväl skyldigheten att deltaga i *det egentliga odlingsarbetet*, då detta måste för fleres gemensamma räkning verkställas genom dikning och utgräfning af nya aflopp, samt rörande fördelning af härför erforderlig kostnad, som ock huru förfaras skulle då någon delegare vägrade att uti dylikt arbete eller kostnaden derför deltaga, helst hvad 6 kap. Byggningsbalken innehölle rörande dikningsskyldighet i allmänhet icke afsåge så beskaffade gemensamma odlingsföretag, som de omförmälda; och tillstyrkte Justitiekanslern äfvensom Högsta Domstolen att föreskrift måtte meddelas att, då fråga uppstode om vattenafledning för att såmedelst bereda odling af jord, deri två eller flere ega del, och sådan afledning pröfvades för jordens förbättring nödig, kostnaden skulle fördelas å den jord, som

derigenom tillskyndades båtnad, och med motvillig delegare förfaras enligt 1824 års förordning. I hufvudsaklig öfverensstämmelse härmed utfärdades den 30 November 1841 ifrågavarande förordning, hvarvid dock, enligt deri af Kongl. Maj:t gjordt tillägg, den inskränkning gjordes att förordningen skulle ega tillämpning endast å vattenafledning, hvilken icke vore att hänföra till sådan dikning eller rensning af vattendrag, som afsågs i 6 kap. Byggningsbalken och Kongl. kungörelsen den 28 December 1822. 1841 års förordning, ehuru uppenbarligen egentligen föranledd af omtanke om de större dikningsföretagen och särskildt myrtraktens afdikning, har således i sin slutliga redaktion blifvit hållen i så allmänna ordalag, att den synes kunna tillämpas å all slags afledning eller dikning, som icke är omnämnd i 6 kap. Byggningsbalken, d. v. s. å sådan, som påyrkas, icke för redan befintlig åker eller äng, utan för uppodlande af annan byamark till åker eller äng, och detta utan all inskränkning i afseende å företagets storlek, allenast två personer ega del i den jord, hvarom är fråga, samt jemväl oberoende af den större eller mindre grad, hvari jorden är af vatten besvärad. Enligt denna åsigt skulle följaktligen grunderna för den dikning, som åsyftar *nyodling*, vara att finna i 1841 års förordning, då deremot dikningen för den redan i kultur tagna jordens tillbörliga häfd är i Byggningsbalken fastställd.

Bland omförmälda lagbud hafva de, som äro inrymda i Byggningsbalken, företrädesvis framkallat yrkanden på förbättrad lagstiftning i ämnet. Redan år 1824 hade lagstiftaren, på sätt ofvan är antydt, kommit till full insigt om nödvändigheten att för möjliggörande och underlättande af jordens torrläggning bygga på väsentligen andra grunder, än de dittills gällande. Rigtigheten af dessa nya grunder blef efter sjuttonårig erfarenhet bekräftad genom 1841 års förordning och har ej sedermera i någon väsentlig mån blifvit jäfvad. Hvarken i riksdagarnes eller i andra offentliga förhandlingar kan man spåra något missnöje med hufvudprinciperne för 1824 och 1841 års

förordningar och jordbruksstatistiken lemnar tillfredsställande vittnesbörd om myckenheten och omfattningen af de företag, för hvilka de öppnat vägen. Under det att således å ena sidan någon meningskiljaktighet ej synes råda derom att dessa författningar inom området för sin verksamhet väsentligen motsvarat det i raskt framåtskridande stadda landbrukets anspråk, synes å andra sidan en lika stor enighet ega rum i den förkastelsedom, som uttalas öfver Byggningabalkens bestämmelser om dikning. Genom Kongl. förordningen den 27 Februari 1858 gjordes visserligen ett försök att genom föreskrift om större dimensioner å afloppsdiken i stället för de alldeles otillräckliga, som voro stadgade i 4 kap. 2 § nämnda balk, befrämja en mera ändamålsenlig dikning. Att detta önskningsmål dock ej stod att vinna på den då beträdda vägen framgick inom kort af den Riksdagens framställning, som föranledde tillsättandet af den första vattenrättskomitén, och har sedermera ofta framhållits vid de tillfällen, då ämnet hos Riksdagen varit å bane. I synnerhet var detta fallet vid 1875 års riksmöte, då Riksdagen, såsom förut är anmärkt, för sin del antog en författning, deri Byggningabalkens stadganden om dikning ändrades till närmare öfverensstämmelse med grunderna för 1824 och 1841 års förordningar, hvilka deremot ansågos kunna tills vidare lemnas oförändrade.

Vid sådant förhållande har Beredningen, med stöd jemväl af de upplysningar den erhållit af mera sakkunnige, kommit till öfvertygelsen att den i omförmälda författningar nedlagda princip för dikningsskyldigheten borde, såsom af erfarenhet pröfvad riktig, bibehållas och läggas till grund för en ny lagstiftning i ämnet. Beredningen har derföre ställt för sig såsom sin hufvudsakliga uppgift att i de delar, der nämnde princip redan är gällande, allenast söka afhjelpa de brister, som blifvit i vissa mindre väsentliga stycken anmärkta, men att i fråga om dikningen enligt Byggningabalken söka, så vidt möjligt vore, åt

samma princip bereda tillämpning i allt väsentligt för att dymedelst afhjelpa de nuvarande erkända olägenheterna i sak och på samma gång vinna en högeligen önskvärd enhet för lagstiftningen äfven i formelt hänseende.

Härvid har Beredningen väl ansett sig ej böra lemna ur sigte den utländska lagstiftningen i ämnet, men af den korta redogörelse angående vissa delar af samma lagstiftning, som Beredningen här nedan intagit, framgår att de utländska förhållandena, om de än i många stycken lemna nyttiga anvisningar, dock i allmänhet äro så väsentligen olika våra, att lagstiftningsarbetet hos oss är nästan uteslutande hänvisadt till den erfarenhet, som kunnat vinnas inom vårt eget land. Lyckligtvis är denna erfarenhet i synnerhet under senare tider, då jordbruket gjort betydande framsteg i teoretiskt och praktiskt hänseende, både rikhaltig och pålitlig. Naturförhållandena, jordens värde och bruksningsmetoderna äro visserligen i hög grad vexlande, och svårigheten af frågans lösning ökas i ej ringa grad deraf att lagbestämmelserna måste lämpas lika väl för skogsbygd som för slättbygd, för landskap så olika sinsemellan, som Skåne och Norrland, men olägenheterna af en partikular-lagstiftning för särskilda provinser äro dock så påtagliga, att någon fråga derom ej lämpligen kan uppstå. Dessa naturliga och provinciella olikheter göra det emellertid ännu mera angeläget att, med åsidosättande af allt tillfälligt och vexlande, bygga lagstiftningen å allmängiltiga grunder.

*Diknings-
skyldigheten
enligt för-
slaget.*

Det är redan i det föregående antydt att de hufvudprinciper, hvarå 1824 och 1841 årens författningar hvilat, ansetts ega en sådan allmängiltighet, och Beredningen har således att här söka uppvisa att det slag af vattenafledning, som afhandlas i Byggningsabalken och som i det följande för korthetens skull betecknas med benämningen »dikning», icke är så väsentligen olik de öfriga slagen af vattenafledning, att olika principer vid dem kunna och böra följas.

Härvid uppstår då först frågan huruvida den, som vill erhålla

dike, kan åtnöjas med *dikningsrätt* öfver andras egor eller om *dikningsskyldighet* bör desse åläggas. Betraktar man frågan uteslutande ur den enskildes synpunkt, lär man ej kunna förneka teoretisk rättighet åt den åskådning, som i likhet med åtskilliga främmande lagar inskränker den öfre jordegarens rätt dertill att han eger på sin bekostnad och emot ersättning för skada eller olägenhet upptaga dike genom grannens nedanför belägna mark. En dylik rättighet afser således endast att undanröjda det absoluta hinder, som den nedres eganderätt lägger i vägen för den tillämnade afledning, men i öfrigt betraktas företaget såsom en den öfre jordegarens enskilda angelägenhet, hvars kostnad och risk han har att ensam bära.

Helt annorlunda måste uppfattningen blifva, om man äfven här låter den allmänna nyttan, samhällets materiella förkofran genom jordbrukets utveckling blifva en af faktorerna för lagstiftningen i ämnet. Under det idkare af andra industrier i allmänhet kunna välja platsen för sin verksamhet samt genom lättade kommunikationer och ångans användande såsom drifkraft vunnit allt större frihet vid detta val, är deremot jordbruksindustrien oeftergiffligt bunden vid en viss jordfläck och beroende af dess naturförhållanden och möjligheten att der tillgodogöra naturens alstringskraft. I fråga om medlen att underlätta detta tillgodogörande står det inom jordbruksvetenskapen fast att jorden måste tillräckligt och med omsorg afdikas för att lemna säkra och rika skördar. Bortskaffandet eller förebyggandet af skadliga vattensamlingar, som afkyla jorden, minska dess fruktbarhet och hindra den rationella odlingen, måste föregå alla andra förbättringar af redskap, gödningsämnen och brukningssätt, om de å dessa nedlagda kostnader skola leda till något gagn. Jordbrukets förkofran, dess förmåga att fullständigt afvinna jorden afkastning och göra det kapital och arbete, som nedlägges i jordbruksnäringen, fruktbringande i högsta möjliga grad är således ytterst och egentligen beroende på jordens afdikning. Skulle nu den företagsamme jordbrukaren, som vill åstadkomma af-

dikning, dervid hänvisas endast till sina egna tillgångar och tvingas att inom andras område utföra dikningsarbete utan att desse behöfde, äfven om de hade nytta deraf, vidkännas någon del af kostnaden, skulle mången gång ett nyttigt dikningsföretag, i stället för att uppmuntras och befrämjas, hindras att komma till stånd. Ur det allmännas synpunkt är det också fullt ut lika viktigt, om ej viktigare, att den jord, som redan blifvit något, men otillräckligt afdikad, genom fullständig afdikning göres tillgänglig för den högsta möjliga kultur, som att den hittills helt och hållet vattendränkta jorden öppnas för nyodlingen. Vid sådant förhållande och då en enligt billiga grunder bestämd dikningsskyldighet i så måtto skiljer sig från de fleste andra tvångsrätter, att den förpligtade alltid sjelf har nytta af tvånget, torde man således ej behöfva hysa någon tvekan om rättmätigheten af ett dylikt ingrepp i den enskildes sjelfbestämningsrätt, under förutsättning att tvångsrätten noggrant begränsas till hvad för ändamålet är oefftergiftigt nödigt och missbruk deraf förebyggas. För tvångsrättens praktiska nödvändighet talar det allmänt erkända förhållande att jordbruket i vårt land, oaktadt betydande framsteg, ännu lemmar mycket öfrigt att önska i fråga om jordens torrläggning.

*Jordegarnes
inbördes
nytta.*

Då man derefter går att söka grunden för två eller flere jord-egares inbördes skyldighet i fråga om dikning, som för någonderas jord fordras, hänvisa sjelfva naturförhållandena på *den inbördes nyttan* såsom den på en gång rättvisaste och mest praktiske gradmätaren. Öfverallt är marken genom mer eller mindre märkbara höjder fördelad i dalar, der det vatten, som till följd af nederbörden eller från källsprång under jordytan besvärar jorden, småningom nedrinner till bäckenets botten, derifrån det vidare söker sitt aflopp i den rigtning, som af markens lutning och möjligen mötande hinder bestämmes. Hvarje sådant bäcken utgör *en naturlig samfällighet*, förenad genom det gemensamma intresset att vattnets aflopp ordnas på lämpligaste sätt, enär hvarje hinder i större eller mindre mån återverkar på den

ofvan liggande marken och utsätter den för olägenheten af att skadas eller besväras af det qvarstannande vattnet. Alla, som lida af denna olägenhet, hafva ock i samma mån fördel af att den undanrödjes, och förpligtelsen att dervid medverka innebär således icke något annat än att hvarje enskild jordegare tillgodoser sitt eget bästa, dervid understödd af de öfrige delegarne i samfälligheten. Sedt ur denna synpunkt bör således i denna del af den defensiva vattenrätten rättsförhållandet icke inskränkas till det enkla emellan två grannar, utan blifva det vidsträcktare emellan *alla*, som af det gemensamma intresset sammanföras till ett grannelag eller en samfällighet, äfven om icke allas egor genomskäras af diket eller omedelbart stöta dertill.

Rigtigheten af detta åskådningssätt är redan fullständigt erkänd i det fall att ett naturligt vattendrag, en sjö eller annan stadigvarande vattensamling finnes i dalgångens eller bäckenets botten. Alla jordegare, som hafva nytta för sin jord deraf att vattenhöjden i ett dylikt vattendrag sänkes och möjlighet till åstadkommande af aflopp beredes, äro i mån deraf pliktige att deltaga i kostnaden, ehvad deras egor ligga fjermare eller närmare till vattendraget. Då nu genom upptagande af ett artificiellt vattendrag — diket — alldeles samma ändamål vinnes, som genom fördjupning af det naturliga vattendraget, torde icke heller någon skilnad böra göras i fråga om de af den ena eller andra åtgärden intresserade jordegarnes inbördes skyldighet att deltaga deri efter nyttan, ehuru visserligen i andra hänseenden skilnad emellan de olika företagen må vara af nöden. Ehvad i dalgångens botten vattnet flyter tillsammans i en å eller, utan att bilda ett vattendrag, silar sig fram genom sidlända ängar, hafva *alla*, som ega jord å dalens sluttningar, samma intresse att aflopp beredes. Det har visserligen blifvit anmärkt att bestämmelsen derom att, der flere hafva nytta af dikningen, dikningsskyldigheten skall på en gång delas emellan dem alla, vore obillig för det fall att några af delegarne för det närvarande ej ville i diket afleda vatten och således icke komme att

omedelbart få nytta af dikningen. Men dervid bör dock, på sätt andra vattenrättskomitén, hvars förslag innehöll en dylik föreskrift, anført, med skäl erinras att denna föreskrift innefattar en af de väsentligaste fördelarne af en ny lagstiftning i ämnet, emedan större afdiknings-företag genom en rättvis fördelning af kostnaderna på alla, som af företaget hemta nytta, nödvändigt måste befrämjas, och att, då i många fall nytta af dikningen torde inträda utan vidare åtgärd i afseende på odling och dylikt, rättvisan kräfver att fördelen motsvaras af någon skyldighet.

Uppskattning af nyttan.

Tvekar man således icke att såsom grund för dikningsskyldighetens bestämmande fastställa deltagarnes inbördes nytta, ligger det uppenbarligen största vikt uppå att någon villfarelse i fråga om hvad med *nytta* i detta fall bör förstås ej må ega rum. Af det ofvan sagda framgår uppenbart att dermed hufvudsakligen afses *möjligheten till jordens mer eller mindre fullständiga torrläggning* till det djup, som ansetts gagneligt och nödigt. Nyttan är i främsta rummet den, att de hinder, som bristande affall eller andra naturförhållanden lagt i vägen för vattnets af rinnande, undanröddas. Det är följaktligen endast det för alla lika nödvändiga *afloppsdiket*, som är föremål för det gemensamma arbetet; åt den enskildes egen omsorg måste deremot alltid öfverlemnas att inom sina egor verkställa den ytterligare afdikning, som, möjliggjord genom afloppsdiket, erfordras för att i *odlingsdiken* i eller under jordytan samla och till afloppsdiket afleda det vatten, som från kringliggande höjder, från källdrag eller efter nederbörd besvärar hans jord. Den omständighet huruvida han begagnar eller icke begagnar tillfället att sålunda förbättra sin jord får icke tagas i beräkning. Nyttan för jordegaren är således, närmare bestämd, det högre värde, hvartill hans jord med hänsyn till dess läge och naturliga beskaffenhet kan skattas till följd af den möjlighet till högre kultur, som genom vattenafloppets ordnande beredes. En sådan uppskattning förutsätter till en början undersökning af jordens större eller mindre bä-

rande förmåga i dess af vatten besvärade skick och den afkomst, som under vanliga förhållanden kunnat deraf påräknas. Vidare måste tagas i betraktande jordens antagligen blifvande skick efter vattnets bortskaffande och den bördighet, som då kan uppkomma till följd af jordens naturliga beskaffenhet till matjord och alf samt möjligheten af dess mer eller mindre fullständiga torrläggning. Af jemförelsen emellan dessa förhållanden framgår jordförbättringens eller nyttans uppskattningsvärde. Häraf är nu tillika uppenbart, att, om inom det område, der afdikningen är afsedd att verka, förekomma egor, som antingen till följd af sitt högre läge eller redan verkställd afdikning ej vinna någon dylik förbättring, dessa uteslutas ur samfälligheten, likasom all mark, hvilken utgöres af impedimenter eller eljest är så oländig eller ofruktbar, att den icke är mottaglig för någon förbättring. Uppenbart är också att den, hvars egor äro så belägna, att vattnet derifrån kan med större fördel afledas åt annat håll, ej heller bör intvingas i samfälligheten.

Med ofvan anförda åsigter om ändamålet med afdikning står den uppfattning, som gjort sig gällande i 1734 års lag, i bestämd motsats i de fall, då den gör dikningsskyldigheten beroende endast af jordens redan befintliga kultur. Ur privaträttslig synpunkt måste det erkännas vara en föga tillfredsställande grund att jordegarnes inbördes rättigheter och skyldigheter bero på egornas häfd och således vexla efter hvarje ombyte deri, blifva olika om utmark rödjes till äng, ängen plöjes till åker eller åkern lägges igen till äng. Erfarenheten har jemväl ådagalagt att jordegare understundom, genom odlingsdikens upptagande och åkertegars upplöjande så godt sig göra låtit uti en i saknad af vattenaflopp till odling otjenlig mosse, sökt gifva mossen sken af att vara åker i ändamål att derigenom kunna påtvinga egaren af en angränsande åker dikningsskyldighet. Olägenheten af en dylik obestämthet i fråga om grunden för dikningsskyldigheten har i ej ringa mån ökats derigenom att i afseende jemväl å dikningsskyldighetens

omfattning: skiljaktiga meningar råda. Olika tolkningssätt hafva nemligen yppats i fråga om stadgandet i 6 kap. 3 § Byggningsbalken att, då bys diken möta annan bys diken, hvar skall gräfvä upp för sig genom sina egor. En del domare hafva ansett att en jordegare, hvilken genom sin åker anlagt afloppsdiken af de dimensioner, som för diken inom byalag äro föreskrifna, icke kunde derutöfver förpligtas att utvidga sina diken till de dimensioner, som med afseende å den öfre markens behof vore erforderligt, utan endast hade skyldighet hålla sina gamla diken vid magt. Med en sådan tydning har således ingen utväg funnits att på laglig väg förvärfva sig aflopp för vattnet i den händelse att det ej annorledes än genom främmande åker kunnat afledas och der befintliga, lagligen beskaffade afloppsdiken ej varit för ändamålet tillräckliga. Åkerjorden skulle sålunda ofta hafva legat som ett oöfvervinnerligt hinder för nyodlingen. Andra hafva deremot tillämpat samma lagrum äfven å nya dikningsföretag, hvilket åter haft till påföljd att i många fall en oskäligen tunga lagts å åkerjordens egare. Sålunda skulle en person, som redan fullständigt underdikat sin jord, tvingas att icke allenast bekosta upptagandet genom samma jord af ett nytt dike uteslutande till grannens nytta, utan ock till följd deraf utan ersättning upprifva och omlägga sina förra arbeten med äfventyr att derunder gå miste om påräknad gröda.

Den uppfattning, enligt hvilken dikningen göres beroende af de angränsande egornas kulturgrader, var dock förklarlig under en förfluten tid, då de olika egoslagen åker och äng utgjorde två temligen noggrant begränsade och föga förändring underkastade delar af egoväldet inom de gamla odalbygderna, och nyodlingar der voro jemförelsevis sällsynta. Åkern var nästan uteslutande använd för sädesodling, och i anseende till den rikliga tillgången å naturlig äng var ej af nöden att särskildt odla de för husdjuren behöfliga foderväxter. Men häri har en väsentlig förändring inträdt. I mån af folkmängdens ökning har en allt större del af den odlingsbara jorden blifvit lagd

under plogen, och allt efter som foderförrådet från de naturliga ängarna och betesmarkerna till följd deraf minskats har odlingen af foderväxter ökats och de fördelar ett väl ordnad och efter jordmånen afpassadt vaxelbruk medfört i större afkastning af ladugårdarna samt säkrare och rikare sädesskördar blifvit allt klarare insedda. Då nu ändamålet med dikningen måste vara att bereda möjlighet till en högre kultur, att, i den mån naturförhållandena det medgifva, förändra kärret till äng eller ängen till åker eller den dåliga åkern till god, ligger det för öppen dag att den tillfälliga odlingsgrad, hvori jorden befinner sig, då fråga om afdikning uppstår, icke kan i och för sig utgöra en lämplig grund för bedömande af företagets nytta, utan att derjemte och hufvudsakligen den blifvande förbättringen måste tagas med i räkningen. Denna åsigt har ock blifvit med full klarhet framställd af de båda vattenrättskomitéerna äfvensom i de vid 1874 och 1875 års riksdagar behandlade lagförslag om dikning, och genom samma åsigts antagande bortfaller det väsentligaste af de kännetecken, hvarigenom i nu gällande lag dikning och öfriga slag af vattenafledning åtskiljas.

I sammanhang med frågan om nyttan såsom grund för diknings-
skyldigheten erfordras dock ytterligare bestämmelser om beskaffen-
heten af och gränsen för samma skyldighet. Erfarenheten har ådaga-
lagt att en torrläggning till fyra fots djup i allmänhet är tillfyllest-
görande för jordens odling. Derutöfver bör då rätten att påfordra
dikning af grannar ej sträckas. Visserligen har det blifvit anmärkt
att i några delar af vårt land, exempelvis de norrländska bygderna,
en torrläggning af ända till fem fots djup vore med afseende å natur-
förhållandena i vissa fall nödig och att således nyssnämnda maximum
vore för lågt. Men i motsats dertill har också blifvit uppgifvet att
samma maximum vore för högt, enär på andra ställen en torrlägg-
ning till allenast tre fots djup skulle vara det mesta, som erfordrades.
Några giltiga skäl att frångå den redan i nu gällande lagstiftning

*Diknings-
skyldighetens
begränsning.*

framträdande samt i vattenrättskomitéernas och Riksdagens lagförslag bestämdt uttryckta åsigten att maximum borde sättas till fyra fots djup torde emellertid icke hafva förekommit. Icke heller lär det vara rådligt att, såsom understundom blifvit yrkadt, utelemna ur lagen hvarje bestämmelse om torrläggningens djup och öfverlemna till pröfning i hvarje särskildt fall huru dikningsskyldigheten i detta hänseende borde begränsas. I sådan händelse skall säkerligen i saknad af en ledande grundsats gränsen komma att sättas så godtyckligt, att det lika ofta komme att inträffa att torrläggningen blefve ofullständig som att den sträcktes öfver det nödiga.

Ur det nu anförda framgå såsom grundsatser i fråga om dikningsskyldigheten:

att vid dikningsföretag en hvar intressent eger rätt fordra att det dike, i hvars upptagande han måste deltaga, göres så, att hans egen jord kan torrläggas till fyra fots djup; men

att hans deltagande i företaget ej må till fromma för de andra intressenterne sträckas *utöfver* hvad som är nödigt för hans egen jords torrläggning till nämnda djup.

Den förste af dessa grundsatser innefattar naturligen icke att vid hvarje dikning jorden ovilkorligen skall torrläggas till fyra fots djup. Uppenbarligen bör det stå en hvar öppet att nöjas med det mindre djup, som han till äfventyrs finner för ändamålet tillräckligt. Dervid kommer då att bero, derest ej någon annan deltagare för sin jords ändamålsenliga odling och för att undgå den onödiga kostnad och omgång, som uppstår om diket, från början otillräckligt för honom, måste inom kort tid utvidgas eller fördjupas, påyrkar att diket med ens må bringas till det djup och de dimensioner i öfrigt, som tillfredsställa framtida behof af vattenafloppets reglering. Häri ligger nu den säkraste garantien för en fullt ändamålsenlig och planmessig afdikning. Hvad särskildt beträffar täckdikningen, om hvars önskvärdhet

något tvifvel ej kan råda, är det största medgifna afdikningsdjupet oeftergiffligt. Såsom bekant måste sugdikena upptagas till ett djup af tre och en half till fyra fot för att kunna tillräckligt sänka vattenståndet i jorden och ej blifva åtkomliga för frost eller skadas vid den djupare bearbetning och afluckring af jorden, som bör verkställas efter täckdikningen. De öppna diken, hvilka skola afföra vattnet från täckdikena, måste naturligtvis tagas så mycket djupare, att de kunna göra detta obehindradt och dessutom framläppa det dagvatten, som vid starkare nederbörd eller hastig snösmältning samlas i dem.

Men utöfver hvad nu angifvits synes det ej ens möjligt att meddela lämpliga bestämmelser huru diket skall vara beskaffadt till storlek och form för att uppfylla sitt ändamål. Det tekniska utförandet af arbetet måste rättas efter omständigheterna i hvarje särskildt fall och i händelse af tvist ankomma på pröfning af de myndigheter, som hafva att handlägga dylika frågor. Dikets storlek bestämmes i främsta rummet af den vattenmängd, som skall bortföras, och vidare af den lutning, som kan gifvas åt dikets botten. Ett mindre dike med stark lutning kan bortföra samma vattenmängd på samma tid som ett större, om detta senare har sämre fall. Dikets djup från dess öfverkant till bottnen måste ock, då jordytan är vågformig, oupphörligt vexla efter ytans höjning eller sänkning. Dikets form måste jemväl rättas efter jordmånens beskaffenhet. Sålunda böra dikets öfre bredd och sidornas lutning mot bottnen göras olika om jordmånen är hårdare eller lösare. Vid sådant förhållande äro naturligtvis bestämmelser om vissa dimensioner å vissa slag af diken icke allenast obehöfliga, utan rent af vilseledande. Särskiljandet af dikena i aflopps- och skårdiken torde ock kunna såsom onödigt för framtiden bortfalla. Att vid afdikning af vattensamlingar eller i hög grad vattendränkt mark särskilda försigtighetsmått eller inrättningar kunna blifva nödiga till förekommande af öfversvämning å nedan liggande mark är deremot en

omständighet, hvilken icke får vid det tekniska anordnandet af sådan afdikning förbises.

*Diknings-
arbetets för-
delning.*

Ur de här ofvan angifna allmänna grunderna låta ock de speciella reglerna för dikningsarbetets eller dikningskostnadens fördelning emellan flere intressenter med lätthet härleda sig. Ingen är skyldig att deltaga i dikning, som göres å mark, som ligger ofvanför hans egen. Den jordegare, hvilken vid sin egogräns erhåller det för jordens torrläggning till bestämdt djup nödiga fall för vattnet, har icke i allmänhet, utan allenast vid nyssnämnda afdikning af vattensamlingar, som kunna vålla öfversvämning, någon förpligtelse att biträda grannen nedanför med vattnets vidare fortskaffande. Erhålles ej det nödiga fallet vid rålinien, måste diket för att uppfylla sitt ändamål dragas vidare in på nedan liggande egor till den punkt å jordytan, der tillräckligt fall erhålles. Å sträckan emellan rålinien och nämnda punkt skall, om jemväl den, å hvars egor samma sträcka faller, kan anses hafva nytta af diket med det djup det sålunda erhållit, arbetet fördelas emellan den öfre och den nedre grannen. Är nämnda djup otillräckligt för den senares behof, måste han sjelf bekosta dikets fördjupande. På enahanda sätt bestämmes för den intressent, hvars egor icke omedelbart genomskäras af eller stöta intill det gemensamma afloppsdiket, hans delaktighet deri. Denna delaktighet vidtager ifrån den punkt, der hans enskilda dike träffar eller, om det ej genast upptages, beräknas skola vid dess framtida upptagande träffa det gemensamma afloppsdiket, och fortfar till den punkt å det sistnämnda, der det för hans jord nödiga fall slutligen erhålles. Sedan sålunda för en viss sträcka af diket blifvit utrönt hvilka jordegare böra i arbetet deltaga och efter hvad grund detta deltagande bör ske, möter naturligen ingen vidare svårighet att uträkna och på marken utstaka en hvars dikeslott. Dervid måste dock tillika tagas hänsyn till mar-

kens beskaffenhet och arbetets deraf beroende kostbarhet, så att t. ex. om två jordegare skola upptaga lika stor längd af diket, men vid utstakningen befinnes att den ene å sin sträcka måste verkställa stensprängning, men den andres anpart framgår genom lös jordmån, en skäligen jemkning göres.

Sådane äro de hufvudgrunder, hvarå det nu afgifna förslaget bestämmelser om dikningsskyldigheten hvila. Efter Beredningens uppfattning äro de, riktigt och med sakkännedom tillämpade, egnade att befordra en ändamålsenlig och omfattande afdikning. Under det att enligt 1734 års lag den jordegare, som vill afdika sin jord, inskränkes i sin företagsamhet genom hinder, som ej af honom kunna undanrödjas, skulle han nu i stället erhålla biträde af alla, som hafva nytta af diket. Denna skyldighet till gemensamt biträde innefattar naturligtvis en kraftig maning till den enskilde att åt företaget gifva den största möjliga utsträckning och fullständighet. Man kan då hoppas att vattenafloppet för den naturliga samfälligheten ordnas en gång för alla så, att i stället för de ofta planlöst och på måfå anlagda diken, som enligt 1734 års lag lätteligen kunde uppkomma, då endast en eller två af grannarne hade att sins emellan afgöra saken, en verklig reglering, som äfven tillgodoser framtidens kraf, kommer till stånd. De smärre dikningarna äro naturligtvis berättigade när någon anledning till företagens utsträckning ej förefinnes. Men är en sådan anledning för handen, lär det vara obestridligt att de större afdikningsföretagen blifva ändamålsenligare och, relativt till fördelen, jemväl billigare i den mån kostnaderna fördelas på flere. Fördelen ur nationalekonomisk synpunkt är jemväl uppenbar. Har vattenafloppet för en samfällighet blifvit väl ordnad, lär det i allmänhet ej dröja innan äfven de intressenter, som från början icke insågo nyttan deraf, skynda att genom bättre skötsel af sin jord bereda sig fördel af den åtgärd, till hvilken de lemnat bidrag.

*Arbetets
planmessig-
het och pris-
billighet.*

*Afsägelse af
deltagande i
dikning.*

Men huru riktig grundsatsen att hvarje jordegare vid dikning berättigas att fordra biträde af sina grannar i mån af nytta än må vara, uppstår dock frågan om ej, till förekommande af missbruk eller ekonomiska olägenheter, ett korrektiv jemväl vid dikning må erfordras af enahanda slag, som den vid andra vattenafledningsföretag enligt 1824 och 1841 års förordningar jordegaren medgifne rätt att undandra sig deltagande i kostnaden genom att i stället afstå jord, till värde svarande mot den förbättring hans egor vunnit. En sådan rätt har sin naturliga grund deruti att den omedelbara nytta och kostnaden vid dylika företag äro två skilda sidor af saken. Nyttan af ett företag kan vara stor och obestriddig, vidsträckta af vattnet öfversvämmade sträckor kunna göras tjenliga för odling, sidlända egor befrias från den fara, som genom frosten hotar skördarna, men till följd af ogynsamma naturförhållanden, höga arbetspriser, skadeersättningar och ofall af hvarjehanda slag kan det ändock inträffa att kostnaden öfverstiger värdet af den jordförbättring, som för den närmaste framtiden kan påräknas. I sådana fall uppstår för de i företaget deltagande en ekonomisk förlust. Så illa beräknade företag, som de nu antydde, skola naturligtvis alltid höra till sällsyntheterna, då utan tvifvel alla sakkunnige, som få befattning dermed, skola bemöda sig att afstyra dem. Men äfven om företagen icke äro förlustbringande, kunna fall förekomma, då den ovilkorliga skyldigheten att deltaga i kostnaden kan blifva oskäligt betungande. Mången jordegare, som genom företaget skulle göra en vinst, saknar för tillfället medel att bestrida sin andel i utgifterna och har, oaktadt hans egendom stiger i värde, ingen utväg att genom upplåning anskaffa hvad som brister. För flertalet af jordegare stannar det icke heller vid den omedelbara kostnaden för företaget, ty för att kunna draga fördel af denna kostnad måste de vidkännas ytterligare utgifter för jordens afdikning och upparbetande. Af sådana orsaker ordna sig de i företaget intresserade naturligen i två grupper. Den ena består af dem, som påyrkat före-

taget eller eljest äro öfvertygade om dess fördelar samt sluta sig tillsammans till ett bolag eller en förening för att anskaffa nödiga medel till arbetets bedrifvande. Den andra gruppen utgöres åter af dem, som af misstro till företagets gagn, fruktan för öfverdrifna kostnader eller brist på penningar anse för sig förmånligt att hålla sig utom aktivt deltagande deri och till följd deraf föredraga att utesluta sig sjelfva från den möjliga vinsten. Ega de rättighet dertill emot att de afstå jordförbättringen, blifver deras ekonomiska ställning densamma före som efter företaget. Den minskning i areal fastigheten undergått genom utbrytning af så mycket jord, som motsvarar förbättringen, ersättes genom det högre värde den återstående delen af jorden vunnit, och egendomsvärdet i sin helhet är således oförändradt. De åter, som utfört eller bekostat förbättringen, erhålla därför ersättning i den till dem afträdde jorden. Under sådana förhållanden kan man vara förvissad att förlustbringande företag sällan skola komma till stånd eller att åtminstone förlusten ej drabbar någon, som ej frivilligt iklädt sig äfventyret. Är företaget säkert och vinstgifvande, lär ingen utan verkligt nödtvång underlåta att tillägna sig fördelen; i motsatt fall har han sig sjelf att skylla och måste erkänna billigheten af att vinsten stannar i andra händer. För den obemedlade jordegaren, hvilken endast af brist på tillgång låtit afhålla sig från att delta i kostnaden, måste det otvifvelaktigt vara en högst väsentlig lättnad om han genom att lemna ifrån sig en mindre del af sin jord kan bereda sig möjlighet att behålla allt det återstående till oförminskadt värde, i stället för att eljest till äfventyrs tvingas att låta hela hemmanet gå i mät för kostnadens gäldande.

De ofvan angifne grundsatserne att ingen bör utan vederlag ega att tillägna sig frukten af en annans arbete, men att icke heller någon bör kunna tvingas att till befrämjande af en annans enskilda intressen vidkännas uppoffringar, som ej ersättas honom, äro höjde öfver allt tvifvel i teoretiskt afseende. Den praktiska ändamålsenligheten af

*Diknings lik-
ställande med
annan afled-
ning.*

ifrågavarande grundsatsers tillämpning enligt 1824 och 1841 års förordningar är ock af erfarenheten tillräckligt vitsordad. Den enda punkt, hvori någon tvekan kan uppstå, är således den huruvida vid dikning förhållandena möjligen äro så olika dem vid de andra vattenafledningsföretagen, att hvad som är lämpligt i det ena är olämpligt i det andra fallet. Denna fråga har Beredningen efter inhemtande af ett stort antal sakkunniga och erfarna personers omdöme ansett kunna besvaras nekande.

Den första vattenrättskomitén deremot kände ej till någon afsägelse vid dikning, icke ens om företaget var af den beskaffenhet, som i 1841 års förordning afses. Den senare komiténs förslag innehöll i 29 § att rätt till afsägelse medgafs då fråga vore om afdikning af kärr, mosse eller annan vattendränkt mark, deri flere hafva del. Riksdagens förslag år 1875, hvilket enligt rubriken endast afsåg den dikning, hvarom stadgas i Byggningsabalken, men dock tillika innefattade bestämmelser angående afdikning af kärr, mosse eller annan vattendränkt mark, innehöll ej något om afsägelserätt, hvilket således hade till följd att, såsom i Högsta Domstolen anmärktes, alldeles likartade afdikningsföretag kunde komma att bedömas antingen efter 1841 års förordning eller efter den af Riksdagen föreslagna nya lagen, och således afsägelserätt i förra händelsen ega rum, men i den senare ej vara medgifven.

Skulle nu i fråga om en så vigtig sak som afsägelserätten olika regler fastställas vid dikning och vid alla de andra afledningsföretagen, så lärers väl ock, på sätt jemväl inom Högsta Domstolen påpekades, vara oeftergifligt att en klart bestämd gräns emellan dem utstakas. Härvid bör då märkas att, om de grunder för dikningsskyldigheten, hvilka Beredningen i hufvudsaklig öfverensstämmelse med den senare komiténs och 1875 års Riksdags förslag uppställt, blifva godkända, den konstitutiva olikheten emellan dessa företag skulle, hvad nämnda skyldighet angår, helt och hållet upphöra. Intet af de

kännetecken Byggningsbalken i afseende å egornas kulturgrad och dikenas dimensioner angifvit skulle bibehållas. All jord är likställd och en enda norm för all slags afledning är gifven i afdikningsdjupet till högst fyra fot. Den större eller mindre grad, hvari jorden är besvärad af vatten, har intet vidare att betyda än att vissa särskilda försigtighetsmått böra vid afledandet af större vattenmängd iakttagas. Gradationerna hos jorden att vara af vatten besvärad, vattensjuk eller vattendränkta och de olika benämningarna kärr, myr, mosse, ängsmyr, kärräng m. m. torde ock vara alltför sväfvande för att användas såsom kännetecken i det så ytterst viktiga hänseende, hvarom nu är fråga. Dessa olika gradationer vexla dessutom efter nederbörden. En mark, som under ett regnigt år kan betecknas såsom vattendränkt, skulle efter några mellankommande år, under hvilka nederbörden varit mindre, till äfventyrs benämnas och anses på sin höjd vattensjuk. En sjö eller ett rinnande vattendrag kan alltid med säkerhet igenkännas såsom sådan, men i afseende å den vattendränkta marken lemnas ett vidsträckt utrymme för det subjektiva godtycket, och i de tvifvelaktiga fallen, der afgörandet beror på hvilket års vattenstånd man antager såsom normalt, torde utgången knappast kunna på förhand beräknas. Vidare bör ock tagas i betraktande att ofta midt ibland redan i kultur tagen jord förekomma mindre insänkningar, der marken är kärrartad eller vattendränkt. Att låta afsägelserätten blifva beroende af den tillfälliga omständigheten, huruvida dikningen berör dylika mindre kärr, hvilka icke i någon väsentlig mån inverka på kostnaden af den ofvan liggande markens afdikning eller göra företaget äfventyrligt, synes icke hvila på giltiga grunder. Dessutom torde ej böra lemnas oanmärkt att, om den uppfattning af 1841 års förordning, som här ofvan vid redogörelsen för nämnda författnings tillkomst blifvit lemnad, är riktig, afsägelserätt skulle för närvarande ega rum vid nyodlingsföretag i allmänhet, äfven om den ifrågavarande marken icke

kan hänföras under kategorien af kärr eller mosse. En sådan likstäl-
 lighet af all nyodling synes ock hvila på den rationella grund, att
 * egarne af den förut ej i kultur tagna jorden icke kunna få diknings-
 kostnaden ersatt utan att på jordens upparbetande använda ytterligare
 kostnader och derföre böra ega att undandraga sig delaktighet i före-
 taget genom att afstå båtnaden.

Då sjö sänkes medelst upptagande derifrån af en ny afloppsgraf
 eller medelst utvidgning, fördjupning eller rätning af ett derifrån
 ledande vattendrag, måste det ofta inträffa att jemväl de nedanför sjön
 belägna egorna vinna förbättring genom den nya eller tillökade af-
 loppskanalen. Enligt 1824 års förordning, såsom dess stadganden
 blifvit uppfattade af Beredningen och jemväl i praktiken tillämpade,
 kan å nämnda egor läggas en, den sålunda uppkommande nyttan mot-
 svarande andel i kostnaden, så vidt den belöper på ifrågavarande
 sträcka af kanalen, hvarvid dock egarne i likhet med alla andra in-
 tressenter åtnjuta afsägelserätt. Enahanda är naturligen enligt 1841
 års förordning förhållandet med de nedanför ett kärr belägna egor,
 som genom den för kärrets torrläggning upptagna graf förbättras.
 Huruvida de ifrågavarande jordegarna enligt senare komiténs förslag
 skulle åtnjuta afsägelserätt framgår deremot ej med full tydlighet, men
 antagligast synes att denna rätt enligt nämnda förslag ej skulle för
 dem ega rum af det skäl att deras deltagande i företaget ansetts jem-
 förligt med den vanliga dikningsskyldigheten, hvarifrån befrielse ej
 var i förslaget medgifven. Beredningen har i detta hänseende icke
 funnit något skäl till afvikelse från gällande lag. Särskildt böra ock
 härvid uppmärksammas de förvecklingar, som skulle uppstå genom
 en dylik inskränkning i afsägelserätten. I det ofta inträffande fall att
 en afdikning af kärrtrakter omfattar flera kärr med olika nivå, hvilka
 genomskäras af en gemensam afloppskanal, skulle nemligen egarne af
 den emellan två bland dessa vattensamlingar befintliga marken hafva
 afsägelserätt i förhållande till den nedan belägna kärrmarken, men

sakna denna rätt i förhållande till den mark, som vore belägen ofvanför. Ännu mera invecklad kunde förhållandet blifva, om en dylik regel skulle tillämpas vid en på en längre sträcka genom flere jord-egares mark verkställd uppgräfvning af ett i långsam dossering framgående vattendrag.

Enligt Beredningens åsigt är dock äfven vid de slag af dikning, der afsägelserätt ej ännu är medgifven, både rättvist och billigt att den, som tvingas till deltagande i företaget, kommer i åtnjutande af en dylik rätt. Visserligen är det antagligt att dikningsföretagen i allmänhet blifva af mindre omfattning än de företag, som afses i 1824 och 1841 års förordningar. Dock kunna i synnerhet på större slättbygder, der marken har blott en ringa lutning, äfven dikningsföretagen antaga betydliga dimensioner och beröra många jordegares rätt. Det bör härvid ej förgätas att det nu föreliggande förslagets bestämmelser afse att uppmuntra just de större, planmessigt anlagda företagen.

De anmärkningar emot en sålunda utvidgad afsägelserätt, hvilka kommit till Beredningens kännedom, afse också allenast de mindre dikningarna. Det har blifvit påstådt att det vederlag i jord, som skulle afstås till den, som verkställt dikningen, mången gång kunde blifva af så ringa värde, att det ej ens motsvarade kostnaden för vederlagets utbrytande. Vid sådant förhållande skulle det kunna befaras att någon jordegare använde afsägelserätten under förhoppning att få åtnjuta nyttan utan att behöfva såsom vederlag afstå jord, hvilket missbruk kunde verka afskräckande från eljest nödig dikning. Såsom botemedel emot ett sådant missförhållande har blifvit föreslaget att vid dikning afsägelserätt skulle göras till undantag i stället för regel och tillåtas endast i det fall att till följd af arbetets omfattning och vederlagets antagliga storlek synemän eller domstol pröfvade lämpligt föreskrifva att vederlag i jord finge för båtnaden utgå. Enligt en annan mening borde såsom dikning, der afsägelserätt ej finge ega rum, anses den vattenafledning, som gjordes i ändamål att torrlägga

Afsägelserättens möjliga olägenheter och medlen deremot.

redan befintlig åkerjord eller förbättra äng eller utmark utan att dock göra den odlingsbar till åker, hvaremot såsom afledning, der afsägelse vore tillåten, skulle anses om dikning gjordes för att till åker eller äng uppodla utmark, kärr, mosse eller dylikt, d. ä. vid all nyodling. Ingendera af dessa utvägar har synts Beredningen tillfredsställande. Den förstnämnda hvilar på den origtiga grund att den tillfälliga myckenheten af den jord, som möjligen komme att afträdas, göres bestämmande för individens skyldigheter och, utom det att det skulle vara i allmänhet omöjligt att på förhand veta om och huru mycken jord, som längre fram i tiden komme att afstås, skulle en dylik anordning lemna allt för stort utrymme för godtycket och kunna föranleda der-till att de mindre jordegarnes rätt undertrycktes till fördel för de större. Den senare utvägen åter strider alldeles emot grunderna för Beredningens förslag i öfrigt och lider af det fel, att den, som påyrkar dikning, skulle få i sin magt att pålägga de öfrige i företaget deltagande olika skyldigheter allt efter som han uppgifver det ena eller andra ändamålet, samt skulle säkerligen föranleda till missbruk och oreda.

Beredningen vill visserligen ej bestrida möjligheten deraf att någon gång den areal, som till följd af gjord afsägelse kommer att afstås, varder mycket ringa. Sådant kan dock likaväl inträffa vid större företag, deri hundratals jordegare äro intressenter. De små och de stora företagen kunna uppvisa samma blandning af olika egoslag såsom åker, äng, utmark, mossar och dylikt. Jordförbättringens värden äro lika vexlande vid båda och följaktligen äfven storleken af de jordremsor, som skola utbrytas. Vådan kan således i båda fallen vara densamma. Men på grund af de upplysningar Beredningen erhållit af personer, hvilka nogsamst känna de mindre jordegarnes förhållanden och åsikter, samt särskildt i det ämne, hvarom nu är fråga, ega mångårig erfarenhet, har Beredningen kommit till den öfvertygelse att, om än någon gång försök skulle göras att missbruka afsägelserätten, så-

dant likväl skall visa sig såsom ett högst sällsynt undantag. Här likasom vid all annan lagstiftning torde en dylik möjlighet ej böra föranleda till upphäfvande af en eljest allmängiltig regel. Såsom missbruk af afsägelserätten lärer väl icke kunna anses att den göres gällande vid illa beräknade eller illa utförda företag, der nyttan icke står i skäligt förhållande till kostnaden. Jordvederlaget må blifva aldrig så ringa, så är dock afsägelsen rättmätig, och förlusten, om någon sådan uppstår, drabbar rättvisligen företagets upphofsmän. Är företaget väl beräknadt, nyttan rättvist uppskattad och ej oskäligt dyrköpt, lärer väl deremot afsägelserätten nästan aldrig begagnas. I synnerhet hvad åkerjorden angår, der arealen af hvad som skulle afträdas kan antagas blifva minst, är väl ock allra minst sannolikt att afsägelse förekommer utan tvingande skäl.

Men den säkraste borgen emot missbruk af afsägelserätten ligger dock i den hos svensken fast rotade kärlek till sin ärfda eller förvärfda jord, en känsla, som hos de mindre jordegarna tvifvelsutan är starkare än hos de större. När dertill kommer att, i samma mån vederlaget är ringa, naturligtvis äfven det påräknade bidraget är af mindre betydighet, torde man ej ega skäl att allenast på grund af mindre sannolika farhågor vika från en anordning, som både ur rättens och billighetens synpunkt eger full befogenhet. Då staten för materiella intressens främjande ingriper i den enskildes sjelfbestämningsrätt och egendomsförhållanden, är det lagstiftarens pligt att tillse det uppoftningen ej göres större än ändamålet oundgängligt kräfver, och ur denna synpunkt torde det knappast kunna bestridas att afsägelserätten är ett oeftergifligt vilkor för rättmätigheten af den tvångsrätt, hvarpå förevarande lagstiftning ytterst hvilar.

Det är redan i det föregående antydt att de gagneliga verkningarna af de föreslagna bestämmelserna om dikning i väsentlig mån bero derpå att dikningsföretagen ledas af sakkunniga och erfarna personer. Ett ytterligare vilkor är att denna ledning kan åstadkommas

*Sakkunniges
biträde.*

för så billigt pris, att äfven den mindre jordegaren ej afskräcket ifrån att söka den. Båda dessa fördelar stå redan nu till buds genom de af staten aflönade landtbruksingeniörerne, hvilka genom de kvalifikation, som vid deras anställande fordras, äro företrädesvis lämplige för ifrågavarande företag, och hvilkas anlitande medför ytterst ringa kostnad. Efterfrågan å deras biträde är ock redan nu så stor, att de med nuvarande antal svårligen kunna medhinna att i behörig tid lemna det. Då nu de processuella bestämmelserna i förslagens 4 kapitel äro uppställda i syfte att bereda framgång åt det önskningsmål, att dikning så mycket som möjligt bör föregås af en omsorgsfull och sakkunnig utredning af naturförhållandena och kostnaderna samt utföras efter en ändamålsenlig plan, lärer otvifvelaktigt en ytterligare ökad dylik efterfrågan vara att förvänta, om förslaget derutinnan godkännes. Vid sådant förhållande vore derföre högeligen önskvärdt om landtbruksingeniörernes antal blefve i motsvarande proportion ökad.

*Hydrogra-
fisk kart-
läggning.*

En annan åtgärd, hvarigenom en icke ringa besparing i kostnaden för dikningsföretagen kan beredas deltagarne deri och en i väsentlig mån ökad säkerhet vid företagens anordning vinnas, har i åtskilliga delar af landet blifvit af landstingen eller hushållnings-sällskapen vidtagen. Sålunda har t. ex. Gefleborgs läns landsting alltsedan år 1864 anvisat medel för upprättande genom sakkunniga och lämpliga personer af ej mindre fullständiga kartor å de trakter af länet, der myrtdikning och vattenaftappning kunde, särskildt med afseende å trakternas frostländthet, anses vara nödiga, än ock förslag angående sättet och kostnaden derför. De på sådant sätt vunna resultaten mana till efterföljd på andra ställen. Genom samverkan af de kommunala myndigheterna skulle en kartläggning i hydrografiskt afseende säkerligen utan särdeles stor svårighet kunna åstadkommas och helt visst torde den rikligen återgälda kostnaderna derigenom att många nyttiga företag skulle komma till stånd, hvilka eljest uteblifva, och

många företag, som nu i saknad af föregående undersökningar slå fel, bringas till ett ändamålsenligt utförande.

Innan Beredningen öfvergår till en närmare redogörelse för bestämmelserna i detta kap., torde till ytterligare belysning af förevarande svårlösta lagfråga en kort framställning böra här inflyta angående det sätt, hvarpå man i andra länder sökt att gifva en lösning åt frågan i några delar, som erbjuda lämpliga jämförelsepunkter med våra förhållanden.

*Främmande
lagstiftningar.*

Enligt *Romerska rätten* medförde markens läge en naturlig skyldighet för den, som egde lägre egor, att från högre belägen mark emottaga vatten, som rann i naturligt lopp. Å andra sidan hade den ofvanför liggande markens egare ej rätt att vidtaga någon åtgärd, hvarigenom det ifrågavarande servitutet försvårades, och han kunde således ej utan samtycke af den nedre jordegaren med konst afleda vattnet från egna egor ner på dennes mark, än mindre upptaga dike genom hans egor. Jordbrukets behof kunde emellertid ej tillfredsställas genom dessa bestämmelser, och i Norra Italien, der jordbruket redan tidigt erhöll en hög grad af utveckling, blef genom flere i början af 13:de århundradet för Milano och dess område utfärdade lagar servitutet för den nedre marken utsträckt att gälla äfven det med konst genom de öfre egorna afleda vattnet, hvarjemte ovillkorlig dikningsrätt medgafs den öfre markens egare. Dessa grundsatser hafva sedermera upptagits i nu gällande främmande lagar, och enligt dem är således dikningsrätt regel. Någon sådan dikningsskyldighet, som enligt vår rätt är föreskrifven i vissa fall för den lägre markens egare, känna deremot ej dessa lagstiftningar; de medgifva endast utväg för jordegare att vid företag, hvilkas allmännyttighet blifvit af staten er-

känd, kunna tvinga annan jordegare att taga del i ett vattenafledningsföretag, hvaraf denne har nytta.

I *Tyskland* gäller fortfarande i detta ämne för hvarje särskildt land dess särskilda lag. Bland dessa partikularlagar torde de två Bayerske vattenrättslagarne af den 28 Maj 1852 (Gesetz über die Benutzung des Wassers, och Gesetz über die Bewässerungs- und Entwässerungsunternehmungen zum Zwecke der Bodenkultur) vara de viktigaste, enär de utmärka sig genom sin fullständighet och följdriktighet samt derföre äfven fått tjena till förebild för efterföljande lagstiftningsarbeten inom flere af de andra tyska staterna. De Bayerske lagarne stadga förpligtelse för jordegare att under vissa villkor medgifva att vatten afledes öfver hans mark. Dessa villkor äro hufvudsakligen: att afledningen i väsentlig mån befrämjar jords kultur; att ändamålet med afledningen ej kan vinnas genom att för vattnets aflopp välja annan riktning, hvarigenom mindre skada vållas; att väsentlig skada ej tillskyndas egaren af den mark, hvarigenom diket upptages, samt att skadeersättning gäldas innan företaget börjas. Är företaget af större omfattning, kan detsamma varda af vederbörande myndighet förklaradt för allmännyttigt, hvilket för dem, som vilja åvägabringa företaget, medför åtskilliga förmåner, såsom rättighet under vissa villkor att till deltagande deri tvinga jordegare, som komma att hemta nytta af vattenafledningen, äfvensom att exproprieras egendom, som utgör hinder derför. Beträffande förstnämnda tvångsrätt märkes att den ej kan utöfvas, så vida ej egarne af minst två tredjedelar af den vattendränkta marken förklarar sig taga del i företaget. I kostnaden för vattenafledningens anläggning och underhåll deltaga jordegarne efter arealen af den mark, som genom företaget förbättras; dock att, der fördelen är olika för olika egor, gradering af dessa eger rum. Kostnaden för underhåll af vattenafledningen häftar vid den förbättrade jorden.

En af de nyaste lagar uti förevarande ämne inom *Tyskland* är

den för Vorpommern och Rügen den 9 Februari 1867 utfärdade "Vorfluthsgesetz". Enligt nämnde lag eger hvarje jordegare, som vill afdika sin mark eller aftappa dammar eller sjöar, erhålla tillstånd att, så framt jordens kultur genom företaget befrämjas, emot ersättning leda vattnet genom öppna eller täckta diken öfver annans egor, dock ej genom byggnader eller tomter. Egaren af den nedanför liggande marken får begagna diket emot gäldande af motsvarande andel i dinkningskostnaden.

I *Frankrike* är i fråga om vattenafledningsföretag genom "Loi sur le libre écoulement des eaux provenant du drainage" af den 10 Juni 1854 stadgadt, att jordegare, som vill afdika sin mark, är berättigad att emot ersättning, som bör före företagets början utgifvas, afleda vatten i öppna eller täckta diken genom den jord, som skiljer hans mark från ett vattendrag eller annat ställe, der aflopp för vattnet kan erhållas; dock må ej vattnet ledas genom annans byggnad, trädgård, park eller annat dylikt område. Egare af den mark, genom hvilken ledning för vattnet göres, är berättigad begagna ledningen för torrläggning af sin mark. Denna rätt betingas af skyldighet dels att gälda en proportionel andel i ledningens värde, dels ock att deltaga i underhållet af ledningen. Derjemte finnas i fråga om aftappning af kärr särskilda bestämmelser genom en lag af 1807 gifna för de fall att staten finner kärrets aftappning nödig eller nyttig. I sådan händelse kunna kärrets egare ej motsätta sig aftappningen. Verkställigheten ombesörjes antingen af staten eller af den, åt hvilken staten meddelar koncession å företaget. I förra fallet bekommer jordens egare värdet af den vunna jordförbättringen, sedan afdrag skett af kostnaden för aftappningen; i senare fallet delas samma värde mellan jordegarna och koncessionären enligt grunder, som äro bestämda i koncessionen. Jordegare, som ej vill gälda den å honom belöpande andel i kostnaden för företaget, är berättigad vinna befrielse derifrån genom att afstå jord till motsvarande värde.

Den *engelska* lagstiftningen i ämnet (The Land Drainage Act af den 6 Augusti 1861) medgifver jordegare, som vill torrlägga sin jord, rättighet att upptaga dike genom annans mark eller upprensa, utvidga, rätta eller annorledes förbättra der befintligt dike under vilkor att den skada, som af diket vållas, kan med penningar ersättas. Underlåter den, som upptagit diket, att sedermera underhålla detsamma, är den, som upplåtit mark till diket, berättigad att ombesörja underhållet och att hos den försumlige uttaga ersättning därför.

I *Danmark* innefattas lagstiftningen rörande ifrågavarande ämne uti anordningen af den 29 Juli 1846 angående "Vands Afledning eller Afbenyttelse till Jorders Förbedring" samt lagen af den 17 Januari 1859, innehållande tillägg till och förändringar i nämnda anordning. Enligt dessa författningar må jordegare, som vill från sin mark bortskaffa vatten, men ej kan genom aftal med egaren af nedanför liggende mark bereda sig rätt att leda vattnet öfver samma mark, vända sig till vederbörande myndighet (synsmænd), som undersöker, om skäl finnes till företaget samt huruvida den fördel, som deraf påräknas, står i sådant förhållande till de olägenheter, som af företaget må kunna tillskyndas andra personer, att dessa må mot sitt bestridande förpligtas att tåla därför erforderliga anläggningar å sin mark. Befinnes förhållandet sådant, tillåtes företagets utförande samt meddelas erforderliga bestämmelser om dikets läge och beskaffenhet, så ock om den ersättning, som bör gifvas. Finnas andre än sökanden hemta nytta af företaget, kunna jemväl desse förpligtas att taga del i kostnaderna därför. Vid bestämmande af ersättning åt den, som upplåter mark till diket, bör afseende fästas icke allenast å värdet af samma mark, utan ock å den blifvande kostnaden för dikets underhåll. Detta åligger nemligen alltid egaren af den jord, genom hvilken diket upptages. Godtgörelse skall ock lemnas för all skada nämnde egare i följd af företaget kan lida, såsom t. ex. försvårad brukning af jorden, för stor torrläggning af vissa egoslag, ny- eller ombyggnad af broar o. s. v.

Ersättningsbeloppet fastställles att utgå antingen på en gång eller under form af årlig afgift, för hvars behöriga erläggande säkerhet bör ställas. Genom 1859 års lag hafva de angående vattenafledning genom öppna diken gifna föreskrifter erhållit tillämpning äfven å täckdikning (afsivning), dock med några tillägg. Så stadgas att, om någon vill genom sin mark leda vatten genom rör, det åligger honom att om företaget underrätta egarne af högre belägen mark, hvilka äro berättigade fördra att, emot förpligtelse å deras sida att deltaga i kostnaderna, anläggningen må göras så, att de kunna begagna sig deraf för drainering af sin jord. Anlägges täckdikning öfver annan persons mark, eger denne likaledes fördra att vid anläggningen hänsyn må tagas till att han sjelf önskar dertill ansluta drainering af sin mark; börande vid ersättningsens bestämmande afseende fästas vid den nytta, som tillskyndas den främmande markens egare genom det tillfälle, som beredes honom att samtidigt kunna drainera egen mark.

Enligt *Norska* lagen af den 28 Juli 1824 är jordegare, som på egen mark saknar aflopp för skadligt vatten, berättigad att upptaga erforderliga diken öfver annans jord emot skyldighet dels att ersätta denne för skada, som genom företaget må honom tillskyndas, dels ock att fortsätta dikningen så långt, att nedanför belägen mark, som tillhör annan, ej skadas af vattnet. Jemväl underhållet af diket tillkommer den, som diket upptagit. Skyldighet för egaren af den nedanför belägna marken att i dikningen deltaga förefinnes ej. I brist af öfverenskommelse bestämmer vederbörande myndighet dikets läge, dimensioner, tiden för dikets upptagande, beloppet af ersättningen samt huru med dikesjorden skall förfaras.

För aftappning af kärr i ändamål af jords förbättring gälla enahanda bestämmelser som för sjösänkning. Dessa innehållas i »Loven ang. Sänkning eller Udtapning af Indsøer og Myrstrækningar m. m.» den 31 Maj 1848. Med afseende å de allmänna och enskilda intressen, som kunna af dylikt företag beröras, är föreskrift meddelad att

för utförande deraf Konungens tillstånd erfordras. Är sådant beviljadt, följer deraf förpligtelse för enhvar att emot ersättning afstå den för företagets utförande nödiga mark äfvensom tåla den skada, som genom företaget kan honom tillskyndas. Pluraliteten bland jordegare, beräknad efter värdet af den jordförbättring, som företaget kommer att för en hvar jordegare medföra, kan emot öfriges bestridande genomdrifva företagets utförande; och må efter företagets fullbordan jordegare, som deri ej tagit del, men genom vattenafledningen fått sin jord förbättrad, välja huruvida han vill afstå den förbättrade jorden emot ersättning för dess ursprungliga värde eller ock behålla samma jord emot gäldande vare sig af sin andel i kostnaden för företaget eller värdet af förbättringen.

I *Finland* är genom Kejsarl. förordningen den 23 Mars 1868 angående vattenledningar och vattenverk ändring gjord i 1734 års lags stadganden om dikning. Nämda förordning berättigar jordegare att genom öppna eller täckta diken afleda vatten från sina egor till derunder belägna sjöar, strömmar eller andra naturliga vattendrag i den riktning, der dike med afseende å markens beskaffenhet lättast kan framledas och derjemte för underbyggare medför minsta skada eller olägenhet. Underbyggaren är berättigad till ersättning för den jord, som till dikningen åtgår, derest gräfningen förorsakar honom skada utan någon deremot svarande fördel. Till deltagande i gräfning och underhåll är han förpligtad, i händelse diket kommer att lända honom till verkligt gagn vid häfden eller till förbättring af egen jord. Granar och öfverbyggare, som begagna gemensamt afloppsdikey, äro pligtige deltaga uti dess gräfning och underhåll i förhållande till den fördel enhvar af vattnets aflopp hemtar. Vissa dimensioner äro föreskrifna för öppna aflopsdiken. Jordegare, som afleder vatten till annans dike, är pliktig efter sin andel ersätta kostnaden för dikningen samt deltaga i dikets framtida underhåll. Härförutom må erinras att särskilda bestämmelser ej finnas meddelade för afledning af vatten

från kärr och mosse, hvadan ofvan omförmälda stadganden torde vara tillämpliga jemväl å sådana vattenafledningar.

Härefter öfvergår Beredningen till redogörelse för de särskilda bestämmelserna i 1 kap.

De i 1 § gifna bestämmelser afse det servitut, som i fråga om 1 §. vattens afledande för jordens odling och förbättring ligger å den mötande jorden, nemligen dels att dess egare ej må hindra vattnets aflopp, dels att denne skall vara pliktig att upplåta erforderlig mark; och dessa stadganden stå i fullständig öfverensstämmelse med gällande lag. Uppenbart är att denna rätt kan genom aftal inskränkas, såsom då den ofvan liggande markens egare ingått öfverenskommelse att ej afleda vatten öfver en viss nedan liggande ega, och förslagets 41 § innehåller föreskrift angående tvist, som i sådant hänseende yppas. Begränsningen af ifrågavarande rätt i afseende å dikes storlek framgår af sista mom. i 3 §. Frågan huruvida detta servitut må vara beroende deraf att dikningen göres der, hvarest vattnet haft sitt naturliga lopp, förekommer till besvarande vid bestämmelserna i 4 § om dikes läge.

De allmänna grunderna för dikningsskyldighetens fördelning efter 2 §. nyttan å alla de jordegare, hvilkas egor ingå i den naturliga samfällighet, som är grundad å gemensamheten i vattenaflopp, hafva redan i det föregående blifvit angifna. Då nyttan af ett dike icke är inskränkt till dem, genom hvilkas jord diket upptages, utan sträcker sig äfven till alla andra, hvilkas egor äro i förhållande till diket så belägna, att detta utgör den lämpligaste afloppskanalen för vattnet från samma egor, torde icke genom desses förpligtande att vidkännas en proportionerlig andel i kostnaden någon väsentlig utsträckning af den redan i vår lag bestående tvångsrätt till biträde vid dikning kunna

anses ega rum. Tvångsrätten är i och för sig densamma; allenast prestationerna äro rättvisare fördelade. Vilja egarne af den jord, som icke omedelbart stöter till det föreslagna gemensamma afloppsdiket, samtidigt med dettas upptagande uppgräfvade de särskilda aflledningsdiken, som skola föra vattnet från deras jord ned i det gemensamma diket, är deras skyldighet att till detta bidraga obestriddig. Enahanda är förhållandet om diket drages genom så lös och vattensjuk mark, att vattnet utan särskild dikning i större eller mindre mån silar sig ned till afloppsdiket. Men äfven i de fall, då först framdeles genom särskild åtgärd den förbättring å jorden inträder, hvilken genom afloppsdiket blifvit möjlig, lärer väl kunna anses otvifvelaktigt att jorden just till följd af samma möjlighet betingar ett högre värde, än den i saknad deraf skolat ega. Att befria en jordegare från skyldigheten att deltaga i diket allenast på den grund att han icke för närvarande ville dit afläda vatten skulle vara föga rimligare, än att, då en ny allmän väg skulle upptagas, medgifva honom befrielse från väghållningsskyldigheten derföre att han ej genast ville bekosta sin enskilda utfartsväg. Den praktiska olämpligheten af en dylik befrielse visar sig deri att den, som vill dika, mången gång skulle finna med sin fördel förenligt att göra diket så inskränkt och så olämpligt för alla andra, som det vore möjligt för honom. Att denna olägenhet svårligen kan förekommas genom att för honom ställa i utsigt att någon gång i framtiden, då desse andre vilja begagna diket, erhålla ersättning af dem, har Beredningen tillfälle att söka visa vid 8 §.

Om emellertid någon utsträckning af tvångsrätten skulle kunna anses ligga i omförmälda stadgande, torde den fullt uppvägas af den modifikation deri, som beredes genom den i förevarande § föreslagna allmänna rättigheten att medelst afsägelse af båtnaden vinna befrielse från dikningsskyldigheten på det sätt och under de vilkor 79 § utvisar.

3 §. Att ett torrlägningsdjup af fyra fot i allmänhet är lämpligt för

vårt lands naturförhållanden samt bör tagas till norm så väl för rättigheten att fordra som skyldigheten att gifva biträde vid dikning, har Beredningen i det föregående sökt ådagalägga. Härvid bör dock erinras att inskränkning i nämnda djup understundom är oundviklig. Fråga kan nemligen uppstå om afdikning af mark, der sådana källdrag finnas eller jordmånens beskaffenhet eljest är sådan, att en torrläggning icke är möjlig, huru djupt än diket tages. Är marken belägen så lågt t. ex. i förhållande till angränsande sjö, att vattnet qvarstannar i diket, är naturligtvis äfven dikets fördjupande utöfver det mått, hvarigenom affall vinnes, alldeles ändamålslost, derest icke jemväl sjöns nivå kommer att sänkas. Derom har till förekommande af missförstånd en antydning gjorts.

I det föregående är jemväl anmärkt att viss form och vissa dimensioner för diket ej kunna i lag föreskrifvas och att det tekniska utförandet måste i hvarje fall ankomma på särskild pröfning. Att dervid bör tagas hänsyn till den vid olika tider framgående vattenmängden och affallet såväl vid lågt vatten som vid flöden, markens sannolika sättning eller sammansjunkning efter det diket blifvit upptaget, äfvensom till andra förhållanden, hvilka vid en ändamålsenlig anordning af dikningen böra beaktas, framgår jemväl af 48 §. Om således t. ex. sättningen är så stark, att den, såsom stundom å kärr eller mossar lär kunna inträffa, uppgår till flera fot, torde det vara uppenbart att diket för att uppfylla sitt ändamål måste antingen från början tagas så mycket djupare, att sättningen ej inverkar menligt på vattenafloppet, eller ock efter sättningen omgräfvast, hvarförinnan dikningen i sådant fall icke kan anses vederbörligen fullbordad.

Att då en jordegare, så vidt allenast på hans egen jord inverkar, nöjes med mindre torrläggning än till fyra fot, dervid bör bero, om icke djupare dikning är för annan nödig, och att vid sådant förhållande jemkning vid nyttans beräkning bör ske, torde otvetydigt framgå af stadgandena i 2 och 3 §§.

4 §.

Vid bestämmande af dikes läge borde enligt den äldre Lagerberedningens förslag hänsyn tagas allenast dertill att ändamålet med diket kunde vinnas med minsta olägenhet för den, genom hvars mark diket upptoges, hvilken åsigt ock delades af 1875 års Riksdag. De föregående komitéerna hafva till nämnda föreskrift fogat det tillägg att i händelse olika rigtningar kunde utan skilnad i skada och intrång gifvas åt diket, den rigtning skulle väljas, der kostnaden för dikets anläggning och underhåll blefve minst, genom hvilket stadgande den dikandes intresse blifvit i någon, om ock ringa mån tillgodosedt. Visserligen bör vid bestämmande af dikes läge i första rummet afseende fästas derå att olägenheten af diket må blifva så ringa som möjligt för den, som upplåter mark för diket, men det måste ock erkännas hurusom derigenom kan vållas att kostnaden för diket blifver alltför betungande, ja till och med så dryg, att ändamålet med dikningen kan anses förfeladt. Den dikandes intresse bör därför i så måtto tillgodoses att, i händelse dikets läggande der, hvarest det skulle medföra minsta olägenhet för den, genom hvars mark diket upptages, komme att medföra oskäligen kostnad, ett annat läge må väljas, hvarigenom de olika intressena blifva i möjligaste måtto sammanjemkade. Att i likhet med 1870 års komiterade uttryckligen stadga skydd för tomter och trädgårdar emot intrång af grannars diken har syns Beredningen mindre behöfligt, då sådant skydd redan i väsentlig mån är meddeladt genom ofvanberörda föreskrift om dikets förläggande der, hvarest det kommer att medföra minsta olägenhet för de främmande egorna. Autagligen skulle väl ock i den sällsynta händelsen, att aflopp för vattnet omöjligen kan vinnas på annat ställe än genom tomt eller trädgård, vattnet ledas genom trumma eller på annat dylikt sätt, hvarigenom olägenheten minskas.

Med afseende å den nytta dikes förläggande i rågång medför till egoskilnadens och egofridens bevarande har, i öfverensstämmelse med hvad 66 § Skiftesstadgan innehåller, vitsord bort tillerkännas den

granne, som äskar dikets förläggande derstädes, genom hvilket medgifvande någon obehörig fördel så mycket mindre kan anses hafva blifvit samma granne tillagd, som diket verkar lika fördelaktigt åt båda sidor; dock att jemväl uti ifrågavarande fall afseende bör fästas å kostnaden för diket och lägets lämplighet för vattnets afrinnande, så att, derest väsentligen ökad kostnad eller svårighet vid afledandet skulle blifva en följd af dikets förläggande i rågången, omförmälda vitsord ej må ega rum.

Att vid dikes utstakande hänsyn måste tagas till den rigtning, hvari vattnet förut framrunnit, ligger uppenbarligen i sakens natur. Genom bestämmelserna i 3 och 4 §§ torde ock vara tillräckligt sörjdt för den nedre jordegarens rätt och trygghet i detta hänseende, helst vid jemförelse med hvad 48 § derom innehåller. Men att derutöfver i förslaget införa ett ovillkorligt förbud emot upptagande af nytt dike å något annat ställe eller i annan rigtning, än der vattnet förut af sig sjelf framrunnit, är hvarken öfverensstämmande med nu varande lag eller praktiskt ändamålsenligt. Här är nemligen fråga om afledande af grund- och dagvatten från odlad eller odlingsbar jord, och, såsom den senare komitén jemväl anmärkt, känner vår lag ej till någon skyldighet att leda sådant vatten åt visst håll, utan bestämmer endast att de redan bildade vattendragen skola bibehållas vid sitt naturliga djup och läge. Inom sitt eget område har hvarje jordegare otvifvelaktigt rätt att samla grund- och dagvattnet hvar han vill och sedermera låta det afrinna bäst det kan. Har den nedan liggande markens egare ej magt att utestänga vattnet, då det sålunda utan dike afrinner, kan han ej heller skäligen ega en sådan magt om den öfre jordegaren leder vattnet i dike till sin egogräns. Hvad grundvattnet beträffar, är det dessutom ofta förenadt med stor svårighet att följa rigtningen af dess framrinnande under jorden, ty understundom lär det inträffa att, till följd af underliggande jordlagers beskaffenhet och lutning,

vattnet från ena sidan af en höjd, hvilken till det yttre visar sig som en vattendelare, frampressas under jorden till den motsatta sidan. Att på sidlända, icke af något vattendrag genomskurna marker kunna med legal visshet bestämma vattenloppets rätta rigtning är ej mindre svårt och skulle sannolikt ej aflöpa utan många af tredska eller annan orsak framkallade tvister. Säkerligen skall i det oändligt öfvervägande antalet fall det visa sig att ledningens upptagande i den rigtning, der vattnet af ålder framgått, är den säkraste, ändamålsenligaste samt minst kostsamma utvägen, och skulle man någon gång välja den svårare och dyrare utvägen att genom bergsprängning eller på annat sätt undanrödja ett verkligt naturhinder, lærer sådant ej ske utan fullgiltiga skäl. Kan på sådant sätt ledningen göras ändamålsenligare och kortare, torde det ej vara lämpligt att låta den taga en längre och sämre väg.

5 §.

På många orter inom landet har numera vattnets afledande genom täckta diken erhållit vidsträckt användning. Erfarenheten har ådagalagt fördelen af att sådana diken, hvilka uppsamla och afleda vatten från en mindre jordareal, göras täckta, hvaremot det visat sig i allmänhet olämpligt att använda detta dikningssätt, då fråga är om större afloppsdiken. Vid sådant förhållande har Beredningen ansett någon allmän föreskrift ej böra meddelas huruvida dike må göras öppet eller täckt, utan allenast föreslagit att af omförmälda dikningsmetoder den må väljas, som med afseende å förhållandena i hvarje fall pröfvas lämpligast. Att lagstiftningen derutinnan bör inskränkas till en dylik allmän bestämmelse antogs ock af 1875 års Riksdag.

Med afseende derå att alltid någon del af jorden på ömse sidor om diket blifver för odling obrukbar har i 4 kap. 2 § Byggningsabalken stadgats att den, som får afloppsdike vid sin åker, skall njuta en aln till ren utom byamål, hvaremot, i händelse sådant dike berör ängs- mark, dylik tillökning ej gifves. Redan 1865 års komité fäste uppmärksamheten på hurusom efter cirkulationsbrukets allmänna införande

den bestämda skilnaden emellan åker och äng bortfallit, och föreslog att alltid å hvar sida om öppet dike ren borde beräknas till två fots bredd. I likhet med senare komitéen och 1875 års Riksdag har Beredningen omfattat samma åsigt.

Att eganderätten till den vid dikes uppgräfvande derur uppkastade jord bör tillkomma egaren till den mark, hvarigenom diket upptages, och att han må, om han så önskar, göra sig dikesjorden till godo, synes visserligen vara uppenbart, men har likväl, enär tvister ändock ej sällan yppats derom, ansetts böra här utsägas. Den omständighet allena att egaren ej vill använda dikesjorden bör ej föranleda till skyldighet för den, som dikar, att bortföra densamma från egorna, utan bör sådan skyldighet ifrågakomma endast i den händelse att skada kan å egorna vållas genom dikesjordens qvarlemnande derstädes. Enär emellertid kostnaden för jordens bortförande kunde komma att betydligt öfverstiga beloppet af den skada, som vållas af dess qvarlemnande, har Beredningen funnit sig böra föreslå, att den dikande må mot förpligtelse att ersätta berörda skada befrias från skyldigheten att bortföra dikesjorden. Med afseende tillika derå att nämnda skada ofta kan blifva mindre, om jorden upplägges annorstädes å egorna än vid sidan af diket, har Beredningen, på det att ifrågavarande skadestånd må blifva i minsta måtto betungande, ansett att den dikande bör vara berättigad att för dikesjordens uppläggande taga i anspråk jemväl annan närbelägen och lämplig plats å de egor, der diket upptages.

I fråga om skyldighet att ersätta intrång, som förorsakas af dikning, hvarom i Byggningsbalken handlas, innehåller nu gällande lag ingen bestämd föreskrift. Vid de vattenafledningsföretag, hvarom i förordningarna af 1824 och 1841 förmäles, är åter uttryckligen stadgad att godtgörelse skall gifvas för mark, som för vattnets afledning tages i anspråk, så ock för skada, som i öfrigt kan finnas af företaget uppstå. Något giltigt skäl hvarföre enahanda godtgörelse ej bör stad-

6 §.

gas äfven vid vanlig dikning torde ej finnas. Förpligtelsen att upplåta mark till öppet dike medför afsaknad af samma mark för egaren eller brukaren deraf, hvarförutom skada kan uppstå icke allenast till följd af nödvändigheten att låta arbetsmanskaper vid uppgräfning eller underhåll af diket taga väg öfver egorna, utan äfven på annat sätt t. ex. genom fällande af träd, som stå i vägen för arbetet, skada å växande gröda m. m. d. För all sådan omedelbar skada genom intrånget bör ersättning gifvas, hvaremot sådana indirekta olägenheter, såsom att jordegaren kan till följd af förändradt läge af diket blifva nödsakad omlägga sina odlingsdiken eller ombyta brukningssätt, icke böra hänföras till intrång, hvarför ersättning bör ifrågakomma.

Blifver det till följd af dikningsföretaget nödigt att väg, bro, trumma eller dylikt göres eller förändras, bör verkställande af sådan ny- eller ombyggnad åligga den, som upptager diket; dock att det må stå den, hvars rätt är i fråga, öppet att sjelf besörja arbetet emot ersättning derför. Uppstår genom anläggningen någon ökad tunga i vägunderhållet, bör naturligen äfven denna falla den dikande till last. Att å honom omedelbart lägga någon i förhållande dertill beräknad anpart i framtida vägunderhållet torde dock, särdeles då fråga är om allmän väg, svårigen låta sig göra utan många både formella och materiella förvecklingar, och Beredningen har därför ansett lämpligast att underhållet må tillkomma vid allmän väg förre vägbyggnadsskyldige, och i andra fall den, för hvars beqvämlighet anläggningen göres; och skulle desse, för den händelse att underhållskostnaden blefve större än förut, ega att för tillökningen liksom för annan skada, som uppkomme genom af dikningen föranledt intrång, erhålla ersättning af den dikande.

Att den ersättningsskyldighet, hvarom i 6 § handlas, icke kan i någon mån eftergifvas då ersättningstaganden står helt och hållet utom företaget och icke deraf har någon nytta, lär väl ej kunna betvivlas. Men äfven hvad angår den jordegare, som är intressent i företaget,

bör samma regel följas, så vida delegarnes inbördes förpligtelser skola rättvist delas. Beredningen har följaktligen ej kunnat biträda den senare komiténs åsigt, enligt hvilken nedanför varande jordegare endast i det fall, att han af diket finge mindre gagn än emot kostnad och intrång svarade, hade rätt till ersättning eller motsvarande jemkning i dikningsskyldigheten. Obilligheten af en dylik grund torde klarast framgå af följande exempel. Ett dike drages genom mark, som tillhör tre jordegare A, B och C, hvilka alla af diket hafva lika stor nytta, uppskattad för enkelhetens skull i penningevärde till 100 kronor för hvardera. Arbetskostnaden uppgår till 150 kronor, hvaraf således å hvardera belöper 50 kronor. Men C lider af någon anledning intrång af dikningen, motsvarande i värde 50 kronor, och får således vidkännas kostnad och intrång till lika belopp som nyttans uppskattade värde, hvaremot A och B ej lida intrång. I denna händelse skulle dock, enligt komiténs förslag, A och B ej behöfva lemna C någon slags godtgörelse, utan ensamme på haus bekostnad skörda hela fördelen af företaget. Regeln är dessutom alldeles oanvändbar i alla de fall, der nyttan uppskattas, icke i penningar, utan på grund af areal eller efter gradering å jorden. Beredningen har därför antagit att för hvarje jordegare, som tillsläpper mark till ett dike, hvaraf någon annan har nytta, bör pröfvas, om samma mark skäligen kan skattas till något värde och om han eljest lider något afsevärdt intrång, samt ersättningsbeloppet derefter bestämmas. Detta belopp intages bland öfrige kostnader för dikningen och fördelas enligt samma grunder. Är ersättningstaganden sjelf intressent i företaget, faller naturligen en del jemväl af ersättningen honom sjelf till last och återstoden afgår genom qvittning å hvad han har att till bolaget gälda. Derigenom varder en rättvis delning af kostnaden möjlig.

Att vid bestämmande af ersättning för jord, som upplåtes till dike, bör tagas i betraktande om genom igenläggande af äldre dike jordförlusten i någon mån utjemnas samt att i sådant fall ersättningen

skäligen minskas till motsvarighet af hvad som är den verkliga skadan, synes Beredningen så uppenbart framgå ur här föreslagna grunder, att en uttrycklig bestämmelse derom ej bort här intagas. Dylik ersättnings bestämmande i jord, i likhet med hvad som stadgas i 15 § af 1824 års förordning, skulle visserligen understundom vara lämplig nog, men oftare föranleda större omgång och kostnad än fördelar, och har derföre ej föreslagits.

- 7 §. Redan 1865 års komité erinrade om lämpligheten af att söka förekomma det obehag, som blifver en följd af den ene grannens dikning inom den andres område. Af sådan anledning föreslog komitén att jordegare skulle vara berättigad att emot ersättning besörja underhållet af alla öppna diken inom eget område. Senare komitén ansåg omförmälda skäl böra föranleda dertill att den, å hvars mark dikningsarbete skulle af annan verkställas, äfven borde ega att emot ersättning sjelf besörja dikningen. Lag-Utskottet vid 1875 års Riksdag ansåg åter att om noggranna föreskrifter blefve i lag meddelade om dikes läge, storlek och beskaffenhet, samt dikningsarbetet sålunda komme att till sin omfattning noga begränsas, någon afsevärd olägenhet af dess utförande genom den, hvilken det ålåge att bära kostnaden för diket, icke vore att för jordegaren befara, hvadan något undantag från den allmänna grundsatsen, att den, som har förbindelse att vidkännas kostnaden för ett arbete, jemväl har rättighet att sjelf ombesörja dess utförande, ej borde till jordegares förmån ega rum. Beredningen har deremot för sin del ansett det icke vara möjligt att genom meddelade föreskrifter förebygga, att intrång och andra olägenheter vållas genom dikningsarbete, och antagit att dessa olägenheter med åtföljande ersättningsskyldighet och förvecklingar minskas, om jordegare tillåtes att sjelf ombesörja arbetet å sina egor, dock under villkor att detta utföres enligt faststald plan, så att företagets fortgång och ändamålsenliga bedrifvande ej äfventyras. Huru tiden, sättet och ersättningen bestämmas framgår af 48 §.

Om arbete för dikets framtida underhåll gälla, såsom af 10 § synes, samma grunder som för första upptagandet. Vill jordegaren således åtaga sig att inom sitt område underhålla dike, hvari andre ega del, bör han hafva rätt dertill och för arbetet åtnjuta ersättning.

Enligt grunderna för nu gällande lag torde det vara otvifvelaktigt att, om en jordegare vill afleda vatten till ett dike eller vattendrag, hvars upptagande eller upprepande en annan bekostat, den senare hvarken kan hindra det, om han ej deraf lider skada, eller är för det af honom verkställda arbete berättigad till ersättning af den förre. Någon ändring i denna grundsats hvad äldre diken beträffar torde icke böra ifrågakomma. I afseende åter å den dikning, som komme att verkställas i enlighet med det nu framlagda förslagets bestämmelser, finnes ännu mindre anledning till afvikelse från samma grundsats. Vid sådan dikning skola jemväl de blifvande tillflödena tagas i beräkning. Då den, som väcker fråga om dikningen, har en i lag grundad rätt att påkalla biträde af sina grannar i den mån diket lämpar sig till aflopp jemväl för deras egor, ankommer det på honom att vid dikets upptagande göra sin rätt gällande. Försummar han detta eller efterskänker sina lagliga anspråk, bör han icke hafva rätt att sedan åter upptaga frågan. Diknings- och underhållskostnaden är en gång för alla reglerad med hänsyn till ett bestämdt ändamål. Skulle någon jordegare, sedan det genom laga kraft egande beslut eller genom aftal blifvit bestämdt att han icke kunde vänta nytta af dikningen och således ej vore pliktig deri deltaga, likväl sedermera till följd af förändrade förhållanden eller oförutsedda omständigheter befinnas hafva nytta af företaget, bör den en gång vunna befrielsen från dikningsskyldigheten komma honom till godo, likasom den, hvars dikningsskyldighet förut möjligen blifvit fastställd allt för lågt, ej bör sedan kunna tvingas att åtaga sig en större andel deraf. Men uppenbart är tillika att intet öfverskridande af det ursprungligen fastställda

förhållandet får ske på det sätt att någon intressent förhindras att till fullo begagna diket eller eljest förnärmas i sin lagliga rätt.

På dessa grunder är i 8 § uttalad den åsigt att ingen jordegare bör förvägras att afleda vatten till annans dike, så vidt sådant kan ske utan men för denne, och någon skyldighet att vidkännas andel i dikeskostnaden har ej blifvit stadgad såsom villkor för ett sådant begagnande. Emot en dylik ersättningsskyldighet talar utom annat äfven det praktiska skäl, att det torde vara ytterst svårt att efter en längre tids förlopp med någon grad af noggrannhet bestämma och rättvist fördela den ursprungliga dikeskostnaden. Jordvärden, kulturgrader och arbetspris kunna naturligtvis hafva undergått så betydliga förändringar, att en säker jemförelse med den förflutna tidens förhållanden knappast är möjlig.

I senare komiténs förslag förekommer i förevarande hänseende den jemväl i Riksdagens förslag intagna bestämmelsen att, om man vill *begagna* redan färdigt afloppsdikey å annans egor, skulle dermed gå som om anläggning af nytt dike. Enligt komiténs motiv borde detta så förstås, att någon ersättning för det redan verkställda dikningsarbetet ej borde ega rum, emär en sådan ersättning vid det förhållande att dikningen blifvit för annat ändamål verkställd och måste anses vara annorledes ersatt icke vore af billigheten påkallad, men att i fråga om det framtida underhållet förslaget föregående bestämmelse om dikningsskyldigheten skulle gälla. Om meningen härmed är att en ny fördelning af underhållsskyldigheten skulle ske så snart någon, som ej deltagit i den ursprungliga kostnaden, begagnade diket, så är det svårt att inse hvarföre denna olikhet emellan den ursprungliga kostnaden och den senare eller underhållskostnaden i komiténs förslag göres. Uppkommer icke till följd af det ifrågasatta begagnandet någon ökad underhållskostnad för de gamla intressenterne, lär det vara klart att underhållskostnaden af desse senare bestrides, fortfarande likasom från begynnelsen, för det ursprungliga ändamålet,

nemligen deras egen nytta, och att de just i samma nytta vinna ersättningen för ifrågavarande kostnad. Fordrar således ej billigheten att den nykomne skall deltaga i den stora och väsentliga kostnaden för dikets upptagande, måste detsamma i ännu högre grad gälla om den jemförelsevis ringa och oväsentliga kostnaden för underhållet. Skulle åter en *ökad* underhållskostnad kunna genom begagnandet uppstå, är uppenbart att de äldre intressenterne deraf lida men och följaktligen ega magt att förbjuda begagnandet, derest de ej annorledes äsämjas eller ock diket utvidgas, fördjupas eller förändras så att det kommer att motsvara allas behof. Att efter en dylik förändring äfven underhållsskyldigheten måste jemkas i nödige delar ligger i öppen dag. Men om man utan dylik nödvändighet bereder tillfälle till rubbning af underhållsskyldigheten, skulle detta sannolikt oftast föranleda till stridigheter och rättegångar, der kostnaden icke stode i skäligt förhållande till den påyrkade lindringens värde. I synnerhet skulle detta blifva fallet med de större dikningsföretagen och ännu mer vid de sänkningar eller regleringar af naturliga vattendrag, som afses i 2 kap., och för hvilka skiljaktiga regier svårligen kunna i detta hänseende uppställas.

Enligt Beredningens förslag skulle stadgaudena i 6 kap. 2 § 9 §. Byggningsbalken om skyldighet för delegare i by att verkställa dikning upphävas. Då de i det föregående föreslagna bestämmelserna afse rättsförhållandena mellan grannar utom byalag eller för den ena byn i dess helhet emot annan by, är således nödigt att någon föreskrift gifves om de rättigheter och skyldigheter, som i fråga om dikning ega rum mellan delegarne i oskiftade byalag inbördes. Enligt nu gällande lag är delegarnes rättsliga ställning till hvarandra då condominium eger rum eller inom den oskiftade samfälligheten i allmänhet ytterst sväfvande, och lösningen af denna fråga faller naturligen endast i ringa mån inom det nu förevarande lagstiftnings-

området. Af gällande lagbud framgår dock tydligt att delegarne äro pligtige att verkställa den dikning, som för den gamla, egentliga odaljordens eller åkerns och ängens *ändamålsenliga skötsel och brukande såsom sådan är nödig*, och att hvarje delegare har rättighet att tvinga de andre till fullgörande af denna skyldighet. Den enskilde delegaren har deremot icke att sjelffrådigt förändra den gemensamma jordens kultur, utan bör endast ega rätt att fordra att med det en gång fastställda brukningssättet jorden tillbörligen vårdas. I öfverensstämmelse härmed har i 9 §, för den händelse att dikning *tarfvas* för den samfälda jorden, vitsord att påkalla sådan dikning blifvit den enskilde delegaren tillagdt. I sakens natur ligger att i dylikt fall emellan delegarne inbördes någon sådan afsägelserätt, hvarom i 2 § stadgas, ej eger rum, hvilket ock framgår af 79 §.

Då sålunda det vitsord, hvarom här är fråga, icke såsom i 2 § är ovilkorligt, utan beroende på pröfning af dikningens *nödvändighet* för jorden *samfäldt*, torde all fara därför att vitsordet skall kunna af en mindre lottegarare missbrukas till oskäligt betungande eller skada för de öfrige vara undanröjd. I afseende å mark, som vid skifte blifvit undantagen för delegarnes gemensamma behof, kan någon våda genom ett sålunda vilkoradt vitsord ej uppstå. Skulle t. ex. en torfmosse vara undantagen för delegarnes behof af bränsle, kan en dikning, hvarigenom mossen möjligen kunde blifva tjenlig till odling, men deremot det ändamål, som åsyftats med mossens undantagande, helt och hållet skulle göras om intet, aldrig rubriceras såsom *nödig*. Är åter t. ex. bränntorfvens upphemtande försvåradt af öfverflödigt vatten, bör en afdikning, som åsyftar att göra mossen tjenligare för ändamålet, utan tvifvel anses nödig och till följd deraf tillåtas. Att då, såsom i fråga om vissa allmänningar, vården af de angelägenheter, som röra samfälligheten, är genom lag öfverlemnad åt särskild styrelse, denna allena eger att i ärenden af ifrågavarande beskaffenhet besluta, hvadan ofvanberörda vitsord i sådant fall ej tillkommer en-

skild delegare i samfälligheten, torde, såsom sjelfklart, ej böra i lagen intagas.

Af det här ofvan sagda lærer ock otvifvelaktigt framgå att, om en delegare, efter erhållet lof, i enlighet med gällande föreskrifter vill af oskift mark något intaga och derå göra odling, detta icke kan anses såsom någon samfäld angelägenhet och att han följaktligen icke kan dertill påkalla annan delegares biträde, utan endast har den rätt till vederlag, som öfverensstämmer med 74 § Skiftesstadgan. Enahanda är förhållandet naturligtvis med de likaledes i nämnda § omförmälda fall, då någon af oskifta efter erhållet lof vill upptaga eller förbättra kärr, mosse eller annan alldeles oländig mark till åker eller äng, eller ock vill aftappa vatten ur sjö med vilkor att den mark, som derigenom blifver odlingsbar, skall tillhöra honom enskildt.

De i föregående §§ af detta kap. gifna bestämmelser, hvilka kunna lämpas å den dikning, som tarfvas för samfäld mark, såsom t. ex. om torrläggningsdjup till fyra fot, dikes läggande öppet eller täckt, ren vid dike etc., skola uppenbarligen gälla äfven om sådan dikning.

I 10 § har Beredningen föreslagit att för *underhåll* af dike, som enligt ifrågavarande förordning varder upptaget, enahanda grunder skola gälla, som för dikes upptagande, hvarjemte i 48 § till ledning vid underhållsskyldighetens bestämmande och fördelning några ytterligare förtydligande föreskrifter intagits. Med erinran om hvad rörande underhållet redan blifvit yttradt vid 7 och 8 §§, får Beredningen i öfrigt hänvisa till stadgandet i 84 §, för det fall att underhållet försummas. 10 §.

Bestämmelserna i 1 § afse visserligen all mark, den må nu vara mer eller mindre besvärad eller dränkt af vatten, allenast detta kan bortskaffas utan sådana åtgärder, som i 2 kap. omförmälas. Då lagstiftningen emellertid hittills gjort skilnad emellan den vanliga dikningen och aftappningen af kärr, mossar och dylik mark, har Berednin- 11 §.

gen ansett det icke vara öfverflödigt att bestämdt utsäga det denna skilnad i allmänhet skulle upphöra.

Vid de i fråga om dikningsskyldighetens bestämmande gifna regler erfordras dock i förevarande fall ett förtydligande. Om t. ex. medelst gräfning genom en höjd vattnet från ofvan liggande kärr eller annan dylik i hög grad vattendränkt mark samlas och afledes i dike i stället för att förut till största delen hafva af dunstat eller långsamt silat sig fram genom jorden, måste ofta inträffa att till följd af den förökade vattenmängd, som sålunda i allmänhet och naturligen mest vid nederbörd eller snösmältning på en gång afgår, större eller djupare dike erfordras å den mark, dit vattnet ledes, än eljest varit för densammas torrläggning nödigt. I sådant fall böra naturligen de, som ega den vattendränkta marken och genom vattnets lösgörande derifrån kunna vålla skada eller öfversvämning å den nedra marken, ensamme vidkännas kostnaden för dikets förstorande samt vidtaga de anordningar för afloppets reglerande, hvarigenom skada kan förebyggas, äfven om deras dikningsskyldighet på sådant sätt komme att utsträckas öfver hvad förut i 3 § är angifvet såsom ett maximum. Skälen för en sådan utsträckt förpligtelse framträda ännu tydligare om man antager att afledningen göres för att sänka en större och permanent vattensamling såsom en sjö, der vådan af en underlåten reglering af vattenafloppet naturligen är ännu allvarsammare, men grunden är dock i båda händelserna enahanda. Deremot böra i enlighet med den i 3 § angifna allmänna regeln egarne af den nedan liggande jorden, så vidt de före den nya afledningens upptagande ej haft olägenhet af den ofvan belägna vattensamlingen, icke vidkännas större del i den kostnad det för vattensamlingens bortskaffande upptagna diket medfört, än hvad de för sin egen marks afdikning till lämpligt djup i allt fall skulle hafva fått vidkännas, derest det ökade vattenflödet uteblifvit.

De skäl, på grund hvaraf Beredningen ansett att någon skilnad

i konstitutivt hänseende icke bör, utom i nyss anförda fall, göras emellan afdikning af vattendränkta marker och afdikning af all annan mark, äro redan i inledningen till detta kap. angifna. Hvad i detta afseende blifvit sagdt angående afsägelserättens utsträckande till all dikning gäller ock om andra rättigheter eller skyldigheter, som vid dikningen uppstå emellan jordegarna. Om, såsom Beredningen antagit, vid all afdikning grunden för dervid uppkommande rättsförhållanden är att söka i en naturlig gemensamhet och behovet att befria jorden från skadligt vatten; om vidare myckenheten af detta skadliga vatten i så vexlande och mångfaldiga gradationer uppnår det maximum, der vattnet bildar kärr eller dylik vattensamling, att en på vattenmängden beroende åtskilnad i de flesta fall måste hemfalla under det subjektiva godtycket; om vid sådant förhållande det måste blifva vanskligt att med erforderlig bestämdhet uppdraga den gräns, der en i verkligheten, ej endast på papperet förefintlig karakterskilnad emellan företagen inträder; så torde ock deraf enligt Beredningens åsigt följa att till förekommande af förvecklingar och tvister likställighet i rättsligt hänseende bör stadgas.

Då kärrmarker genomskäras af vattendrag, genom hvars upprensning afloppet beredes, är afledningen tydligen att hänföra under nästa kap., och i 11 § är således endast fråga om de marker, der sådant förhållande ej eger rum.

2 Kap.

Sedan i 1 kap. de konstitutiva bestämmelser blifvit föreslagna, som angå jords torrläggning utan att därför någon rubbning af naturliga vattendrag är behöflig, öfvergår förslaget i 2 kap. till de torrläggningsföretag, för hvilka en dylik större eller mindre rubbning utgör det allmänna kännetecknet. Ifrågavarande företag hänföras af fackmännen till följande hufvudsakliga kategorier:

*Särskilda
tekniska
metoder.*

1:o sänkning af sjö eller vattendrag till lägre nivå utan förändring af vattendragets bottenbredd och afloppsformåga, till följd hvaraf således vattenvariationen eller skilnaden emellan de högsta och de lägsta vattenytorna kvarstår väsentligen densamma som förut. Till denna kategori hänföres ock fullständig uttappning af sjö;

2:o reglering eller minskning af vattenvariationen derigenom att, med bibehållande af lägsta nivån, vattendragets bredd eller fall eller bådadera ökas så att större vattenmassa än tillförene kan på en gång framgå under ett visst tidsmoment, der sådant vid vårflod eller annat starkare tillflöde är nödigt till förekommande af öfversvämning. Vid sänkning af en vattenytas nivå bör nästan alltid reglering af vattenvariationen samtidigt företagas, så vidt det ändamål, som den först omnämnda åtgärden åsyftar, skall med säkerhet vinnas;

3:o instängning af rinnande vattendrag emellan sidovallar, ofta i förening med vattendragets rätning eller flyttning, hvarmed åsyftas att förekomma vattnets utbredning å angränsande lågland; samt

4:o afstängning eller invallning från angränsande vattendrag eller stillastående vatten af tillförene dränkta eller tidtals öfversvämmade marker, dervid dagvattnet antingen, der läget och markens lutningsförhållanden det medgifva, genom diken på annan väg afledas längre ned till samma vattendrag eller möjligen till ett annat, eller ock genom pumpverk eller andra mekaniska anstalter upphemtas och sedan bortledes.

Den inbördes likheten emellan dessa åtgärder torde ej behöfva påpekas. Alla utgöra endast särskilda, af naturförhållandenas olikhet beroende tekniska metoder för vinnande af ett och samma syfte, och alla kunna, ehuru i olika grad, medföra intrång i de med vattendragen förknippade rättigheter.

*Aflednings-
företag.*

Bland dessa företag hafva de, som afse sänkning eller reglering, genom 1824 års förordning kommit i åtnjutande af den tvångsrätt i förhållande till jord- och strandegare, hvarförutan företagen eljest ej

skulle mot desses bestridande kunna komma till stånd^{*)}). Deremot hafva invallningsföretag hittills varit i saknad af en dylik tvångsrätt och följaktligen, så vidt de inverkat på annans rätt, ej kunnat åväga-bringas, der ej sådant blifvit möjligt genom det fria aftalet.

Från de grunder, hvarå 1824 års förordning i det hänseende, hvarom nu är fråga, hvilat, har Beredningen ansett annan hufvudsaklig afvikelse ej vara af behovet påkallad, än att inskränkning bör göras i det ovilkorliga vitsord till åstadkommande af sjösänkning, hvilket enligt nämnda förordning eger rum, så snart allmännyttigt ändamål ej genom företaget äfventyras. Denna inskränkning, som hufvudsakligen åsyftar att åtminstone i någon mån bereda strandegarne ett hittills saknad skydd för vissa rättmätiga intressen, men äfven att förekomma omogna eller osäkra företag i allmänhet, består deri att dylika företag ansetts ej böra tillåtas med mindre antingen en majoritet af jordegarne frivilligt ingår på företaget eller ock Kongl. Maj:t anser detta allmännyttigt.

Ehuru invallningar icke uttryckligen äro i gällande lag medgifna, hafva sådana dock flerstädes inom riket kommit till stånd dels i sammanhang med sänkning eller reglering af vattendrag, dels ock sjelfständigt. Att de i förra fallet ansetts såsom ett bland de tekniska medlen att vinna det ändamål, som med företaget åsyftats, och följaktligen blifvit bedömda enligt samma grunder som de öfriga åtgärderna för samma ändamål, lider ej något tvifvel. Sådant måste förhållandet vara om t. ex., såsom icke sällan inträffat då ett i bugter genom större slättmark framgående vattendrag skall rätas och dervid i vissa stycken läggas i nyuppgräfd ränna, nya strandvallar, *Invallning.*

*) Till upplysning om afledningsföretagens betydelse för det allmänna kan meddelas att enligt i Kongl. Styrelsen för Allmänna Väg- och Vattenbyggnader gjorda anteckningar hafva såsom bidrag till dylika företag blifvit under åren 1841—1877 af staten lemnade i rundt tal ett belopp af 4,811,270 kronor, deraf 3,147,115 kronor såsom lån, och 1,664,155 kronor såsom anslag. Hela kostnaden för nämnda företag beräknas till 10,184,836 kronor, hvadan intressenternes bidrag kan antagas till 5,373,566 kronor. Vinsten i odlingsbar eller genom frostförminskning förbättrad jord beräknas enligt de gillade planerna uppgå till omkring 2,288,809 qv. ref. eller omkring 408,700 tunnland.

understundom till ej obetydlig höjd, blifvit nödiga. I allmänhet torde således vallbyggnaden, i den mån sådan enligt tekniska grunder utgör ett vilkor för ändamålsenligt utförande af de enligt gällande lag tillåtna vattenafledningsföretagen, ock i samma mån kunna betraktas såsom en under samma tillåtelse inbegripen åtgärd. Ur denna synpunkt kan det följaktligen icke betecknas såsom en för vår nuvarande rätt främmande åskådning att torrläggningsföretag, der ändamålet vinnes genom en förening af invallning och afledning, principiellt likställas med afledningsföretagen.

Men äfven vid andra vallbyggnader, än de nyss nämnda, förefinnes i många väsentliga delar en principiel öfverensstämmelse med vattenafledningarna. Ändamålet — att möjliggöra jordens torrläggning och derpå följande odling — är detsamma vid båda, och ur den nationalekonomiska synpunkt, som inom detta område är den öfvervägande, kan det ej vålla någon väsentlig åtskilnad om den ena eller den andra af nämnda åtgärder användes, allenast målet verkligen vinnes.

Invallningars förtäden.

I ett hänseende äro invallningarna till och med att föredraga framför sänknings- och regleringsföretagen. Det torde vara öfverflödigt att utförligt framhålla huru angeläget och önskvärdt det är att de naturliga vattendragen så mycket som möjligt lemnas orubbade, der de kunna användas för gagneliga syften. Om lagstiftaren ändock vill låta dessa syften vika, då vattnet tillika utöfvar skadliga verkningar, bör han tydligen icke öfverstiga den gräns, som utstakas af den mest tvingande nödvändighet. Enligt hvad såväl vetenskapligt som praktiskt blifvit ådagalagdt, åstadkomma invallningarna i allmänhet mindre än afledningarna rubbning i vattendragen och de förhållanden, som med dessa ega gemenskap. I synnerhet är detta fallet vid det slag af invallning, der dagvattnet till följd af markens läge bortskaffas genom uppfodringsverk. Om t. ex. endast en viss sträcka af stranden vid en sjö är odlingsbar eller genom vattnets bortskaffande

förbättras, kan jordförbättringen genom invallning åstadkommas utan att sjöns nivå förändras, då deremot vid en sänkning stranden kring sjöns hela vidd torrlägges äfven på ställen, der detta skadar, men icke gagnar. Vidare är invallning möjlig i många fall, der en sänkning icke kan ske. Vid stranden af hafvet är naturligtvis ingen annan åtgärd verkställbar, och nära nog enahanda är förhållandet vid de större insjöarne såsom Venern m. fl., der jemväl af sådan anledning ganska omfattande invallningar kommit till stånd. Äfven vid rinnande vatten, der tillstånd till vattendjupets minskande måste förvägras af den orsak att far- eller flottled skulle lida men, kan genom invallning detta hinder undvikas. Invallningens verkan på den framlöpande vattenmassan inskränker sig i allmänhet dertill att vid starkare flöden vattnet hindras att sprida sig öfver en vidsträcktare yta och derigenom i någon mån sammantränges vid en viss punkt, till följd hvaraf vattnets afrinnande fördröjes. Vid sådant förhållande är det lätt att inse att vatten- och fiskeverk, ängsvattningsanstalter och andra dylika anläggningar icke i regeln lida intrång af invallning och att, om sådant intrång t. ex. genom bakvatten för ofvan liggande verk undantagsvis kunde anses möjligt, sådant lätteligen kan undvikas genom en jemförelsevis obetydlig tillökning af afloppets storlek.

Dessa fördelaktiga egenskaper hos invallningen motvägas dock af den omständighet att invallningarna, för att motsvara sitt ändamål, i allmänhet erfordra en omsorgsfullare vård och skötsel än afledningarna. Visserligen förekomma äfven vid dessa understundom anläggningar, som tarfva en ytterligt noggrann omvårdnad, i hvilket hänseende kan såsom ett mycket upplysande exempel anföras hurusom för Hjelmarens tillämnade sänkning skall vid sjöns utlopp till vattenytans framtida reglering anläggas en damm, hvarest afloppet, då dammen saknar skibord och således ej är sjelfreglerande, helt och hållet förmedlas genom öppningar, försedda med dammluckor, på hvilkas

Invallningens olägenheter.

öppnande och tillslutande i rätt tid hela företagets öde kan sägas bero. Likartade svårigheter förekomma dock jemförelsevis oftare vid invallningarna och i synnerhet vid dem, der vattnets bortskaffande ej kan åstadkommas annorledes än genom uppfodringsverk. Invallningen kan således för dem, som deri deltaga, anses såsom ett i allmänhet mera vanskligt företag än vattenafledningen.

*Förslagens
bestämmelser
om invall-
ning.*

Vid behandlingen af förevarande ämne ur ofvan angifna synpunkter har Beredningen, i likhet med den senare komitén, med afseende å det nära sammanhanget emellan vattenafledning och invallning ansett den senare åtgärden icke böra förbigås i ett förslag till lag angående jords torrläggning. Den omständigheten att lagstiftaren år 1824 icke fann anledning att särskildt omnämna invallningarna kan icke anses såsom ett giltigt skäl för nutidens lagstiftare att icke med ledning af den insigt och erfarenhet, som under tiden vunnits, gifva åt invallningarna den legala ställning och det understöd de under vissa noggrant bestämda förhållanden förtjena. Om — såsom nyss nämnda komité anført -- de flerstädes inom landet försökta invallningarna icke öfverallt haft framgång, lærer beklagligen förhållandet vara enahanda med afledningsföretagen, hvilka senare dock varit i åtnjutande af ett legalt skydd och understöd, som de förra saknat; och tvifvelsutan har just sistnämnda omständighet inverkat hindrande eller menligt vid invallningarnas anläggande och underhåll.

De tvångsrätter, som blifvit beviljade vid afledningsföretagen, afse antingen undanrödjande af hinder, som af enskild egande- eller nyttjanderätt möta mot företagets utförande, eller ock de af företaget intresserade jordegarnes förpligtande att deltaga i kostnaderna. Bland de förstnämnda tvångsrätterna, hvilka angå dels upplåtande af den mark, som åtgår till sjelfva anläggningen, dels ock inlösen af vattenverk och dylika anstalter, är det senare, ojemförligt mera våldsamma ingreppet i annans rätt icke nödigt för sjelfva invallningen, hvilken kan och bör anses hülpen, allenast mark för vallens fortsättande in på

ett främmande område kan erhållas. Det är endast för den händelse att i sammanhang med invallningen göres en sänkning eller reglering af vattendraget, som tvångsrätten emot vattenverk kan blifva behöfelig, och i detta fall är det uppenbarligen vid afledningen, som samma tvångsrätt är fästad. Vid sådant förhållande skulle lagstiftningen brista i följdriktighet, om den lindrigare utvägen ej lemnades öppen, när omständigheterna äro sådana, att den lika väl som den våldsammare leder till målet. Äfven om det skulle anses för jordegaren medföra större intrång att å sin oftast mindre fruktbärande strandmark tåla en några fot öfver vattnets nivå sig höjande vall, än att nödgas låta sina egor genomskäras af en större afloppsgraf, lärers i allt fall otvifvelaktigt den tvångsrätt, som vid invallningsföretag är nödig till undanrödjande af lagliga hinder deremot, sålunda i sin helhet kunna inskränkas till en så ringa omfattning, jemfördt med hvad afledningsföretagen kräfva, att rätten till invallning skäligen kan betraktas, icke såsom en ny eller utsträckt tvångsrätt, utan hufvudsakligen såsom en möjlighet till modifikation i en redan bestående vidsträcktare tvångsrätt eller såsom en lindrigare form deraf.

Någon ökad tunga för jordegarna kan i allmänhet icke antagas vara för handen vid invallningarna. Snarare torde vid dem till följd af den mindre rubbningen i annans rätt ersättningsskyldigheten äfven blifva mindre. För öfrigt har Beredningen sökt ordna förhållandena mellan intressenterne vid invallning så, att den tvungna delaktigheten deri, principiellt taget, må blifva mindre omfattande och tryckande än vid afledningsföretagen. Sålunda har vitsordet till invallning vid sjö eller annat vattendrag gjorts beroende deraf att den kan åstadkommas icke allenast, såsom förut är antydt, med mindre rubbning af vattendraget, utan äfven med mindre kostnad, än en samma nytta medförande sänkning eller reglering. Vidare har såsom villkor för invallningen blifvit på enahanda sätt som vid sjösänkning föreslaget att en pluralitet af jordegare förenar sig om företaget eller ock Konungen

pröfvar detsamma vara af öfvervägande nytta för det allmänna. Äfvenså har särskildt vid de företag, der ett lyckligt resultat är osäkrast, nemligen då pumpverk måste användas, förpligtelsen att bidraga till företaget blifvit ordnad enligt andra grunder än vid afledningsföretagen, allt med hänsyn dertill att äfventyret af ett misslyckande eller en försummelse vid underhållet endast må drabba dem, som frivilligt iklädt sig samma äfventyr. Slutligen och med hänsyn dertill att svårigheten eller vanskligheten af en invallning antages tillväxa i mån af anläggningens större omfattning, har Beredningen sökt förebygga företagets utsträckande utan nödtvång in på områden, hvilkas egare ej godvilligt ingå i företaget.

Af hvad här ofvan blifvit anfördt framgår att Beredningens förslag innefattar väsentliga modifikationer i de bestämmelser senare vattenrättskomitén ansett böra i fråga om invallning meddelas. Sålunda fästes i komiténs förslag icke något afseende vid sättet för vattnets bortskaffande från invallad mark, ehvad sådant sker med eller utan uppfordringsverk, hvilket åter efter Beredningens åsigt bör vara af väsentlig betydelse i fråga om skyldigheten att till företaget bidraga. Äfvenledes voro de garantier emot missbruk af vitsordet, hvilka Beredningen sökt åstadkomma medelst jordegarnes beslutanderätt eller Konungens pröfning, främmande för komiténs förslag.

*Invallning
enligt främ-
mande lag.*

Hvad främmande länders lagar innehålla om invallningar erbjuder få jemförelsepunkter med de af Beredningen föreslagna stadganden, hvartill orsaken är att söka deri att invallningarna i utlandet, hvilka i främsta rummet äro afsedda för skydd emot öfversvämningar, stå likasom de större vattenafledningsföretagen under administrativ myndighets öfverinseende och ledning.

Enligt *preussiska* lagen (Gesetz über das Deichwesen af den 28 Januari 1848) må vid vattendrag, hvilka vid vissa tider stiga öfver sina bräddar, vallar, afsedda att hindra vattnet att utbreda sig, ej anläggas förr än administrativ myndighet lemnat tillstånd dertill. Är till afvär-

jande af gemensam fara eller för jordbrukets synnerliga befordrande nödigt att vallar med dertill hörande inrättningar (Sicherungs- und Meliorationswerke) anläggas, skall af egarne till den för öfversvämning utsatta marken bildas en tvungen förening (Deichverband) för verkställande af dylik anläggning samt underhåll deraf. Såsom grund för fördelningen af byggnads- och underhållsskyldigheten, som är oskiljaktigt fästad vid de lägenheter, hvilka njuta skydd af invallningen eller derigenom vunnit förbättring, gäller i allmänhet vidden af den fara, som afvärjes, eller den vinst, som beredes för hvarje särskild lägenhet. Egare af jord, som invallas, äro skyldige att, der föreningens styrelse så fordrar, emot godtgörelse afträda den mark, som för vallens byggande är nödig, äfvensom tillåta att nödiga byggnadsämnen såsom sand, lera m. m. tagas å deras mark.

I *Baiern* stadgas genom Gesetz über den Uferschutz und den Schutz gegen Überschwemmungen af den 28 Maj 1852 att vid vattendrag strandegare har att, der vallbyggnad erfordras till skydd emot vattnet, om densamma draga försorg; dock äro vid floder, som anses såsom offentliga (sådana, hvilka tjena till flott- eller farled), de företag, hvilka äro nödvändiga för strandens skydd, ett besvär, som åligger kretsen. Förening sig flere än tre jordegare om att gemensamt verkställa ett arbete till strandens skyddande, äro mellanliggande strandegare pliktiga att utan ersättning upplåta mark för vällen äfvensom tillåta att materialier för vallbyggnaden tagas å deras mark. I sådana fall är jemväl medgifven den expropriationsrätt, som är nödvändig för att företaget må kunna komma till stånd.

Den *Danska* allmänna lagstiftningen i ämnet innehålles i Loven af den 10 April 1874 om Diger til Beskyttelse mod Oversvømmelser fra Havet, enligt hvilken lag enhvar är pliktig tåla anläggning af vall å sin mark, äfven om skydd derigenom ej beredes hans egor, dock skall ersättning gifvas för marken, så ock för skada och intrång i öfrigt. Så vidt nödiga materialier för vallens byggande och underhåll ej

finnas i tillräcklig mängd å den mark, som för vallen tages i anspråk, eller i den dertill hörande graf, må sådana tagas å de egor, som genom vallen skyddas. Förmenar den, som företager anläggningen, att fördel derigenom beredes jemväl för annans jord, och äskar han förty dennes deltagande i kostnaden för företaget, har vederbörande myndighet (Landvæsenskommissionen) att pröfva huruvida och i hvad mån sådant deltagande må ega rum. Sedan afgjortt blifvit hvilka jordegare böra deltaga i företaget, kan Aamtsraadet, så vidt ansökan derom framställes af erforderlig pluralitet bland jordegarna, förordna att desse skola utgöra en förening, hvilken ej kan utan samma myndighets medgifvande upplösas. Att åter i Danmark icke finnas några bestämmelser angående invallning vid sjöar och rinnande vattendrag, torde hafva sin förklaringsgrund i landets naturförhållanden.

12 §. Uti 12 § uppställles i öfverensstämmelse med grunderna i 14 § af 1824 års förordning såsom det första villkoret för verkställande af naturliga vattendrags sänkning eller reglering att åtgärden kan vidtagas utan förnärmande af annans rätt öfver vattnet. Tillåtelsen för jordegare att påyrka en dylik åtgärd innebär således icke i och för sig någon ändring af hvad gällande lag stadgar till skydd för sådan rätt. Sålunda qvarstår oförändrad bestämmelsen i 20 kap. 7 § Byggningsbalken angående de naturliga vattendragens bibehållande vid deras förre djup och läge, så vidt dylikt bibehållande är nödigt till förekommande af skada eller men för någon, som har rättighet att öfver vattnet förfoga. Lika litet göres ändring i de grunder, som äro nedlagda i 12 kap. 4 § Jordabalken äfvensom i 2 kap. af 1852 års Fiskeristadga. Den allmänna regeln om helgden af bestående rättigheter i fråga om vattnet, vare sig de grundas på lag, aftal eller privilegier, är således i detta kap. af förslaget bekräftad, och först i dess 3 kap. afhandlas

de fall, då såsom undantag från samma regel nämnda rättigheter ansetts böra mot lösen vika för att dymedelst bereda möjlighet till de företag, hvilkas allmännyttighet föranleder till en sådan tvångsrätt.

Att här endast de rättigheter, som afse vattnet, blifvit uttryckligen omnämnda, har sin grund deri att de bestämmelser, hvilka afse jords upplåtande till vattenafledning eller eljest hafva till ändamål att ordna de rättsförhållanden, som vid afledningen uppstå mellan jord-egarne i fråga om jorden enbart, redan äro meddelade i 1 kap., hvars stadganden skola ega tillämpning jemväl å den afledning, hvarom 2 kap. handlar.

Bland åtgärder, som i denna § omförmälas, är äfven *upprensning* af vattendrag, så vida den äskas för jords odling eller förbättring. Med den begränsning af ämnet, som i förevarande förslag bort iakttagas, har följaktligen den strömrensning, som påkallas för andra vare sig allmänna eller enskilda ändamål, ej kunnat göras till föremål för förslagets bestämmelser. De angående dessa strömrensningar gifna föreskrifter qvarstå således tills vidare oförändrade. Hvad den i förslaget omförmälda upprensning angår, är den naturligtvis icke att förblanda med bortskaffande af tillfälliga hinder för vattnets aflopp, utan afser undanrödjande af verkliga och konstanta naturhinder genom uppslamning eller dylikt; och Beredningen har så mycket mindre tvekat att likställa denna rensning med utvidgning och fördjupning af vattendrag, som någon skilnad emellan dessa arbeten svårligen kan uppställas, och redan i 12 § af 1824 års förordning rensning i sammanhang med sänkings- och regleringsföretag är medgifven. Anses en dylik åtgärd medföra gagn för det allmänna, lärer företaget utan tvifvel framdeles såsom hittills komma i åtnjutande af understöd af allmänna medel.

Enligt 14 § i 1824 års förordning är jordegare, som vill verkställa sänkning eller reglering af sjö, ström eller å, pliktig att, äfven om sådant kan ske utan förnärmande af annans rätt, anmäla det tilläm-
nade företaget hos Konungens Befallningshafvande, som har att låta

13 §.

undersöka om anledning är att något allmänt nyttigt ändamål deraf förhindras, såsom att flott- eller farled, som redan finnes, skulle blifva obrukbar, eller tjenlig lägenhet till inrättande deraf i framtiden borttagas; och skall, om sådan anledning finnes, ärendet underställas Kongl. Maj:ts pröfning, men i annat fall eger Konungens Befallningshafvande meddela tillstånd till företaget.

Den inverkan på redan befintliga eller möjliga kommunikationsanstalter, hvilken otvifvelaktigt utöfvas af dylika företag, har ock föranledt att i Beredningens förslag bland villkoren för rätt dertill upptagits att tillstånd erhållits från det allmännas sida i de fall, der sådant är föreskrifvet. Men då ej mindre bestämmandet af de fall, i hvilka ett dylikt tillstånd skall anses vara af nöden, än ock de särskilda föreskrifter, som kunna erfordras i fråga om förfarandet vid tillståndets beviljande, icke tillhöra allmänna lagen, utan falla inom administrationens område, hafva de i 1824 års förordning intagna detaljbestämmelser ur förslaget uteslutits. Då enligt Beredningens förslag äfven 14 § i 1824 års förordning skulle komma att upphävas, förutsätter Beredningen att förenämnda detaljbestämmelser komma att gifvas i administrativ väg.

På sätt förut är antydt, har Beredningen ansett att vid sjösänkning, utöfver den kontroll, som sålunda skulle i administrativ väg utöfvas till förekommande deraf att allmännyttiga ändamål ej lida intrång, vore af nöden att jemväl åt de enskilde strand- och jordegarne inrymma någon beslutanderätt öfver företaget, härledd ur privaträttslig synpunkt. Sjösänkningen ställer sig i detta hänseende annorlunda än de öfriga afledningsföretagen. Under det att de rinnande vattnen genom utvidgning eller fördjupning ej i väsentlig mån förlora sin naturliga formation och i allmänhet fortfara att vara användbara för samma ändamål som förut, upphör sjön deremot genom en uttappning helt och hållet och genom en sänkning till större eller mindre del att vara sjö. Det torde vara öfverflödigt att här utförligt framhålla alla de rubbningar i

de naturliga förhållandena likasom i strandegarnes ekonomi, hvilka en sjösänkning kan medföra. Om man besinnar att frågan om ett sådant företag som t. ex. Hjelmarens och Qvismarens sänkning, hvilket inverkar på omkring halftannat tusental jordegares rättsförhållanden och 30,000 tunnland jord, skulle kunna vara beroende af en enda jordegare, hvars egovälde uppgår till några kappland, torde man lättast kunna göra sig en föreställning om den magt, som sålunda utan någon legal inskränkning är lagd i den enskildes hand, allenast han har ekonomiska medel att utföra sina planer. Den återhållande kraft ersättnings-skyldigheten eller i allmänhet kostnaden utöfvar är naturligen ej af ringa vikt, men den förlorar dock mycket af sin betydelse då man erinrar sig att vid sjösänkningarna uppstå olägenheter och förluster, hvilka ej kunna med penningar ersättas. Sålunda, om, bland andra indirekta obehag, en landtegendom beröfvas sitt natursköna läge vid sjö, lärer väl detta otvifvelaktigt i de flesta fall inverka menligt på egendomens försäljningsvärde, ehuru det icke låter sig göra att på förhand i penningar uppskatta förlusten till följd deraf att vattenspegeln försvinner och utbytes, såsom ofta sker, emot kala, ofruktbara strandmarker, der ingen vegetation kan förväntas på årtal. Af enahanda beskaffenhet äro de klimatiska och sanitära olägenheter, som mången gång åtminstone till en början uppstå derigenom att efter sänkningen vattnet kvarstår i djupare gölar, som vålla frostländighet eller alstra osunda ångor. Äfven vattnets minskade användbarhet för enskild samfärdsel och forsling samt för mångfaldiga hushållsbehof låter svårigen beräkna sig i penningevärde. Sjösänkningarna äro ock, efter hvad erfarenheten ådagalagt, de företag, som lättast misslyckas eller visa mindre förmånliga resultat i jemförelse med de andra företagen. Ur alla dessa synpunkter torde det vara önskligt om företrädesvis sjösänkningar, hvilka så våldsamt förändra naturliga och ekonomiska förhållanden i synnerhet för strandegarne, kunde komma till stånd på öfvertygelsens

väg eller åtminstone gillas af en majoritet bland dem, hvilkas rätt frågan så nära rör. I enlighet härmed har Beredningen i 13 § infört den nya bestämmelse att sänkning eller uttappning af sjö ej må tillstodas med mindre de, hvilka förena sig om företaget, ega mer än hälften af den jord, som derigenom skulle vinnas eller förbättras. Villigt må erkännas att det mål, som ofvan framhållits, ej genom dylik omröstning fullständigt betryggas, men mycket kan dock derigenom vinnas, och majoritetens beslutanderätt hvilar i allt fall på den rättsliga grund att samtliga jordegarna bilda en naturlig samfällighet, der något lämpligare sätt för slitande af uppstående tvister huruvida vattnet skall bortskaffas eller qvarlemnas svårigen kan angifvas.

På det emellertid ej åt jordegarnes tredska eller oförstånd må inrymmas en obehörig magt att förekomma företag, hvilka, opartiskt och sakkunnigt bedömda, skulle kunna anses gagneliga, har Beredningen tillika föreslagit att — äfven om en majoritet för företaget ej vinnes — rätt till företagets åvägbringande må kunna af Kongl. Maj:t beviljas, om det pröfvas vara allmännyttigt. I sakens natur ligger att något vädjande till Kongl. Maj:ts pröfning icke rimligen kan ifrågakomma förr än det visat sig att hinder emot företaget möter deraf att majoriteten af jordegarna ej vill i företaget ingå; och följaktligen kan vid frågans pröfning tagas hänsyn till de betänkligheter, som bland jordegarna yppats. Då, såsom bekant, vid de flesta större företag af ifrågavarande slag bidrag af allmänna medel begäres och pröfningen af dylika framställningar förutsätter en undersökning af företagets gagn för det allmänna, torde den här föreslagna pröfning icke kunna anses medföra någon särskild omgång eller svårighet. Om några ytterligare föreskrifter i administrativ väg skulle anses nödiga angående dylika ärendens behandling, föreställer sig Beredningen att derå kunde lämpas hufvudsakligen enahanda bestämmelser, som genom Kongl. kungörelsen den 27 November 1845 gifvits angående behandlingen af expropriationsmål m. m. d.

Med afseende dels å ändamålet med jordegarnes hörande, dels ock derå att deras beslut om företagens godkännande eller ogillande uppenbarligen hörer till de ännen, som böra afgöras i främsta rummet och innan företagens detaljer komma till behandling, har Beredningen ansett jordegarens rösträtt böra bestämmas efter arealen af den honom tillhöriga jord, hvarå företaget inverkar, icke efter jordförbättringens värde, hvilket utgör delningsgrunden i fråga om kostnaderna. Den slutliga noggranna uppskattningen af förbättringens värde är, på sätt jemväl i förslagets 47 § förutsättes, ofta möjlig först efter företagens fullbordan.

Till ytterligare belysning af förevarande fråga torde få anmärkas att enligt de flesta andra europeiska länders lagar sjösänkingsföretagen, så vidt de äro i lag medgifna, gjorts beroende antingen deraf att de af vederbörande myndighet förklaras för allmännyttiga eller deraf att en majoritet bland jordegarna vinnes eller ock af dessa båda vilkor samfäldt. Denna majoritet är i *Bayern* (Lag den 28 Maj 1852) och *Baden* (Lag den 25 Augusti 1876) bestämd till $\frac{2}{3}$ -delar; enkel pluralitet åter gäller i *Norge* (Lag den 31 Maj 1848), *Finland* (Lag den 23 Mars 1868), *Österrike* (Reichsgesetz af den 30 Maj 1869 och de särskilda landsdelarnes vattenrättslagar), *Hannover* (Lag den 22 Augusti 1847) jemte några andra tyska länder. Enligt *sachsiska* lagen den 15 Augusti 1855 kan ingen tvingas till deltagande i dylikt företag.

14 § innehåller bestämmelser om de vilkor, hvarunder invallning i allmänhet är tillåten. Ehuru, såsom i det föregående blifvit antydt, invallningen vid vattendrag mindre än afledningen orsakar rubbning, skulle dock i synnerhet genom felaktig anläggning olägenheter till följd af invallningen kunna uppstå för ofvan liggande jord och möjligen äfven för vattenverk m. m. Äfven vid hafvet, hvarest invallningen i vårt land vanligen tillgår så, att en i landet inskjutande vik med långgrunda stränder medelst en damm afskäres från gemenskap med hafvet, kunna genom en dylik afstängning olägenheter uppstå. Till förebyg-

14 §.

gande häraf har derföre såsom vilkor för invallning i allmänhet och således äfven i det fall att den, som vill uppföra dylik byggnad, gör det å egen mark och utan att påyrka andras biträde, ansetts böra stadgas att invallningen ej må lända annan till men och att tillstånd från det allmännas sida skall sökas i de fall, der sådant finnes föreskrifvet. I sistnämnda hänseende torde, efter hvad Beredningen föreställer sig, likartade grunder, som i afseende å vattenafledningarna, böra i administrativ väg fastställas. Till frågan om och i hvad mån från den här stadgade regeln att invallning ej må vålla men undantag bör medgifvas, återkommer Beredningen vid 16 och 32 §§.

15 §. Beredningen har i det föregående redan anfört de skäl, som föranledt de, på sätt 15 § utvisar, för rätt till invallning stadgade vilkor. Endast under förutsättning att ifrågavarande vilkor uppfyllas äro de tvångsrätter, som vidare omnämnas i 16, 17 och 18 §§, förenade med företaget.

16 §. Invallningen skiljer sig från vattenafledningen deri att väl vid den förra, men icke vid den senare alltid är fysiskt möjligt för den, som vill göra anläggningen, att åstadkomma den inom sitt eget område. Men uppenbart är att en invallning på sådant sätt eller genom fritt aftal med grannarne icke alltid kan i afseende å läge och inrättning i öfrigt ernå den ändamålsenlighet, som medför verkligt gagn. Ett vilkor för invallnings åvägabringande är således medgifvande af tvångsrätt emot granne, så vidt för anläggningen är behöfligt. Att, på sätt i senare vattenrättskomiténs förslag skett, göra denna tvångsrätt beroende endast deraf att invallningen ej kan å den invallandes egna egor fullkomnas med mindre kostnad, än för arbetets fortsättande å andras område erfordras, har syntes Beredningen vara att nog mycket gynna den invallande. Såsom vilkor för tvångsrättens utöfvande har Beredningen således föreslagit att för invallningens bestånd eller ändamålsenliga inrättning pröfvas nödigt att vallen fortsättes från den invallandes område — der den alltid bör hafva sin utgångspunkt —

in på andras egor eller att vallen derstädes afslutas och erhåller fäste å därför tjenlig grund. Under tvångsrätten böra naturligen inbegripas jemväl de för vattnets samlande erforderliga grafvar, d. v. s. så väl den egentliga vallgrafven som ock den så kallade »backgrafven», hvilken vid öfre gränsen af den invallade marken upptager dagvattnet från ofvanför belägen mark och leder det utom vallen. I fråga om ersättning för det intrång, som dymedelst orsakas, böra samma regler gälla som om intrång af dikning.

När den invallade jordens lutningsförhållanden och belägenhet i öfrigt äro sådana, att dag- och grundvatten i diken afledes, skiljer sig invallningsföretaget i så ringa mån från afledningsföretag i allmänhet och särskildt sådana, der en damm- eller vallbyggnad förekommer, att de ansetts böra likställas i fråga om skyldighet för de jordegare, som hafva nytta af anläggningen, att i kostnaden därför deltaga. Om afsägelserätten stadgas i 79 §. 17 §.

De invallningar, der vattnet måste bortskaffas genom uppfordringsverk, äro otvifvelaktigt de, till hvilka lägenhet oftast gifves, och, under förutsättning att de användas endast i de fall, der omständigheterna äro gynnsamma, samt anläggas ändamålsenligt och med omsorg underhållas, kunna de, efter hvad erfarenheten så inom som utom landet visat, i rikt mått återgälda derå nedlagda kostnader. De, som frivilligt sätta i verket ett dylikt företag, måste antagas hafva eller kunna förskaffa sig den insigt i hvad företaget innebär, att de ej med skäl kunna beklaga sig, derest företaget genom deras eget oförstånd eller vårdslöshet skulle misslyckas. 18 §.

Af redan förut antydda skäl har Beredningen emellertid ansett önskvärdt att de, som väcka fråga om eller godvilligt deltaga i ett dylikt invallningsföretag, dervid uteslutande afse den förbättring deras egen jord kan vinna och ej hafva något intresse att deri intvinga andra samt följaktligen gifva företaget en deremot svarande begränsning. Dertill har hänsyn tagits såväl i 16 som ock i 18 §. Om ifrå-

gavarande bestämmelser uppfylla sitt ändamål, torde det sålunda kunna antagas att de fall skola förekomma jemförelsevis sällan, då invallningen i någon väsentlig mån länder till nytta för andra än dem, som frivilligt deltaga deri. Men då invallningen måste inrättas i främsta rummet med afseende å naturförhållandena, skola dock dylika fall inträffa. Den sålunda uppkommande jordförbättringen kan mången gång vara ganska stor, då ifrågavarande företag hafva sin egentliga betydelse såsom medel för torrläggning af sjöbotten och dylik alldeles vattendränkt mark, som före torrläggningen är nästan värdelös. Vid sådant förhållande synes frågan om och i hvad mån den nytta de, som ej vilja ingå i företaget, kunna deraf hemta, skall godtgöras, icke böra här lemnas obesvarad. Beredningen har dervid utgått från den uppfattning att, om *faktiskt* jordvinning eller jordförbättring blifvit beredd, det icke kan anses öfverensstämma vare sig med billighetens fordringar eller de i förevarande ämne i öfrigt följda grunder att en dylik, i penningevärde uppskattbar förmån tillfaller jordegaren såsom ren gåfva. Den omständighet att invallningarna i allmänhet betecknas såsom mera vanskliga torde icke innefatta skäl att fränkänna den invallande rätt till ersättning i de särskilda fall, då invallningens gagn ådagaläggas genom skördar, inbergade på fält, som förut stått under vatten.

Beredningen har tänkt sig att förhållandena kunna lämpligen ordnas på följande sätt. Utgående från förutsättningen att vid dylika företag kostnaden bör ställas på amortering under viss tid, hvilken, med hänsyn dertill att full afkastning mången gång först efter några års förlopp är att förvänta, antagits till tjugu år eller motsvarande tiden för amortering af skiftes- och vattenafledningskostnad, som belöper å innehafvare af publika hemman, innehåller förslaget till en början den bestämmelse att den, hvars jord befrias från vatten genom den invallandes uppfordringsverk, skall under nämnda tid af tjugu år vid slutet af hvarje år, under hvilket hans jord faktiskt varit befriad från vatten och till följd deraf odlingsbar, gälda en tjugondedel af den an-

del i anläggningskostnaden, som i mån af nyttan belöper å hans jord, äfvensom sin anpart i den underhålls- och driftkostnad, som åtgått under året. Har han anledning befara att invallningsföretaget kommer att snart öfvergifvas, vid hvilket förhållande han icke kan hafva något verkligt intresse af att, der sådant erfordras, nedlägga kostnad och möda på jordens uppodling, står det honom fritt att undgå all betalningsskyldighet genom att, på sätt 82 § närmare utvisar, under lika lång tid eller tjugu år upplåta åt den, som invallningen håller, så stor andel i den förut oftast värdelösa jorden, som svarar emot båtnaden. I sådan händelse är han alldeles oberoende af den utgång företaget erhåller, och de invallande njuta sin godtgörelse genom den upplåtna jordens afkastning. Hvilkendera utvägen han väljer, upphöra emellertid alla hans förpligtelser i samma stund invallningen ej vidare vidmagthålles. Har han upplåtit jord, återfaller den till honom, och har han guldit årligt bidrag eller å jorden nedlagt kostnader, för hvilket allt han ej hunnit få godtgörelse genom jordens afkastning, skall sådan skada honom ersättas af den, som bort hålla invallningen vid magt. Härigenom torde således motvillig jordegares intressen vara fullständigt skyddade.

Men äfven för den, som håller invallningen, är ifrågavarande anordning fördelaktig. Oafsedt att han derigenom undgår att offra sitt arbete och sina penningar till andras fromma utan någon godtgörelse, står det honom fritt att, derest företaget skulle visa sig oförmånligt eller öfverstigande hans krafter, öfvergifva det vid de tjugu årens slut eller dessförrinnan utan annan påföljd än ersättningsskyldighet i sistnämnda händelse. En dylik befrielse skulle icke hafva kunnat medgifvas, om skyldigheten att deltaga varit bestämd enligt samma grunder som vid afledningsföretagen, ty vid dessa är en hvar, som fått vidkännas penningebidrag eller mistning af jord i följd af företaget, ovilkorligen berättigad att fordra afledningens vidmagthållande för all framtid, huru betungande sådant än må blifva. Vid så-

dant förhållande kan den, som håller invallningen, icke heller skäligen göra anspråk på att erhålla ränta å det af honom förskjutna kapital, som skall genom den tjuguåriga amorteringen återgäldas. Utom det att räntan skulle tynga mest på de första åren, då afkastningen är minst, vore det nemligen olämpligt att stadga skyldighet att gälda ränta, då det är ovisst om kapitalet någonsin behöfver betalas.

Ehuru till följd af sakens natur rättsförhållandena vid ifrågavarande företag äro annorlunda än vid diknings- och afledningsföretagen, och till följd deraf bestämmelserna i det förra hänseendet ej kunnat göras lika enkla som i det senare, hyser Beredningen dock den föreställning att några allvarsamma förvecklingar ej skola i förevarande fall mer än i de andra komma att uppstå. I synnerhet i den säkerligen ofta förekommande händelsen att den genom invallningen vunna eller förbättrade jorden kan utan någon egentlig odlingskostnad gifva afkastning såsom gräsbärande, äro förhållandena så enkla, att stridigheter synas temligen osannolika. Nedläggas åter kostnader på jordens odling, blifva den från början motvillige jordegarens intressen ganska snart identiska med de öfriges; och med en dylik gemensamhet samt de här föreslagne grunder såsom utgångspunkt torde uppkommande frågor antagligen ganska lätt erhålla sin lösning genom godvilliga öfverenskommelser, der sådant befrämjar företagets ordnande till gemensam båtnad. Öfvergifves företaget, kan väl bestämmandet af skadeståndet i viss mån vara förenadt med svårighet, såsom förhållandet i allmänhet är med skadestånd enligt nu gällande lag; och till äfventyrs kan jemväl någon gång inträffa att den ersättningsskyldiges tillgångar äro otillräckliga eller oåtkomliga. Men svårigheten och osäkerheten i detta hänseende torde dock icke kunna vara väsentligen annorlunda eller större, än vid sänkings- och regleringsföretagen, då fråga der yppas om godtgörelse för skada af öfversvämning till följd af felaktig anläggning eller försummadt underhåll. Tryggheten för ersättningens utbekommande ökas äfven der-

igenom att såsom vilkor för auläggningens tillkomst förutsättes att de motvillige jordegarna utgöra minoriteten, och de, som frivilligt iklädt sig ansvaret, majoriteten, hvartill motsvarighet ej förefinnes vid andra aflädningsföretag än sjösänkningarna.

Öfriga i 18 § förekommande bestämmelser om ny reglering af förhållandena efter de tjugu åren och sedermera hvart tionde år torde ej behöfva ytterligare belysning. Enahanda torde förhållandet vara med öfriga i detta kap:s 19, 20 och 21 §§ förekommande stadganden.

3 Kap.

Genom Kongl. förordningen den 20 Januari 1824 — således för mera än ett halft sekel sedan — blef uti vår lagstiftning införd grundsatsen om jordegares rätt att under vissa vilkor påkalla ändring eller utrifning af vattenverk, som genom uppdämning lägga hinder i vägen för odling eller förbättring af hans jord. Såsom ofvan blifvit anfördt, har Beredningen ansett någon återgång från den jordegaren emot vattenverksegaren sålunda tillerkända tvångsrätt hvarken kunna eller böra ifrågasättas, och de lagbud, som inrymmas i 3 kap., hvilade derföre på samma princip, hvarå nämnda förordning är byggd. Många af förordningens detaljbestämmelser hafva ock funnits kunna bibehållas. För de afvikelser Beredningen ansett nödiga redogöres här nedan.

Beträffande omfattningen af den tvångsrätt, som vattenverken 22 §. böra vara underkastade, innehåller nyss nämnda förordning att sådan rättighet ej må sträckas till vattenverk, som äro anlagda till bedrifvande af större bruk och bergverk samt större fabriksinrättningar, äfvensom att, derest i fråga om annat vattenverk jordegare mot betingad ersättning förbundit sig att af detsamma tåla uppdämning å sin jord, påstående om dess rifning, ändring eller flyttning eller öpp-

nande af ny ledning för vattnet ej får väckas under den tid, som för den ingångna öfverenskommelsens bestånd blifvit utsatt, eller, om sådan tid ej finnes bestämd, så länge jorden, hvarå uppdamningen sker, är i sagda persons hand. Hvad angår förstnämnda undantag från expropriationsrätten har såväl inom Lagkomitén och äldre Lagberedningen som ock af de båda komitéer, hvilka behandlat vattenrätten, den åsigt uttalats att detsamma bör ur lagen utgå. Till stöd härför har åberopats att, då man såsom villkor för rättigheten att utrifva ett vattenverk bestämt att den skada jordegaren af uppdamningen lider skall uppgå till dubbla beloppet af hela verkets värde, i fall utrifning erfordras, eller af dess försämring, i fall ändring finnes nödig, måste för rubbningen af ett större bruk eller bergverk eller en större fabriksinrättning alltid förutsättas en i samma mån betydligare skada af öfversvämning; att vidare eganderätten ej vore heligare för det större vattenverket än för det mindre samt att uttrycket »större» saknade nödig bestämdhet. Till dessa skäl, hvilka enligt Beredningens åsigt ensamma äro tillräckliga att motivera borttagande af ifrågavarande inskränkning, torde kunna läggas, att det skydd lagen beredt omförmälda inrättningar otvifvelaktigt varit större än nödigt och lämpligt, då äfven den obetydligaste förändring, till och med om den icke medfört någon försämring, varit förbjuden. Härvid bör ock uppmärksammas, att nämnda inskränkning tillkommit på en tid, då den större industrien, hvilken företrädesvis ansågs bära af staten omhuldas, ej hade tillgång på annan drifkraft än vatten. Sedan förhållandena i nämnda afseende numera blifvit till den grad förändrade, att jemväl för de större verken behovet af att göra dem oberoende af vexlingarna i vattentillgången framkallat ångans användande såsom drifkraft, torde det deremot vara mindre behöfligt att bibehålla nämnda skydd, hvilket lägger hinder i vägen för företag, som från synpunkten af det allmänna bästa kunna vara af ojemförligt större vikt. Skulle till äfven tyrs någon gång inträffa att fråga väcktes om utrifning af ett vatten-

verk, hvars bibehållande vore för ett statsändamål nödvändigt, såsom ett styckebruk, ett gevärsfaktori eller dylikt, torde den pröfningsrätt, hvilken, enligt hvad i 13 § omnämnas, är vid företag, som afse förändring af sjö eller annat vattendrag, Kongl. Maj:t förbehållen, lemna tillräcklig utväg att skydda ett sådant verk. Beredningen har således ansett sig kunna utelemna oförmälda undantag.

I afseende å gällande lags stadganden angående giltigheten af öfverenskommelser har af en ledamot i senare vattenrättskomitén blifvit anmärkt att, då någon viss tid för ifrågavarande aftals bestånd hvarken i 1824 års förordning eller annorstädes i lag funnes bestämd, skulle genom aftal, som innefattade viss tidsbestämmelse, lösningsrätten göras hvilande under en mycket lång tidrymd, hvilket förhållande ej syntes vara förenligt med omtanken för jordbrukets utveckling. Om åter viss tid ej vore bestämd vid aftalet och jorden öfvergått till någon del i annan persons hand, skulle aftalet i detta fall genom lagens stadgande beröfvas all giltighet, ehuru det enligt eljest gällande regler möjligen vore förbindande, hvilket åter syntes innebära en alltför ringa uppskattning af det fria aftalets vigt och värde inför lagen. Beredningen, som biträder dessa anmärkningar och anser att lagstiftningen bör sörja för att å ena sidan vattenverksegaren må kunna tillgodonjuta trygghet att ett lagligt aftal icke må genast efter afslutandet rubbas, och att å andra sidan ett dylikt aftal icke bör för alltid hindra jordförbättringar, har trots de stridiga intressena kunna förmedlas genom bestämmelsen att jordegare, för hvilken aftalet är bindande, ej må väcka påstående om verkets ändring eller utrifning förr än en viss tid förflutit efter det aftalet slöts. Denna tid har blifvit föreslagen till femtio år, efter föredömet af gällande lagstiftning om aftal, hvarigenom nyttjanderätt till fast egendom å landet varder för viss tid upplåten. Att det föreslagna stadgandet endast får tillämpas å de uppdämningsaftal, som ingås efter det den nya lagen trädte i kraft, så att verkan af äldre dylika aftal måste efter den

föregående lagstiftningens bestämmelser bedömas, framgår af stadgandets ordalydelse.

24 och
25 §§.

Vidkommande den godtgörelse, som vid vattenverks ändring eller utrifning bör af jordegaren gäldas, stadgar 1824 års förordning, att denna godtgörelse skall, då fråga är om fast egendom, som afstås eller förminskas i värde, utgå med viss förhöjning. Lagkomitén och förra Lagberedningen ansågo deremot att förhöjning ej borde ifrågakomma, utan att godtgörelsen skulle bestämmas endast efter hvad egendom af samma slag och godhet i orten högst gälde, och, enligt hvad Beredningen haft tillfälle erfara, har denna uppfattning fortfarande många anhängare. Härvid har man särskildt velat hemta stöd från en förment analogi med nu gällande expropriationslag, enligt hvilken godtgörelsen beräknas efter den af Lagkomitén föreslagna grund. Men — om än grunden till den jordegaren vid vattenafledningsföretag medgifna tvångsrätt och till expropriationsrätten för allmänt behof ytterst är densamma eller det gagn statsändamålet antages komma att hemta af företaget — förefinnes dock dem emellan den väsentliga olikhet att, under det expropriationen för statens behof måste anses medföra *omedelbar* allmän nytta, kan den tvångsrätt, som eger rum emot ett enskildt intresse till förmån för ett annat sådant, endast *medelbarligen* gagna det allmänna, och det torde någon gång till och med inträffa att sådant gagn alldeles uteblifver. Den rättsgrund, som bjuder skyldighet för den enskilde att underordna sin fördel under det allmännas och att förty nöjas med ersättning inom de gränser staten bestämmer, kan således ej med samma giltighet åberopas vid enskilda företag, och vid dessa bör därför den, som lider tvånget, vara, så vidt möjligt är, skyddad för all annan uppföring än den, som ligger i sjelfva det tvungna afträdandet. Han bör således bekommen *full* godtgörelse eller, såsom senare vattenrättskomitén yttrat, så stor ersättning, att den kan anses svara ej blott emot den afhända egendomens allmänna värde, utan äfven emot dess

särskilda, af egaren billigtvis beräknade och förväntade. Då nu emellertid detta värde för egaren ofta kan vara bestämdt genom individuella förhållanden, hvilka ej alltid kunna genom direkt bevisning ådagaläggas, och — hvad särskildt vattenverk angår — någon sådan jemförelsegrund, som den i expropriationslagen förutsatta, mången gång torde saknas, synes i förevarande fall det angifna syftemålet bäst vinnas genom att i lag stadgas en viss förhöjning öfver värdet. Med den första vattenrättskomitén kan man säga att, då af den allmänna vinst, som utgjort det egentliga motivet för tvångsrätten, jordegarna erhålla den vida större delen såsom en för dem rent enskild vinning, det måste vara billigt att de, som underkastas tvångsrätten, undfå åtminstone någon del af samma vinst. Samma handling, hvarigenom jordegarna lemnas tillfälle att uppdrifva sin egendom till högsta möjliga värde, betager vattenverksegaren tillfälle att förkofra sin och draga fördel af den stegring i värde, som vid vattenverken mer än vid annan egendom kan till följd af förbättringar eller förändrade konjunkturer påräknas. Beredningen har derföre, i likhet med de båda komitéerna, i fråga om vattenverken bibehållit förhöjningen såsom grundsats, men, då anledningen till förhöjningen är att söka uti nödvändigheten att bereda full ersättning för det tvång, som utöfvas emot den enskilde, ansett följdriktigheten bjuda, att förhöjning beräknas endast å egendom, i afseende å hvilken tvångsrätt verkligen användes, och icke jemväl å annan egendom, hvilken egaren kan, om han så önskar, behålla, men finner med sin fördel förenligt att afstå. Tillämpningen häraf medför den afvikelse från nu gällande lag att, derest ändring (hvarunder enligt förslaget äfven innefattas flyttning) af vattenverket befunnits nödig, utan att föranleda dertill att någon del af verket eller dess värde bortgår, men egaren ändock skulle vilja begagna den honom medgifne rätt att påyrka hela verkets inlösande, förhöjning utöfver värdet ej ifrågakommer. Likaledes i det fall då verket icke behöfver utrifvas i sin helhet utan endast till en del, men

egaren, hvilken naturligen för den del, som sålunda skulle honom fråntagas, eger åtnjuta lösen eller ersättning med förhöjning öfver värdet, påyrkar att jemväl den efter förändringen återstående delen af verket skall af jordegarna öfvertagas, bör lösen för sistnämnda del beräknas utan förhöjning. I detta fall åtnjuter således vattenverksegaren lösen för hela verket med tillägg af den stadgade förhöjningen å den först omförmälda delens beräknade värde. Af ofvan angifna princip följer likaledes att vattenverksegare, som begagnar den honom medgifne rätt att påkalla lösen af jord, som till vattenverket hör, ej är berättigad att för jorden undfå ersättning utöfver värdet.

Angående åter beloppet af den förhöjning, hvilken, på sätt ofvan förmäles, bör i vissa fall till vattenverksegaren utgå, har senare komitéen, på grund af den vid tillämpning af nu gällande lag vunna erfarenhet, ansett det i lagen stadgade belopp af femtio procent vara väl högt, och att en förhöjning af tjugu procent borde vara tillräcklig. Vid valet emellan de olika procenttal, som kunna ifrågakomma, har Beredningen anslutit sig till samma åsigt. Uppenbart är dock att valet alltid måste blifva i viss mån godtyckligt, och att erfarenheten först kan visa huruvida man lyckats träffa det rätta talet.

Då ett vattenafledningsföretag icke nödvändiggör ett verks utrifning, utan blott föranleder en ändring, men egaren begagnar den honom medgifne rätt att påkalla verkets inlösen, bör möjlighet att fortfarande drifva verket, sådant det efter ändringen qvarstår, ej betagas den, som måst inlösa detsamma. Enär emellertid sådan möjlighet ej skulle förefinnas, derest han ej kunde komma i besittning af nödigt utmål för verket, har till förekommande af tvist blifvit i lagen tydligen utmärkt, att rätt att sådant utmål till sig lösa honom tillkommer.

Enligt 5 § i 1824 års förordning skall, om vattenverk är anslaget till boställe, jemngodt vederlag i annat verk af samma slag eller i jord ställas. I likhet med detta stadgande har blifvit föreslaget att ersätt-

ningen för boställen må utgå med fulla värdet, utan att förhöjning deraf eger rum, och har derjemte denna föreskrift utsträckts till all Kronan tillhörig egendom. Deremot torde några giltiga skäl ej förefinnas, hvarföre icke ersättningen i detta fall, såsom i andra, bör få gifvas i penningar, helst, såsom första vattenrättskomitén erinrat, genom Kongl. brefvet den 5 December 1855 i fråga om ecklesiastika boställen och Kongl. krigsskollegii cirkulär den 25 Februari 1862 i afseende å militieboställen redan finnes förutsedt huru för dylika boställen skall förhållas med ersättningar för exproprierad jord, och, hvad öfriga publika hemman och lägenheter beträffar, i hvarje särskildt fall kan efter omständigheterna förordnas. Likaledes har icke heller ansetts nödigt upptaga den i samma § af nämnda förordning gifna föreskrift att, om vattenverket är af fideikommiss-natur, vederlaget ock skall utgå i jord, enär Beredningen trott lämpligast vara att i afseende å dylik ersättning följes samma förfarande, som nu lärers tillämpas i fråga om ersättning för fideikommissjord, som exproprierats för allmänt behof, eller att Kongl. Maj:t i hvarje fall förordnar huru ersättningen skall för fideikommissets ändamål användas. För att emellertid blifvande fideikommissinnehavares rätt måtte varda skyddad under den tid, som förflyter intill dess Kongl. Maj:ts beslut varder meddeladt, har här nedan i 74 § blifvit intagen en föreskrift derom att ersättning för fideikommissegendom alltid skall nedsättas i landtränteriet att der stå i qvarstad i afbidan på Kongl. Maj:ts förordnande.

I 26 § äro bestämmelser föreslagna angående egendom, som till vattenverk hörer eller deraf är beroende. Af sådan egendom äro tre olika slag upptagna, nemligen: jord, hvarå åbo ej är besuten, inventarier eller annan lös egendom, som är anskaffad för verkets drift eller eljest till verket hörer, samt annan egendom, fast eller lös, för hvars tillgodogörande vattenverket är afsedt. I afseende å sistnämnda slag af egendom vill Beredningen erinra att, på sätt senare komitén yttrat, vattenverken i många fall endast äro villkor för användning eller för- 26 §.

ädling af naturalster, som frambringas genom egendom af annan beskaffenhet, samt att den fördel, som egaren kan hemta af sådan användning eller förädling, tydligen bör i väsentlig mån tillskrifvas vattenverket, hvadan, om detta medel går förloradt, äfven ofta omintetgöres möjligheten — ej att frambringa råvaror — men att på ett fördelaktigt sätt använda desamma. Så kunna t. ex. skogar, hvilka tillhöra ett sågverk, hafva ett deraf beroende värde, hvilket förminskas genom sågverkets utrifning eller försämring i följd af minskad vattentillgång. Enahanda värdeförminskning kan någon gång inträffa i fråga om en industriell inrättning, anlagd i sammanhang med vattenverket för ytterligare förädling af dess produkter. Värdet af ett färgeri kan vara i väsentlig mån beroende af de förändringar, som vidtagas med den klädesfabrik, hvartill färgeriet hör. Är nu af sådan orsak förminskning i värde för handen, bör egaren billigtvis ej försättas i nödvändighet att behålla egendom, som han ej vidare kan göra sig till godo efter beräkning, utan må han ega rätt fordra att jemväl nämnde egendom löses, der han finner sådant för sig förmånligare, än att taga skadeersättning.

- 28 §. Kongl. förordningen den 14 April 1866 angående jords eller lägenhets afträdande för allmänt behof innehåller i 15 § det stadgande att, om egare efter väckt fråga om expropriation, i uppenbar afsigt att vinna högre ersättning, å egendomen nedlagt kostnader, desamma ej må tagas i beräkning vid ersättningens bestämmande. Ändamålet med detta stadgande torde vara att förekomma det egendomens lösningspris stegras genom kostnader, som, utan att vara nyttiga eller nödiga, nedläggas å egendomen; och en samma ändamål åsyftande föreskrift är utan tvifvel äfven i förevarande frågor behöflig. Vid redaktionen har stadgandet affattats så, att i fråga om de här afsedda kostnader den ytterst vanskliga pröfningen af egarens afsigt ej må vara behöflig, utan hänsyn endast tagas till det faktiska förhållande huruvida kostnaden varit nödig eller nyttig.

Den tvångsrätt, som i 1824 års förordning blifvit medgifven emot 30 §.
 vattenverken, får enligt 16 § af samma förordning tillämpas jemväl
 emot »fiskeverk eller annan byggnad, som lagligen tillkommit eller af
 laga beskaffenhet är», hvarförutom genom Kongl. brefvet den 1 Juni
 1849 blifvit särskildt förklaradt att tvångsrätten ock gäller emot ängs-
 vattningsanstalter. Motsvarande stadganden återfinnas i 30 §, dock
 med en iuskränkning beträffande flottningsanstalter och flottleder. Flott-
 ningen är redan i 1824 års förordning upptagen såsom ett bland de
 allmännyttiga ändamål, som icke få omintetgöras och för hvilka behof-
 vet af jords torrläggning bör vika, om sådant pröfvas nödigt. Ett ovil-
 korligt förbud emot rubbning af flottled och flottningsbyggnader är ej
 lämpligt, utan måste frågan om dylik åtgärd bedömas efter omständig-
 heterna i hvarje särskildt fall. Flottningen, såsom stående i omedel-
 bart sammanhang med trävarurörelsen, måste nemligen under den tid-
 rymd, då hufvudnäringen inom en ort utgöres af skogsafverkning, till-
 erkännas företrädesrätt framför andra intressen, hvaremot i samma mån
 berörda näringsfång upphör att vara det hufvudsakliga inom orten samt
 odlingen fortskrider, jordbruket uppträder med berättigade anspråk att
 ej varda tillbakasatt för mindre betydande intressen. De olika intres-
 senas vikt från synpunkten af det allmänna bästa bör derföre i hvarje
 särskildt fall blifva föremål för pröfning; och torde i händelse af tvist
 denna pröfning alltid böra öfverlemnas åt Konungen.

Stadgandena uti 22 och 30 §§ afse de fall, då arbete blifvit ned- 31 §.
 lagdt och särskilda inrättningar anlagda för vattnets begagnande.
 Uppenbart är dock att de för jordbrukets behof nödiga sänkningar
 eller regleringar af vattendrag kunna medföra intrång uti eller förlust
 af äfven andra rättigheter öfver vattnet, än de mera framstående,
 hvarom nämnda §§ handla. Så kan fisket med not eller ref blifva
 förstördt eller åtminstone förminskadt äfven genom en obetydlig för-
 ändring af det vanliga vattenståndet. Likaledes kan ett vattenafled-

ningsföretag hafva till följd att ett välbeläget och till drifkraft användbart, fast ännu icke begagnadt strömfall kommer att alldeles försvinna. För dessa och dylika fall finnes för närvarande ingenting hos oss stadgadt. Tydligt torde vara att, då jordbruket ansetts böra gynnas med tvångsrätt emot så viktiga anläggningar som vattenverk, fiskeverk och dermed jämförliga anstalter, sådana rättigheter öfver vattenet, för hvilkas tillgodogörande några särskilda inrättningar icke blifvit anlagda, ännu mindre böra kunna hindra ett nyttigt vattenafledningsföretag, och Beredningen har ansett att dylika till sin natur och sitt värde mera obestämda rättigheter icke ens böra tagas i beräkning vid den i 23 § stadgade föregående uppskattning, af hvars utgång frågan om företagens bringande till stånd är beroende. Men å andra sidan kräfva rättvisa och billighet att, då vattnets begagnande grundar sig på en verklig rättighet till detsamma, och denna rättighet kan skattas till något värde, ersättning därför gifves. Likartade bestämmelser med det härom nu föreslagna stadgandet i 31 § återfinnas i främmande lagar. Så föreskrifva Bayerska och Preussiska vattenrättslagarne m. fl. att fiskerätt väl icke utgör hinder mot vattenafledningar, men berättigar till skadeersättning, och Finska förordningen angående vattenafledningar och vattenverk den 23 Mars 1868 stadgar i 40 §, att om strömfall, som icke är för något vattenverk begagnadt, sänkes eller utgräfvnes, egaren skall njuta godtgörelse, såvida strömfallet i anseende till ortens läge och andra omständigheter kan till något värde uppskattas. Att åter, om vattenverk eller fiskeverk finnes uppfördt för strömfallets eller fiskets tillgodogörande, strömfallets eller fiskets värde skall medtagas vid beräkningen af hela inrättningens värde och att således i dylika fall frågan bedömes icke efter denna, utan efter föregående §§, är tydligt.

Af ett vattenafledningsföretag kan likaledes följa att andra byggnader, än de för vattenkraftens användande egentligen afsedda, såsom bryggor, badhus o. d., varda onyttiggjorda. Jemväl kan inträffa,

att skada tillfogas boningshus eller andra byggnader, som kunna vara uppförda invid vattensamlingen, om de t. ex. äro byggda å pålverk. Då skadeersättning äfven i dessa fall bör gifvas, har stadgande derom, såsom nära sammanhängande med det föregående, intagits i förevarande §.

Redan vid 2 kap. äro skälen anförda hvarföre vid invallning, i 32 §. och för sig sjelf betraktad, någon tvångsrätt till ändring eller utrifning af vattenverk ej är behöflig och följaktligen ej bör medgifvas. Stundom äro likväl, såsom ock i 17 § antagits, naturförhållandena sådana att det kan vara behöfligt eller lämpligt att i sammanhang med vallbyggnaden verkställa en vattenafledning medelst sänkning eller reglering af det vattendrag, invid hvilket vallen bygges, och den omständighet att båda åtgärderna äro med hvarandra förknippade till ett gemensamt helt bör naturligen icke omintetgöra den rätt, som enligt 22 § skulle hafva varit förenad med vattenafledningen, derest den särskildt företagits. Åt denna åsigt har Beredningen ansett sig böra gifva uttryck i 32 § för att förebygga den eljest, om i dylikt fall invallningen betraktas såsom hufvudsak och afledningen såsom bisak, möjliga missuppfattning att afledningen borde följa invallningens vilkor och således anses vara i saknad af nämnda rätt. Tillika torde genom ifrågavarande bestämmelse förtydligas den åtskilnad, som i förevarande hänseende bör iakttagas emellan de olika åtgärderna i så måtto att, t. ex. i det fall 23 § afser, vid uppskattning af vattenafledningens nytta deri icke må inräknas värdet af den jordförbättring, som vinnes först derigenom att vattnet bortskaffas genom uppfordringsverk.

Men ehuru vid invallningen såsom sådan någon tvångsrätt emot vattenverk och dermed jemförliga anläggningar ej bör ega rum, bör dock denna bestämmelse icke utsträckas derhän att ett dylikt företag icke skulle få komma till stånd, så snart någon mindre skada, t. ex. en minskning i fisket invid en jordegares strand, uppstode i följd af

invallningen. Detta skulle, då i de flesta fall någon, om än oftast obetydlig skada är oundviklig, vara i det närmaste liktydigt med att förbjuda invallning. Enligt förslaget bör således den omständighet att sådan mindre väsentlig skada eller olägenhet, som i 31 § afses, genom företaget vållas, icke få utgöra hinder för företaget, men väl berättiga den lidande till skadeersättning.

4 Kap.

Förundersökning.

De konstitutiva bestämmelserna angående företag, som afse torrläggning af jord, äro upptagna i de tre föregående kapitlen. I 4 kap. följa nu föreskrifterna om förfarandet vid pröfningen af de tvister, som angående dessa företag kunna yppas. Den fråga, som härvid i första rummet kommit under öfvervägande, har naturligen varit den, huruvida ett särskildt processuellt förfarande vid dylika mål må vara nödigt, eller om de lämpligen kunna behandlas i samma ordning som andra tvistemål. Enligt nu gällande lagstiftning upptagas mål, som angå sådan dikning, hvarom i Byggningsbalken förmäles, omedelbart af de allmänna domstolarne. För de vattenafledningsföretag åter, som kunna hafva till följd ändring eller utrifning af vattenverk, är i 1824 års förordning stadgadt, att en af sakkunnige män på stället förrättad undersökning skall föregå tvistens instämmande till allmän domstol, och, såsom känt är, har, åtminstone sedan 1841 års förordning tillkom och med stöd af ordalagen i denna, enahanda förfarande iakttagits äfven vid öfriga företag, hvarom dessa båda förordningar handla.

Hvad nu omförmälda, för de större vattenafledningsföretagen redan på grund af lag och praxis använda förundersökning af sakkunnige män angår, torde dess nödvändighet vid dessa företag vara obestriddig, och de fördelar, som berörda förfarande erbjuder, hafva föranledt såväl de båda föregående komitéerna som ock 1875 års Riksdag

att föreslå dylikt förfarande jemväl vid tvister angående dikning. I sådant afseende hemställde 1865 års komité att frågor om dikning, som angingo flere jordegares rätt, skulle i första hand pröfvas af synemän, utsedde för viss tid af kommunalstyrelserna; och komitén ansåg till och med att åt synemännens beslut i de rent tekniska frågorna borde tillerkännas den verkan att klagan öfver samma beslut ej skulle få ega rum. Enligt senare komiténs förslag borde jemväl i allmänhet uti tvister angående dikning en af sakkunnige män förrättad undersökning föregå målets instämmande till Rätten, och skulle öfver synemännens utlåtande klagan få föras utom i det fall att det ifrågasatta företaget blifvit af synemännen afstyrt. Det af 1875 års Riksdag antagna förslag till lag angående dikning medgaf åt den, som påyrkade dikning, hvaraf annans rätt vore beroende, frihet att välja mellan att omedelbart instämma sitt påstående till domstolen eller påkalla en föregående undersökning af synemän. Den sålunda af föregående komitéer hyllade och af Riksdagen jemväl godkända åsigt om lämpligheten af en förundersökning äfven vid dikningstvister har Beredningen ej tvekat att biträda. I de flesta fall erfordras vid dikning lika väl som vid de öfriga vattenafledningsföretagen tillgång till tekniska insigter. I synnerhet vid fråga om flere jordegares deltagande i gemensam afdikning är en rättvis fördelning af dikningsskyldigheten möjlig allenast under vilkor att noggrann utredning erhållits angående den nytta, som företaget kommer att för hvarje särskildt jordområde medföra, hvilken utredning kräfver, förutom erfarenhet i jordbruk, kännedom och vana vid afvägning, mätning o. s. v. Genom en sådan, af sakkunniga personer verkställd, omsorgsfull utredning af naturförhållandena vid ett tillärnadt dikningsföretag, de dermed förenade kostnader och öfriga på frågan inverkan omständigheter bör ock vinnas det önskningsmål, som i det föregående framhållits, eller att dessa företag måtte redan från början ordnas efter en fullt ändamålsenlig plan. Att härigenom många misstag och onödiga utgifter und-

vikas, är uppenbart. Någon fara att förundersökningen skulle bidra till långsamhet i rättsskipningen eller öka parternes rättegångskostnader torde ej förefinnas. Det tillfälle, som genom nämnda undersökning blifvit parterne beredt att under bemedling af sakkunniga och ojäfviga personer träffa öfverenskommelse i de delar, hvarom tvist yppas, skall otvifvelaktigt, efter hvad erfarenheten i dylika fall gifvit vid handen, föranleda dertill att flertalet dikningsfrågor redan vid undersökningen erhålla sin slutliga lösning samt följaktligen ej komma att dragas under domstolens pröfning. Mången gång torde ock, äfven om tvisten sedermera instämnes, parterne påkalla domstolens pröfning endast i rättsfrågorna, men godkänna den utredning af de faktiska förhållandena, som vid undersökningen förekommit, i följd hvaraf syn af Rätten varder obehöflig. Derförutom har föreslagits att, der tvisten icke gäller fråga om förpligtande för annan att i dikning deltaga, utan blott afser rätt att leda vatten till redan befintligt dike eller taga upp dike genom annans egor, förundersökningen icke skall vara obligatorisk, utan beroende på sökandens eget val. Härigenom skulle vinnas den fördel att sådana obetydliga frågor, der antingen någon teknisk kunskap ej kan anses behöflig eller ock kostnaden är så obetydlig att den, som väcker frågan, finner det ej löna mödan att påfordra andras deltagande, kunna med minsta möjliga omgång och utgift afgöras.

Beredningen, som med afseende å beskaffenheten af de företag, som afse invallningar, funnit hvad ofvan blifvit anfördt angående nödvändigheten af en föregående undersökning vid vattenafledningsföretag ega tillämplighet jemväl i fråga om tvister, som uppkomma i anledning af förstnämnda företag, har sålunda föreslagit att, med endast nyss nämnda undantag för vissa dikningsmål, ett särskildt förfarande utom Rätten skall vid alla öfriga i förordningen afsedda torrlägnings-tvister föregå målets instämmande till domstol. Detta förfarande, sådant det blifvit i förslaget anordnad, torde ej träffas af den anmärkning, som inom Högsta Domstolen framställes emot senare komiténs

förslag i dess processuella del, eller att derigenom en ytterligare instans i vattenrättsmålen skapas. Förfarandets ställning till den efterföljande handläggningen vid domstolen blifver nemligen densamma, som intages af den nu i 1824 års förordning stadgade förrättning af landtmätare och gode män, hvars ändamål är att lemna en teknisk utredning af ärendet och att derjemte söka mellan parterne bringa förlikning till stånd, men det bildar icke någon instans, hvars beslut skall af den dermed missnöjde öfverklagas hos högre myndighet. Har förundersökningen till följd en uttrycklig öfverenskommelse mellan samtliga sakegare, måste naturligen denna hafva samma verkan som hvarje annan lagligen tillkommen förlikning, och enahanda betydelse har Beredningen ansett kunna tillerkännas den omständighet att ingen sakägare inom det därför medgifna rådrum anmält missnöje mot förrättningen och således alla kunna antagas vara ense om undersökningens resultat. Är åter någon sakegare missnöjd, d. v. s. har förlikning ej på nyss nämnda sätt åstadkommits, åligger det icke den missnöjde, utan den, som vill bringa företaget till stånd, att instämma saken till Rätten, och ärendet kommer då i hela sin vidd under domstolens pröfning.

I fråga åter om den efterföljande handläggningen vid domstol hafva icke några genomgripande förändringar föreslagits och i detta hänseende öfverensstämmer Beredningens uppfattning med den, som gjort sig gällande hos senare komitén och 1875 års Riksdag.

Härvid har visserligen kommit under öfvervägande, huruvida till beredande af ett skyndsamt och med mindre kostnad förenadt förfarande handläggningen af torrläggningssmålen kunde öfverlemnas till en för dem inrättad special-domstol, hvarvid Egodelningsrätten och förfarandet i skiftes mål kunde tagas till ledning. Att utan vidare föreskrifter endast förklara Egodelningsrätten behörig att upptaga torrläggningssmålen kan nemligen ej ifrågakomma redan af det skäl att Skiftesstadgans bestämmelser tillhöra den administrativa rättens och ej

*Förfarandet
vid domstol.*

den allmänna civillagens område. Så vidt dikningsskyldighetens fördelning emellan flere jordegare angår, förefinnes visserligen i fråga om den för bedömandet nödiga sakkunskap en öfverensstämmelse mellan torrlägningsmålen och skiftesmålen, men denna upphör när tvisten angår rättsförhållanden utom dikningssamfälligheten och särskildt ändring eller utrifning af vattenverk eller tekniska anordningar m. m. d. Om en specialdomstol för vissa mål skall motsvara sin uppgift, måste den vara så sammansatt, att domarens sakkunskap öfvergår det mått, som kan antagas befintligt hos de allmänna domstolarne. Denna fordran är dock svår att tillfredsställa, då torrlägningsmålen kunna erfordra mycket olika slag af sakkunskap. En specialdomstol, hvars ledamöter egde tillräcklig kännedom i jordbruk för att kunna pröfva en vanlig afdikningsfråga, vore icke alltid i besittning af nödiga insigter i mekanik och hydraulik, vattenbyggnadskonst m. m. för pröfningen af ett vidlyftigt sjösänkings- eller regleringsföretag med åtföljande ändring af vattenverk eller inrättning af skyddsanstalter. I högre instans lärer ock, så vidt pröfningen icke inskränkes till ren kassation, sakkunskap vara lika vigtig, och denna torde ej kunna beredas annorledes än genom upplysningars inhemtande från sakkunniga personer eller myndigheter allt efter de olika fallens beskaffenhet. I sjelfva verket leder samma utväg säkrare till målet äfven i den första instansen.

I fråga om specialdomstolars användande har inom vårt land under det sista halfva seklet en sträfvän att borttaga redan befintliga dylika varit öfvervägande, och alla torde vara ense derom att undantag från de allmänna domstolarnes kompetens ej böra utan verkligt nödvång göras. Något sådant nödvång torde emellertid ej vara för handen i afseende å torrlägningsmålen, då den tekniska utredning, som för dessas afdömande är af nöden, i allmänhet kan antagas föreligga redan i det utlåtaude, som vid förundersökningen afgifvits, samt Rätten,

derest den finner sig i behof af ytterligare tillgång till särskilda tekniska insigter, är berättigad att anlita biträde af sakkunnig person.

Någon besparing af tid eller kostnad skulle i allt fall svårligen stå att vinna, derest ej, i likhet med hvad om skiftesmålen gäller, talan finge omedelbart från underrätten fullföljas hos Konungen. Ett sådant förbigående af Hofrätten, för hvilket, om det funnes ändamålsenligt, någon förändring af underrättens sammansättning ej är ovilkorligt nödig, har dock Beredningen ej ansett sig böra tillstyrka. Ehuru statistiska uppgifter saknas, finnes dock anledning antaga det vanliga dikningsmål sällan, men de större afledningsmålen ganska ofta fullföljas i Hofrätt, och borttagandet af denna instans vore således antagligen obehöfligt i de förra fallen, men kunde i de senare komma att ej obetydligt tynga å arbetet i Högsta Domstolen, derest samma antal mål i stället dit fullföljdes. Huruvida den mellaninstans, som i den civila rättegångsordningen Hofrätterna nu utgöra, bör i oförändrad form bibehållas, är en omtvistad fråga, som otvifvelaktigt vid behandling af den allmänna processlagstiftningen lär bli för föremål för allvarligt öfvervägande, men att för närvarande och innan denna fråga erhållit sin slutliga lösning särskildt för torrläggningssmålen i nämnda hänseende göra ett undantag från de i allmänhet gällande regler har Beredningen ansett ej böra ifrågakomma.

Det sätt att ordna det processuella förfarandet i tvister angående torrläggning af jord, som anvisats af första vattenrättskomitén, eller att den del af tvisten, som angår beloppet af ersättning till följd af utförd tvångsrätt, skulle afgöras af särskild nämnd i den ordning expropriationsförfattningarna stadga, har ej heller blifvit af Beredningen upptaget. Utan tvifvel finnes mycket, som, jemte analogien med expropriation, talar för en på sådant sätt åstadkommen uppskattning af nämnda ersättningar. Men ett dylikt förfarande, hvilket för att kunna inpassas uti den af Beredningen i öfrigt föreslagna anordning måste tänkas så-

som följande efter målets afgörande i alla andra delar, skulle föranleda betydlig omgång och tidsutdrägt samt ökade kostnader, då nemligen för ersättningsens bestämmande saken måste ånyo anmälas och nya lokala undersökningar hållas. Derjemte möter ock deremot den betänklighet att det måste vara i hög grad olämpligt att skilja pröfningen af de tekniska anordningarna från pröfningen af kostnaderna, ty vid valet emellan flera åtgärder måste naturligen kostnaden i väsentlig mån vara bestämmande för lämpligheten. Dessutom skulle stridighet emellan Rättens och nämndens beslut kunna komma att uppstå; så skulle kunna inträffa att vid uppskattning jemlikt 23 § ett vattenverks värde af domstolen sattes till ett sådant belopp, att företaget tillstyrktes, men att sedermera, när vattenverksegarens ersättning skulle bestämmas, denna af nämnden fastställdes så hög, att företaget uppenbarligen aldrig bort hafva fått komma till stånd.

Då af ofvan angifna skäl nämnd uteslutande för uppskattning af ersättningarna ej bort föreslås, har Beredningen, särskildt med hänsyn till de i 7 och 9 kap. af förra Lagberedningens förslag till Byggningsbalk förekommande bestämmelser, tagit i öfvervägande huruvida det kunde vara lämpligt att från domstols pröfningsrätt undantaga de delar af målet, som röra det tekniska utförandet och ersättningarnas bestämmande, samt låta dessa frågor vid underrätten afgöras af en särskild nämnd, bestående af en utaf Rätten tillsatt sakkunnig ordförande samt flere eller färre af parterne valde ledamöter. Emot ifrågavarande anordning möta dock i åtskilliga hänseenden betänkligheter. Inom den särskilda nämnden skulle säkerligen i många fall — i likhet med hvad vid kompromisser ej sällan inträffar — de af parterne valde ledamöternes röster afgifvas ensidigt till den väljandes förmån och således neutralisera hvarandra, i följd hvaraf afgörandet egentligen komme att bero på ordföranden. Denne skulle visserligen vara sakkunnig, men den väsentliga skillnad uppstode dock att, under det vid nuvarande förfarande de sakkunniges yttrande visserligen — och detta med rätta —

utöfvar ett viktigt inflytande på målets utgång, men likväl icke bestämmer densamma, utan är underkastadt granskning och pröfning af Rätten, så att möjligheten att rätta en i utlåtandet befintlig felaktighet icke är afskuren, skulle genom införandet af nämnd afgörandet ofta komma att oåterkalleligen bero på en enda oansvarig person, utan möjlighet för parten att kunna åstadkomma rättelse ens i de mest påtagliga fel. En sådan anordning medför naturligtvis icke synnerlig trygghet för parterne. Hvad åter vinsten i tid och, i följd deraf, minskningen i rättegångsutgifter angår, är visserligen antagligt att, derest hos *samtliga* parter förefinnes önskan att så snart som möjligt bringa tvisten till slutligt afgörande, sådant har större utsigt för sig med ett förfarande, enligt hvilket en stor del af tvistefrågorna afgöres utan appell redan i första instansen. Men i de fall, då en dylik enighet icke är för handen, och någon part, vare sig af processlystnad och tredska eller af hänsyn till egen fördel, söker i möjligaste mån förlänga tvisten, torde tillfälle här till vid inrättningen med särskild nämnd ej sällan yppas. Dels skulle svårigheten att med tillräcklig tydlighet och fullständighet uppdraga en bestämd gräns emellan nämndens och domstolens befogenhet lätt kunna gifva anledning till kompetenstvister, hvilka kunde fullföljas genom alla instanser. Dels skulle, då nämndens sätande, framställande af jäfsanmärkningar, nya val i anledning af de förut valdes förfall eller jäfvighet o. s. v. måste enligt sakens natur försiggå inför Rätten, detta ofta kunna föranleda tidsutdrägt, framför allt inom de orter, der Häradsrätterna sammanträda till lagtima ting endast en eller två gånger om året, eller åtminstone ej obetydliga utgifter, derest parterne för att undvika uppehåll funne sig nödsakade att hellre äska urtima ting.

Af det här anförda torde framgå att de åsyftade fördelarne svårigen kunna vinnas genom ifrågavarande anordning af särskild nämnd, och denna omständighet utgör i och för sig giltigt skäl att icke i detta hänseende föreslå ändring i den bestående rättegångsordningen. Men

äfven principiella betänkligheter af icke ringa vikt förekomma mot en dylik anordning. Då den särskilda nämnden skulle ega ej blott att bestämma beloppet af ersättningen, utan ock att med domstols magt och myndighet i första och sista hand afgöra alla tekniska tvistefrågor — äfven sådana, som t. ex. huruvida ett dike tarfvades, om och i hvad mån ett vattenverk skulle ändras eller utrifvas o. s. v. — skulle införandet af en dylik nämnd således utgöra ett icke oviktigt steg till införlifvande med vår rätt af civil-jury, en institution, hvars lämplighet i allmänhet och särskildt för vårt lands förhållanden är tvifvel underkastad. Att denna viktiga och djupt ingripande fråga icke kan i hela sin omfattning lösas vid behandlingen af det här å bane varande speciella ämnet, lär vara uppenbart. Vid sådant förhållande och då en fullständig omarbetning af rättegångsordningen är förestående, torde det vara rådligare att afbida det resultat, hvartill man vid denna revision, efter granskning af alla på frågan inverkan omständigheter, kan komma, än att på förhand vid speciallagstiftningen för ett visst föga omfattande eller egendomligt slag af rättstvister slå in på en väg, som lagstiftaren till äfventyrs icke sedermera vill följa.

Men om än Beredningen sålunda funnit att för handläggningen vid domstol af mål angående torrläggning af jord några viktigare ändringar i den allmänna rättegångsordningen icke nu böra ifrågasättas, bör hinder dock icke möta mot att i fråga om dessa mål vidtaga sådana mindre ändringar, som, utan rubbning af rättegångsordningens principer, kunna befördra större skyndsamhet vid målens handläggning och minskning i rättegångskostnaderna. I sådant syfte har Beredningen, såsom här nedan skall närmare framhållas, föreslagit, bland annat, befogenhet för Rättens ordförande att genast, när målet instämmes, utsätta detsamma till syn på stället, äfvensom inskränkning i nämndemännens antal vid dylik syn. Den i 70 § föreslagna rätt till verkställande af dikning enligt beslut, som ännu ej vunnit laga kraft, innefattar äfven ett viktigt steg till befrämjande af skyndsamhet vid dylika företags genomförande.

Innan Beredningen härefter öfvergår till redogörelse för motiven till de särskilda §§ — för så vidt en sådan redogörelse funnits erforderlig — torde den erinran böra föregå, att Beredningen vid affattandet af de processuella detaljbestämmelserna sökt, så vidt ske kunnat, upptaga redan gällande föreskrifter i 1824 års förordning eller dermed likartade stadganden för skiftesärenden, och att således i allmänhet något nytt eller oförsökt ej blifvit föreslaget.

I 33 § 1 mom. uppräknas de fall, då vid företag, hvarom i 1 33 och 2 kap. förmäles, förundersökning bör föregå tvistens instämmande 34 §§. till domstol. Dylik undersökning skulle sålunda ej ifrågakomma t. ex. vid tvist om rätt att låta vatten från egen mark utan dike rinna ned på annans egor, ej heller då frågan rör tillämpning af redan meddelade föreskrifter såsom angående underhåll af vattenafledning o. d. Att så jemväl må förfaras vid de mindre dikningstvister, der fråga är allenast om rätt att afleda vatten till annans dike eller upptaga dike å annans mark utan att yrkande framställes om annans förpligtande att i dikningen deltaga, har Beredningen på redan anförda skäl och för att bespara parterne den med förundersökning förenade kostnad, ansett böra tillåtas. Af den sålunda i 34 § jordegare medgifne valrätt behöfver ej befaras någon kollision emellan bestämmelserna i 33 och 34 §§. Grunden för denna valrätt är att den, som påfordrar dikningen, vill verkställa den på egen bekostnad, och det vill då synas mindre sannolikt att hans vederpart skulle göra invändning om förundersöknings behöflighet, hvilket här skulle innebära att han påfordrade att få vidkännas andel i dikningskostnaden. Skulle deremot den instämda dikningsfrågan ega oskiljaktigt sammanhang med en af annan person sökt vattenafledning, der förundersökning måste ega rum, lär det ej möta

större svårighet att lösa denna kollision, än de likartade, som kunna enligt nu gällande lag uppstå. Uppenbarligen bör i dylika fall det mindre företaget vika för eller ingå i det mera omfattande.

35 och Förutom den befattning med frågor angående torrläggning af
36 §§. jord, som enligt 35 och 36 §§ tillkommer Konungens Befallningshafvande, eller att utse förrättningsman till förundersökningens verkställande äfvensom i vissa fall en af de öfrige synemännen, har Beredningen föreslagit i 56 § att missnöje mot synemännens utlåtande får anmälas hos bemälda myndighet; i 67 och 68 §§ att ansökan om sådan ny eller slutlig uppskattning, hvarom i dessa §§ förmäles, skall göras hos Konungens Befallningshafvande; i 77 § att derstädes skall anmälas val af syssloman; samt slutligen i 79 § att afsägelse utaf delaktighet i ett vattenafledningsföretag får tillkännagifvas hos oftanämnda myndighet. Då Konungens Befallningshafvandes befattning med ifrågavarande slag af ärenden sålunda skulle blifva temligen omfattande, helst om likartade föreskrifter komme att föreslås äfven i afseende å andra vattenrättsmål, torde det till vinnande af lättare öfversigt och större beqvämlighet vara lämpligt att för alla sådana ärenden hos bemälda myndighet föres en särskild dagbok. Beredningen har ock tillåtit sig att härom erinra i den underdåniga skrifvelse, hvarmed lagförslaget öfverlemnas till Kongl. Maj:t.

I fråga om de personer, åt hvilka omförmälda förrättningar böra anförtrös, har Beredningen ansett att statens landtbruksingeniörer i främsta rummet böra komma i åtanke. Då enligt reglemente af den 8 December 1865 desse tjenstemän skola ega insigt och erfarenhet i landtbruk och landtmäterigöromål äfvensom särskildt för afledningsföretag nödiga tekniska kunskaper, torde några mera lämpliga personer till handläggning af ifrågavarande förrättningar svårigen kunna påträffas, och åtnjuta de, när de till handläggning af dylika mål erhålla Konungens Befallningshafvandes förordnande, redan samma befogenhet som landtmätare. Det stora antal vattenafledningsföretag,

som af landtbruksingeniörerne årligen utföras, synes ock utvisa att de förvärfvat allmänhetens förtroende^{*)}. Behörighet att handlägga vattenafledningsfrågor är redan genom 1824 års förordning tillerkänd landtmätare, som gjort sig känd för skicklighet och erfarenhet i dylika ämnen. Vid undersökningar angående större företag, i synnerhet då de påkalla särskilda inrättningar till vattnets reglerande eller dylikt, torde ock med största skäl en tredje klass af tjenstemän, nemligen officerare vid Väg- och Vattenbyggnadskorpsen, böra användas, men som laglig bestämmelse angående deras behörighet att med laga verkan utföra sådana förrättningar för närvarande saknas, har Beredningen, under antagande att ett förklarande i berörda afseende tillika med en föreskrift att bemälda tjenstemän kunna af Konungens Befallningshafvande förordnas varder utfärdadt, föreslagit att Konungens Befallningshafvande må ega att till förrättningsman förordna, förutom landtbruksingeniör eller landtmätare, jemväl annan, efter ty särskildt stadgas, till dylik förrättning behörig tjensteman. Härförutom har till underlättande af mindre dikningsföretag blifvit föreslaget att undersökningen dervid må kunna anförtros jemväl åt personer, hvilka, utan att hafva fullgjort stadgade kompetensvilkor, af Konungens Befallningshafvande pröfvas skickliga till sådant värf. Att denna skicklighet bör innefatta ej blott nödig sakkunskap, utan äfven vana vid uppsättande af föreningar och protokoll, är uppenbart. Öfriga bestämmelser i 35 § äro hufvudsakligen öfverensstämmande med motsvarande i Skiftesstadgan.

*) Af landtbruksingeniörernes arbetsredogörelser för 1876 inhemtas att de under nämnda år uppgjort plan för åkerjordens omläggning genom täckdikning å qv.-ref 54,045,80, åkerjordens omläggning genom öppen afdikning » 29,423,20, myr- eller kärrutdikning för beredning af odling » 134,007,07, myr- eller kärrutdikning för fredande mot frost » 43,621,80, invallningar » 1,406,—, sjösänkningar, hvarigenom beräknats vinnas » 50,849,93, och att således arealen af jord, som i ändamål af torrläggning varit föremål för landtbruksingeniörernes arbete, uppgått till 313,353,80 qv.-ref.

I likhet med hvad i 1824 års förordning finnes stadgadt och föregående komitéer jemväl föreslagit, har Beredningen ansett förrättningsmannen icke böra lemnas alldeles ensam om undersökningen, utan såväl till nödig kontroll som ock för upplysningars bättre vinnande böra biträdas af vissa dertill utsedda personer. För ernående af nu angifna syftemål är dock icke behöfligt att desse biträdande gode mäns antal sättes så högt, som i nyssnämnda förordning är föreskrifvet, eller till sex, utan synes antalet kunna i allmänhet inskränkas till två. Då vidare hos förrättningsmannen förefinnas de nödiga tekniska insigterna och kunskap i jordbrukets teori, böra gode männen å sin sida representera erfarenhet i det praktiska jordbruket och torde derför lämpligen kunna utses bland egodelningsrätts ledamöter eller skiftesgodemän. Valet af dem torde lämpligen böra tillkomma förrättningsmannen och icke parterne sjelfve. Derigenom undvikas nödvändigheten af ett särskildt sammanträde med dermed förenade kostnader och tidsutdrägt blott för ett dylikt val.

När fråga väckes om ändring eller utrifning af vattenverk, bör emellertid med hänsyn till dylika ärendens större vikt och den särskilda sakkunskap, som vid deras bedömande är af nöden, antalet af gode män ökas med ytterligare en, hvilken bör vara skicklig byggmästare eller eljest förfaren i vattenverks anläggning, bedömande af deras värde o. s. v.; och skall enligt förslaget denne gode man, hvars uppgift är nära lika viktig som förrättningsmannens, utses af Konungens Befallningshafvande.

37 §.

Det i Skiftesstadgan vid laga skiften föreskrifna kallelsesätt, enligt hvilket delegare, som har sitt hemvist inom den socken, der skifteslaget är beläget, kallas endast genom kungörelse från predikstolen, erbjuder visserligen flere fördelar, men Beredningen har dock icke tilltrött sig att föreslå dess tillämpning äfven vid förundersökningen. Under det att skifteslagets gränser samt delegarne deri nästan utan undantag äro redan på förhand med visshet kände, och en skiftes-

delegare svårligen kan vara i okunnighet om skiftet, kan deremot icke så sällan vid ett större torrlägningsföretag dess omfattning först genom afvägning och andra särskilda undersökningar bestämmas, i följd hvaraf skulle kunna inträffa att en jordegare saknade all kännedom derom att företaget inverkade på hans jord och att han således hade intressen att bevaka vid förundersökningen. I 37 § är därför föreslaget att hvarje sakegare skall särskildt kallas. Huru kallelsen delgifves är af mindre vikt, då förundersökningen är en extrajudiciell förrättning. Icke heller torde vara lämpligt att stadga det parterne skola åtnjuta laga stämningstid; fastmera skulle detta kunna föranleda betydlig tidsutdrägt i mål, der parterne äro många och boende å olika orter. Endast för det fall att en part ej kan anträffas har Beredningen, på det denna omständighet icke må utgöra hinder för förrättningens fortgång, föreslagit att enahanda formaliteter, som de i Kongl. förordningen den 5 April 1871 stadgade, skola iakttagas.

Det föreslagna äfventyret för underlåtenhet hos egaren af ett vattenverk, om hvars ändring eller utrifning fråga är väckt, att till inkallande uppgifva den, som har nyttjanderätt till vattenverket, är hemtadt från Kongl. förordningen den 14 April 1866 angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof.

Enligt 1824 års förordning skola jemväl de, som hafva inteckning i vattenverket, kallas till syneförrättningen. I huru vidsträckt mån de ega att dervid föra talan nämnes dock ej i förordningen. Detta stadgande har ej bibehållits. En ändring eller utrifning af ett vattenverk kan visserligen inverka på en inteckningshafvares rätt, så vidt nemligen lösen eller ersättning varder bestämd så lågt, att hans fordran ej kan derur till fullo betäckas. Men häraf följer ej att de böra betraktas såsom parter redan vid förundersökningen. I fråga om vilkoren och sättet för arbetets utförande hafva de der ingen talan att bevaka, och deras rätt varder fullt tillgodosedd genom den här nedan

i 73 § föreslagna, med ett stadgande i ofvan nämnda 1866 års förordning öfverensstämmande föreskrift att, så snart ersättningsens eller lösens belopp icke blifvit af Rätten pröfvadt och fastställt, inteckningshafvare, som förmenar att värdet blifvit för lågt beräknadt, är oförhindrad att, der ej full betalning för hans fordran honom lemnas, begära uppskattning af Rätten. Hurudant resultatet vid förundersökningen må hafva utfallit, hafva således inteckningshafvarne utväg öppen att söka skydda sig genom erhållande af en legal värdering. Genom att redan vid förundersökningen betrakta inteckningshafvarne som parter blefve derjemte möjligheten att åstadkomma föreningar — hvartill fordras alla parters samtycke — betydligt försvårad. Det torde nemligen kunna antagas att i allmänhet inteckningshafvarne endast sällan och de, som hafva goda inteckningar, aldrig skulle iakttaga inställelse vid förundersökningen. Är deremot frågan instämd till domstol, bör dem beredas tillfälle att, om de akta nödigt, bevaka sin rätt vid den för dem bindande uppskattning, som der företages, och föreskrift om deras kallande till Rätten genom kungörelse är derföre intagen i 60 §.

38 och 39 §§. Föreskrifterna i 38 och 39 §§ angående inställelse å förrättningsorten och jäf emot synemännen äro till större delen hemtade från Skiftesstadgan. I likhet med senare vattenrättskomitén har dock Beredningen föreslagit den afvikelse från skiftesproceduren, att jäfsfråga ej bör hänskjutas till särskild pröfning vid domstol — detta i syfte att undersökningen måtte utan uppehåll kunna fortgå. Vid sådant förhållande har bestämmelsen att öfver domstolens beslut i jäfsfråga klagan ej må föras uteslutits såsom obehöflig.

40 §. Synemännens första åliggande vid förundersökningen är att tillse huruvida enligt de i förordningen stadgade grunder hinder emot företaget möter; finnes förhållandet vara sådant, hafva de att genast gifva besked derom och avsluta förrättningen. Enligt senare komitén skulle ett dylikt beslut icke få dragas under domstols pröfning, och i mo-

tiven erinrade komitén derom att sökandens rätt i allt fall vore tillräckligt betryggad, enär honom vore obetaget att begära ny undersökning af andre synemän. Att, hurudant den första undersökningens resultat må utfalla, och vare sig sökanden underställer detsamma domstolens granskning eller icke, honom står öppet att, om han finner förhållandena dertill föranleda, äska ny undersökning, följer uppenbart af denna förrättnings extrajudiciella karakter. På sätt inom Högsta Domstolen blifvit erinradt, förefinnes dock icke något giltigt skäl hvarföre, om den första undersökningens afstyrkande utlåtande vore olagligt eller obefogadt, sökanden icke skulle ega möjlighet att deri vinna rättelse omedelbart hos domstol utan förnyade undersökningar med deraf följande tidsutdrägt, omgång och kostnad; och därför har icke i 57 §, som handlar om sakens instämmande till domstol, något undantag gjorts för det fall, hvarom i 40 § förmäles.

Att synemännen icke få inlåta sig i pröfning af de i 41 § omnämnda frågor huruvida ett vattenverk, om hvars ändring eller utrifning påstående blifvit väckt, har lagligen tillkommit, eller om jordegare på grund af gällande aftal är förbunden att tåla uppdämning eller förhindrad att afläda vatten från sin till annans jord, följer af dessa frågors beskaffenhet. Att i sistnämnda fall, eller då invändning göres att en jordegare på grund af aftal är förhindrad att utföra ett tillämnadt vattenafledningsföretag, detta ej kan tillståndas förr än invändningen blifvit pröfvad och underkänd, ligger i sakens natur. Den omständighet deremot att emellan jordegare och vattenverksegare tvist uppstått om vattenverkets lagliga tillkomst synes ej ovilkorligen utgöra hinder emot eller böra vålla uppskof med företagets utförande, äfven om deraf verkets rubbning skulle blifva en följd. Då nemligen de i 3 kap. gifna bestämmelser om ändring eller utrifning af vattenverk afse just de verk, hvilka lagligen tillkommit, kan utgången af nämnda tvist ej hafva inflytande på jordegarens rätt att vattenafledningen utföra, utan endast på frågan huruvida vattenverksegaren må

41 §.

vara berättigad att för de förändringar af vattenverket han till följd deraf måste underkasta sig åtnjuta ersättning eller icke. Det synes således ej böra vara jordegaren förmenadt att, oberoende af den yppade tvisten, påkalla synemännens utlåtande om och under hvilka vilkor företaget, under förutsättning af vattenverkets lagliga tillkomst, må kunna tillstädjas, samt om den ersättning, som under nämnda förutsättning bör vattenverksegaren tillkomma. Jordegaren kan visserligen, om han vill bringa företaget till fullbordan innan tvisten om vattenverkets tillkomst blifvit afgjord, nödgas utbetala eller deponera ett ersättningsbelopp, till hvars erläggande han måhända sedan finnes icke hafva varit skyldig, men sannolikt skulle han mången gång, särdeles då fråga är om större företag, vid hvilka utrifning möjligen af flera vattenverk samtidigt påyrkas, hellre underkasta sig en sådan olägenhet, än låta hela företaget hvila i afbidan på utgången af en tvist, som i ofvan antydda hänseende kan rörande något af dessa verk yppas. På grund häraf hafva väl de i senare punkten af 41 § omnämnda tvister, men ej sådana, hvarom i första punkten nämnes, ansetts böra innefatta ovilkorligt förbud emot afledningsföretagets tillstädjande förr än tvisten blifvit afgjord.

42 och Bestämmelserna i 42 § angående villkoren för förenings giltighet
43 §§. öfverensstämma till en del med hvad Skiftesstadgan i samma ämne innehåller. Att, såsom i nyss nämnda stadga, låta förening af de vid synen närvarande sakegare inverka på de frånvarandes rätt, har med afseende å de rättigheter, som här äro i fråga, ej ansetts lämpligt.

Föreskriften i 43 § att, derest en eller flere jordegare förklara sig vilja göra gemensam sak med sökanden, särskild afhandling derom bör upprättas och bekräftas såsom annan förening är af vikt icke allenast i det fall, hvarom 13 § handlar, utan ock med afseende å stadgandet i 79 §, enligt hvilket dylikt förklarande medför förlust af rättighet att vinna befrielse från delaktighet i företaget.

De åtgärder, som i 45 § omnämnas, äro ej alltid nödiga, utan 45 §.
 bör det öfverlemnas åt förrättningsmannen att pröfva huru vidt de med
 afseende å det ifrågasatta företaget äro erforderliga. Genom afvägning
 och uppdragning å karta af horizontalkurvor, utvisande markens höjd-
 skilnader, erhålles en noggrann bestämning af de yttre gränserna för
 det område, inom hvilket afdikningen är afsedd att verka, likasom af
 de egor inom samma område, hvilka i följd af sitt högre läge icke be-
 höfva i företaget ingå. Med afseende å naturen utaf ifrågavarande åtgärder skulle det endast föranleda onödig omgång och kostnad, om
 man stadgade att samtliga synemännen skulle i dessa åtgärder deltaga,
 detta så mycket mera som förrättningsmannen bör vara oförhindrad
 att omedelbart efter förordnandet och innan första sammanträdet verk-
 ställa de mätningar o. d. han anser erforderliga för uppgörande af en
 fullständig plan för företaget.

I 46 § omförmäles förfarandet för utrönande af värdet å den för 46 och
 bättring, som en hvar jordegare må för sina egor hemta af företaget. 47 §§.
 Enär nämnda värde skall ligga till grund för jordegarnes skyldighet
 att lemna bidrag till kostnaden för vattenafledningen, samt beloppet af
 berörda bidrag följaktligen ej kan, innan samma värde blifvit känt,
 bestämmas, är det af vikt att ifrågavarande uppskattning verkställas
 innan företaget påbörjas, så vidt nemligen möjlighet då förefinnes att
 erhålla ett tillförlitligt resultat. Sådan möjlighet är ock i de flesta fall
 för handen. Sålunda kan vid dikning genom åker, äng eller annan
 dylik af vatten mindre besvärad mark på förhand med full säkerhet
 bedömas huru stor förbättring å hvarje egolott vinnes. I andra fall
 åter kan en före företagets utförande verkställd uppskattning ej alltid
 lemna lika säkert resultat. Utgöres t. ex. den jord, som skall torrläggas,
 af sjöbotten, måste stundom inträffa att undersökningen är
 förenad med svårigheter, hvilka göra det omöjligt att med tillförlitlig-
 het beräkna värdet af jordförbättringen för en hvar jordegare, och ef-
 ter sjösänkningen kunna förhållanden yppas, hvilka i anseende till mar-

kens vattendränkta skick ej kunnat förut uppdagas. Under sådana omständigheter skulle en på förhand gjord uppskattning ej medföra nytta motsvarande kostnaden. Med afseende härå har i 47 § blifvit föreslaget att, i händelse den jord, hvarå uppskattning skall verkställas, helt och hållet eller till någon del utgöres af sjöbotten eller annan vattendränkt mark samt uppskattning af den blifvande nyttan finnes till följd af nämnda beskaffenhet hos marken ej kunna före företagets fullbordan så noggrant verkställas, att jordegarnes inbördes delaktighet derefter kan tillförlitligen bestämmas, synemännen må ega att utsätta *slutlig* uppskattning att ega rum efter företagets fullbordan. Någon grund måste emellertid förefinnas, enligt hvilken bidrag till företaget böra utgöras intill dess sådan uppskattning skett; och har i sådant afseende föreslagits att jordvidden skall tills vidare vara bestämmande i fråga om jordegarnes inbördes delaktighet i företaget; dock att jemkning må ega rum, der uppenbar olikhet i den påräknade förbättringen dertill föranleder.

48 §. I 48 § äro sammanförda åtskilliga mera i detalj gående föreskrifter till ledning för synemännen i fråga om företagets utförande. Hvad synemännen derutinnan hafva att iakttaga är visserligen till hufvud dragen angifvet redan i förordningens konstitutiva delar, af hvilka nämnda föreskrifter endast äro korollarier; men hufvudsakligen på enahanda grunder, som senare komitén anført för en dylik anordning, har det ansetts kunna i praktiskt hänseende lända till gagn att på angifna sätt underlätta synemännens verksamhet och söka förebygga att undersökningen varder bristfällig eller felaktig.

49 §. Enligt senare komiténs förslag skulle de ersättningar, som af ett vattenafledningsföretag blefve en följd, utgå antingen på en gång eller årligen, alltefter synemännens bepröfvande. Då emellertid någon förmanrätt hos den ersättningsskyldige för dylika ersättningar icke ansetts böra ifrågakomma, och vid sådant förhållande tryggheten för ersättnings>taganden att till fullo utbekomma sin rätt skulle minskas, derest han

kunde tvingas att uppbära beloppen successivt fördelade på flera år, har i 49 § blifvit uppställd den regel, att ersättningarna skola utgå på en gång, parterne naturligen obetaget att om annan ordning sig förena. Denna regel är dock ej tillämplig i fråga om betalning för arbete, hvarom jordegare eller vattenverksegare enligt 7 eller 24 § vill sjelf besörja, enär det ankommer på hans eget val om han vill åtaga sig dylikt arbete eller icke; och bestämmelsen om synemännens åliggande att fastställa beloppet af nämnda betalning har derföre fått sin plats i föregående §. Då beloppet af den driftkostnad och det årliga underhåll, hvarom i 18 § förmäles, icke kan vara känt vid förundersökningen, och de i 71 § senare momentet och 78 § omnämnda fall afse förhållanden, som inträffa efter undersökningen, hafva dessa §§ naturligen ej bort upptagas bland dem, vid hvilka pröfning af ersättningsfrågor tillkommer synemännen.

I händelse vattenverk, som skall lösas eller till någon del ersättas, är af egaren upplåtet åt annan till nyttjande, kan en fördelning af ersättningsbeloppet emellan egaren och nyttjanderättshafvaren ifrågakomma. Det torde dock icke vara lämpligt att i denna lag, i likhet med hvad t. ex. inom Danska lagstiftningen egt rum, meddela särskilda bestämmelser angående sättet för beräkning af den del i ersättningen nyttjanderättshafvare tillkommer, utan synes frågan härom böra bero på de olika förhållandena i hvarje särskildt fall. Enligt hvad Beredningen erfarit, plägar vid expropriation af jord, som är utarrenderad, åtminstone inom vissa delar af riket den fördelningsgrund följas att egaren erhåller så stor del af ersättningsbeloppet, som med ränta på ränta efter fem procent beräknas vid den tid, då han skulle egt rätt att sin jord återtaga, utgöra lika mycket som hela ersättningsbeloppet, hvaremot arrendatorn erhåller återstoden, hvilken med enahanda ränta gifver honom under den tid han skulle hafva innehaft jorden årligen fem procent å ersättningsbeloppet.

Bestämmelsen i sista mom. af 49 § att, der ersättning eller lösen

skall utgå med förhöjning öfver värdet, förhöjningen och värdet böra hvar för sig angifvas, är nödig för vinnande af kontroll att dylik förhöjning blifvit af synemännen beräknad för de fall, då den bör ifrågakomma.

51—53
§§.

Föreskrifterna i 51 § att tvist om egande- eller besittningsrätt icke får hindra förrättningen, utan att innehafvaren (d. v. s. den, hvilken såsom egare eller under stadgad åborätt har jorden eller vattenverket i besittning) skall därför föra talan, och i 52 § angående röstberäkning äro hemtade från Skiftesstadgan.

Enahanda är förhållandet med bestämmelserna i 53 § angående förrättningsprotokollet, dock med de afvikelser från hvad nu finnes för laga skiften stadgadt att protokollet skall uppläsas redan vid hvarje sammanträdes slut och icke först åtta dagar derefter, äfvensom att protokollets underskrifvande af sakegarne ej erfordras. Derigenom att protokollet uppsattes under eller omedelbart efter förrättningen vinnes större trygghet att det troget återgifver hvad som förekommit. Man undviker ock kostnaden af ett särskildt sammanträde blott för justeringen. Hvad sakegarnes underskrift angår, har från flera håll blifvit af landtmätare erinradt huru svårt, ofta omöjligt det är att förmå alla sakegarne dertill och hurusom frågan härom föranleder till »många onödiga öfverläggningar, att icke säga öfvertalanden, och tidsförlust». Sakegarnes underskrift är ock öfverflödig, då protokollets rättighet bör vara tillräckligt bestyrkt derigenom att synemännen undertecknat detsamma.

54 §.

Är företaget af den omfattning att synemännen ej kunna omedelbart efter undersökningen gifva utlåtande i saken och framlägga detsamma skriftligen affattadt, finnes uti föreskriften i 54 § 1 mom. likalitet som i föregående lagrum något ovilkorligt hinder för förrättningsmannen att utsätta nytt sammanträde för sådant ändamål och för synens afslutande.

Den i 2 mom. af nämnde § omförmälda längd kommer väl nå-

gon gång att endast utgöra ett sammandrag af hvad i protokollet innehålles, men i vanligaste fall blifva de förhållanden, som i protokollet med allmänna ordalag omförmälas, i längden med siffror åskådligare och fullständigare framställda, en omständighet, hvars vigt för blifvande egare af jorden särskildt framgår af 83 §. En sådan längd, hvarigenom beredes lätthet att öfverskåda hvarje delegares andel i företaget samt att uträkna beloppet af den kostnad, som förty å honom belöper, är vid de större företagen nödvändig, vare sig att jordegarnes inbördes delaktighet blifvit jemlikt 46 § vid synen slutligen bestämd eller slutliga uppskattningen af jordförbättringens värde blifvit enligt 47 § uppskjuten. Oaktadt sådan slutlig uppskattning ännu ej skett, är nemligen sökanden berättigad, på sätt i 80 § stadgas, att af dem, som ej afsagt sig deltagande i företaget, utfå bidrag till dess utförande; och kan beloppet af dessa bidrag med ledning af längden lätteligen uträknas. Vid de mindre företagen är behovet af dylik längd ej så oafvisligt; dock torde det ringa besvär, som vid dessa företag är med längdens upprättande förenadt, till fullo uppvägas af de fördelar, som, på sätt nämndt blifvit, handlingen medför.

Då förrättningsmannen, efter det förrättningen blifvit afslutad, ej 55 §. alltid torde vara lätt att träffa, har den i 55 § gifna föreskrift, som nära öfverensstämmer med Skiftesstadgans bestämmelser angående skifteshandlingars aflemnande, ansetts nödig för bevarande af samtliga jordegarnes rätt att inom den tid, hvarunder de hafva sig öppet att anmäla missnöje mot förrättningen, taga närmare del af handlingarna. Det är naturligt att dessa handlingar sedermera må öfvertagas af sökanden liksom att de skola af honom lösas. Stadgande om skyldighet för honom att lösa samma handlingar tillhör ej denna förordning utan har sin rätta plats i en expeditionstaxa. Då det skulle vålla onödig kostnad att hålla särskildt sammanträde för handlingarnas aflemnande, har derfor bestämts endast viss tid af högst 14 dagar efter

förrättningens afslutande, hvilken tidsbestämning torde kunna anses ej inkräkta mer på sakegarnes rätt, än som är nödigt på det förrättningsmannen må medhinnua att ombesörja handlingarnas afskrifvande.

56 §. Anledningen till förslaget i 56 § att, der någon vill efter förundersökningens afslutande anmäla missnöje, Konungens Befallningshafvande och icke domhafvanden skall vara den myndighet, hos hvilken anmälan må göras, har varit, att ärendet egentligen är extrajudicielt och från början blifvit anhängiggjordt hos Konungens Befallningshafvande samt vidare att hos nämnda myndighet — oafsedt om uppläggandet af en särskild dagbok för mål angående torrläggning af jord varder föreskrifvet — föras diaries, hvori alla inkommande ärenden antecknas. Någon sådan diariiföring finnes deremot, såsom bekant, icke i allmänhet ålagd domhafvanden, och att stadga sådant särskildt för nu nämnda slag af ärenden har icke synts lämpligt. Emot att förlägga missnöjesanmälan till förrättningsmannen möter det redan förut antydda hinder, att denne kan vara af göromål upptagen på aflägsen ort och följaktligen svår att anträffa.

57 §. I det föregående är beträffande förundersökningens ställning till den efterföljande handläggningen vid domstol redan anfördt att förundersökningen icke får betraktas såsom en instans utan såsom en förberedande utredning och ett förlikningsförsök, samt att följaktligen, om detta försök icke lyckas, sökanden bör instämma saken till domstol. Härtill må blott tilläggas, att, om man skulle med senare komitén ålägga den med förundersökningen missnöjde att stämma, innebure detta den obillighet, att en jordegare, som ansåge ett af syne-männen tillstyrkt vattenafledningsföretag vara skadligt för hans egor och icke önskade något annat än att de bestående förhållandena måtte bibehållas oförändrade, blefve för att freda sig emot befarad förlust tvingad att anhängiggöra en rättegång och således nödgades att blifva kärande i stället för svarande. Ännu bjertare framträder obilligheten, om en dylik skyldighet ålades vattenverksegare eller om det skulle

inträffa att, sedan saken blifvit sålunda instämd, sökanden förklarade sig ej vilja vidare fullfölja företaget. Derjemte skulle, om de missnöjde voro flere med sinsemellan stridig talan, en hvar blifva nödsakad att instämma alla öfrige sakegare, hvilket skulle medföra onödig kostnad och omgång.

Af den ställning förundersökningen sålunda erhållit följer ock att, såsom af 57 § synes, saken i hela sin vidd skall dragas under domstolens pröfning och att följaktligen sökanden har att instämma ej blott den, som anmält och vidhåller sitt missnöje, utan äfven öfrige, å hvilka företaget, i den omfattning sökanden vill gifva åt detsamma, kan inverka. I likhet med hvad nu finnes stadgadt, har en viss tid för instämmandet ansetts böra föreskrifvas, på det att ej förhållandena må mellan förundersökningen och målets handläggning vid Rätten hafva undergått så stor förändring att nyttan af förundersökningen väsentligen försvinner. Att förkorta den föreskrifna tiden står alltid i sökandens skön. I fråga om stämningssättet har, med hänsyn till det betydliga antal parter, som kan förefinnas vid ett större vattenafledningsföretag, den lättnad i besvär och kostnader ansetts kunna medgifvas sökanden att, om bland jordegare, som antagits pligtige att i företaget deltaga, flere än fem äro boende i en församling, desse få stämmas i den ordning, som finnes i Kongl. resolutionen den 29 Maj 1752 föreskrifven, eller genom stämningens uppläsande från predikstolen och anslående å Rättens dörr. Att tillåta detta stämningssätts användande äfven mot vattenverksegare har dock icke ansetts lämpligt.

Enligt hvad af 57 § framgår har Beredningen ej funnit nödigt att i förslaget upptaga den i 9 § af 1824 års förordning gifna bestämmelse om skyldighet för jordegare, som instämmer talan om vattenverks ändring eller utrifning, att dervid hos Rätten nedsätta de penningar, hvartill synemännen skattat vattenverket eller dess försämring äfvensom egarens förlust under det verket ej kan drifvas. Denna bestämmelse, i likhet med den dermed sammanhängande att om lyft-

ningen af de nedsatta penningarne skulle gälla hvad om bördeskillning i lag var stadgadt, antyder att 1824 års lagstiftare ansett förhållandena vid lösen i börd och vid ifrågavarande lösen af vattenverk likartade, men i sjelfva verket förefinnas dem emellan väsentliga olikheter. Vid bördelösen var dels grunden för rättigheten enkel, dels ock beloppet af löseskillningen på förhand gifvet, under det att i fråga om lösen af vattenverk såväl sjelfva rättigheten som lösenbeloppet är afhängig af en mångfald utaf omständigheter, vid hvilkas bedömande olika synpunkter kunna göra sig gällande hos en hvar af de myndigheter eller instanser, der frågan förekommer. Att en deposition af löseskillning icke alltid och ovilkorligen kan anses nödig, framgår redan af 1824 års förordning, ty för det fall, att verket eller försämringen sedermera skulle skattas högre än förut, ålägges jordegaren ej att deponera öfverskottet, utan endast att gälda detta innan vattenverksegaren afträder verket eller eljest något till rubbning af dess gång företages. På dessa vid 71 § ytterligare utvecklade grunder har Beredningen antagit att full trygghet för vattenverksegaren beredes derigenom att såsom allmän regel i 71 och 72 §§ stadgas att något afträdande af vattenverket ej må ifrågakomma och någon åtgärd till rubbning af dess gång ej företagas, innan lösen eller ersättning, som bör utgifvas, blifvit gulden.

58 §. Den i 58 § gifna föreskrift att, om vattendrag eller egor, om hvilka är fråga, sträcka sig genom flera Rätters domvärjo, målet hörer under den Rätt, der största delen af den jord, om hvars torrläggning fråga blifvit väckt, är belägen, öfverensstämmer nära med grunderna för 10 kap. 14 § Rättegångsbalken och torde äfven vara lämpligare och föranleda mindre omgång än hvad för dylika fall stadgas i 1824 års förordning, eller af vattenrättskomitéerna föreslagits. Då vid förundersökningen den ifrågavarande jordens areal bör hafva blifvit bestämd, möter tydligen icke någon svårighet att afgöra hvilken domstol behörighet tillkommer.

De särskilda processuella bestämmelser, hvilka, utöfver eller i 59-62 §§. stället för hvad genom allmänna rättegångsordningen är föreskrifvet, böra iakttagas när mål angående torrläggning af jord varda till domstol instämnda, finnas meddelade i 59—62 §§. Genom stadgandet i förstnämnda §, att i alla sådana mål — ehvad förundersökning varit hållen eller icke — domhafvanden eger befogenhet att i sammanhang med stämningens utfärdande utsätta saken till syn på stället äfvensom kalla sakkunnig man till biträde, undvikes behovet af ett särskildt sammanträde af Rätten, med ty åtföljande tidsutdrägt och kostnader, blott för nämnda ändamål. Att emellertid Rätten för det fall, att syn icke blifvit uti stämningen utsatt, sedermera är oförhindrad att sjelf besluta syn, är uppenbart. Föreskriften i 61 § att, när uti ifrågavarande mål syn hålles af Häradsrätt, nämnden må utgöras af två, högst sex nämndemän, afser att i någon mån minska de kostnader, som äro med en dylik förrättning förenade. Enahanda bestämmelse är redan genom Kongl. förordningen den 19 Juli 1872 meddelad i fråga om husesyner, som af domare med nämnd förrättas, och har icke, så vidt Beredningen kunnat erfara, gifvit anledning till någon klagan deröfver att nämnda ärenden icke blifvit med tillräcklig omsorg handlagda och pröfvade. Slutligen har i 62 § föreslagits en afvikelse från stadgandet i 12 kap. 7 § Rättegångsbalken att vid syn en parts uteblifvande första gången ovillkorligen skall, ehvad laga förfall framtes eller icke, föranleda synens utsättande till annan dag. Det skulle kunna ifrågasättas huruvida icke nämnda bestämmelse borde alldeles upphäfvas. Beredningen har emellertid icke ansett sig böra ingå i pröfning af lämpligheten utaf berörda stadgande i vidsträcktare mån, än hvad nu förevärande slag af mål angår, men beträffande dem torde vara uppenbart, att stadgandet bör ändras. Dess tillämpning i dessa mål skulle nemligen föranleda dertill, att åtminstone vid syner i större vattenaffednings-tvister, der antalet jordegare, mot hvilka påstående om deltagande i företaget är väckt, kan vara högst betydligt, stundom flera hundra, sy-

nen i de allra flesta fall måste första gången uppskjutas, detta till ej obetydlig kostnad och besvär för de parter, som iakttagit inställelse.

63 §. Af enahanda skäl, som föranledt stadgandet i 51 § att tvister om egande- och besittningsrätt till jord ej må hindra syneförrättnings fortgång, hafva ej heller sådana på sjelfva vattenafledningsfrågan ej inverkan de tvister, som emellan egare, nyttjanderättsinnehafvare eller andre under målets handläggning vid domstol kunna yppas angående bättre rätt till hvad såsom ersättning eller lösen skall utgå, ansetts böra föranleda till uppehåll med målets afgörande. Huru vid sådan tvist förfaras skall med de medel, hvarom fråga är, stadgas i 74 §.

64 och 65 §§. 64 och 65 §§ afse kostnaderna för förundersökningar och i vissa fall för processen i öfrigt. Då det icke torde vara lämpligt att i en civillag fastställa beloppet af den godtgörelse, som bör synemännen tillkomma, utan bestämmelserna derom synas böra meddelas i administrativ väg, har i 64 § endast blifvit hänvisadt till hvad i berörda ämne är eller varder särskildt stadgadt. I fråga om landtmätares och landtbruksingenjörers ersättning för ifrågavarande slag af förrättningar finnas taxor fastställda, hvilka dock äro sins emellan olika och derföre torde böra jemkas till närmare öfverensstämmelse, hvarvid tillika kunde komma i öfvervägande huruvida kostnaderna för mindre dikningsföretag kunde varda i någon mån nedsatta. För andra personer, hvilka kunna blifva till förrättningsmän förordnade, likasom för de öfrige synemännen erfordras nya bestämmelser i detta hänseende.

Föreskrifterna i 65 § äro hemtade från 1824 års förordning.

67 §. På sätt vid 46 § yttrats, kan i de flesta fall redan vid förundersökningen tillförlitligen utrönas huru stor förbättring en hvar jordegare kommer att för sin jord hemta af den tillämnade torrläggningen. Vid de företag, der en rubbning af vattendrag måste vidtagas, är det dock förenadt med vida större svårighet att på förhand bedöma verkningarna af åtgärden, än vid dikningsföretagen. Oaktadt all omsorg vid undersökningen och fastän något sådant förhållande, som enligt 47 § kan

föranleda till uppskof med uppskattningen, ej vid syneförrättningen antagits vara för handen, har man således mindre visshet att vid de i 2 kap. afsedda företag misstag vid den verkställda uppskattningen icke förelupit. Enär anledningen till förändrad uppskattning kan vara af beskaffenhet att först efter företagets fullbordan blifva uppenbar, har i dessa fall det följaktligen ansetts böra medgifvas den, som genom den förra uppskattningen blifvit lidande, att efter företagets fullbordan erhålla förnyad uppskattning af jordförbättringens värde. Den missnöjde är således med afseende å den *nya* uppskattningen att anse såsom sökande, dock utan skyldighet att i anledning af annan sakegares missnöje med den nya uppskattningen instämma saken till Rätten.

Tiden, inom hvilken ny uppskattning må sökas, bestämdes af första komitén till fem år och af den andra till tredje sommaren efter företagets fullbordan. Då det är af vigt att grunderna för delaktigheten i företaget ej må längre än nödigt är vara obestämda och, enligt hvad erfarenheten utvisat, tillräckligt rådrum för bedömande af den första uppskattningens tillförlitlighet bör anses vara jordegaren beredt då han under ett år efter företagets fullbordan haft tillfälle att iakttaga de faktiska förhållanden, som genom företaget inträdt, har Beredningen föreslagit att ansökan om ny uppskattning skall göras inom slutet af kalenderåret näst efter det, under hvilket företaget varder fullbordadt. Dervid har hänsyn tagits jemväl dertill att, ehuru det kan understundom vara svårt att på dagen bestämma när ett dylikt företag fullbordades, det deremot alltid låter sig göra att bestämma under hvilket år före vinterns inbrott arbetena afslutades.

Att klaganden ensam bör vidkännas kostnaden för den nya uppskattningen, derest ändring i den förra ej erhålles, synes vara med billighet öfverensstämmande.

För det fall att *slutlig* uppskattning af påräknad jordförbättrings värde blifvit utsatt att hållas efter företagets fullbordan, är i 68 § föreslaget att en hvar jordegare, hvars rätt är af frågan beroende, eger att 68 §.

söka dylik uppskattning. Det har således ej ansetts böra åläggas den, som ursprungligen anhängiggjort företaget — sökanden — såsom en ovillkorlig skyldighet att om slutlig uppskattning föranstalta, ehuru detta visserligen eljest skulle stå i öfverensstämmelse med förslagets grunder. För sökandens underlåtenhet att fullgöra en dylik föreskrift kunde nemligen något verksamt och för de andre jordegarnes rätt betryggande äfventyr ej ifrågakomma; ett äfventyr sådant som det i 57 § stadgade — att frågan om företaget vore att anse såsom förfallen — skulle naturligtvis sakna all betydelse, då företaget redan är fullbordadt. För sökanden är det dock i främsta rummet af vigt att denna uppskattning verkligen kommer till stånd, ty af 79 § framgår att, om någon jordegare afsäger sig delaktighet i företaget, men jordförbättringens värde icke varder slutligen bestämdt, sökanden icke kan begagna sig af den honom medgifne rätt att i stället frantaga den, som gjort afsägelsen, så mycket jord, som emot båtnaden svarar. Vid sådant förhållande kan man antaga att sökanden icke lär försumma att föranstalta om slutlig uppskattning, men skulle han det underlåta, bör en hvar, som är intresserad af att en verklig uppskattning af jordförbättringens värde må komma till stånd, ega att sådan uppskattning söka.

Tiden, inom hvilken den slutliga uppskattningen bör sökas, så ock öfriga bestämmelser angående samma förrättning öfverensstämma med de stadganden, som i fråga om ny uppskattning äro i 67 § föreslagna; dock har, enär den slutliga uppskattningen är afsedd att ersätta den uppskattning, hvilken enligt regel skall föregå arbetets verkställande och af samtliga sakesgare bekostas, jemväl kostnaden för den slutliga uppskattningen ansetts böra på desse fördelas.

5 Kap.

De stadganden, som inrymts i detta kapitel, afse hufvudsakligen verkställighet i mål angående jords torrläggning eller hafva med verkställigheten sådant sammanhang, att deras införande här ansetts lända till ökad tydlighet och reda.

Synemäns utlåtande, vare sig det grundas å särskild förening 69 §. emellan samtliga sakegarne eller, vid det förhållande att missnöje deremot ej anmälts eller anförts, enligt lagens föreskrift måste anses såsom af sakegarne godkändt, är närmast att jemföra med förlikning, som blifvit af domstol faststald. Af denna anledning har utlåtande, hvarvid sålunda kommer att bero, genom 69 § förklarats till verkställighet ega lika berättigande, som i 45 § Utsökningslagen blifvit omförmälda förlikning tillerkändt.

I fråga om dikning, som omförmäles i 1 kap., torde det mer än 70 §. vid annan torrläggning af jord vara af vikt att få arbetet skyndsamt verkstaldt, och icke heller åstadkommes genom sådant dikningsarbete så vidsträckt rubbning i förutvarande förhållanden, som genom mera storartade afledningsföretag, utan lärer väl, i händelse af behof, det genom dikningen rubbade förhållandet i allmänhet kunna utan svårighet återställas. Med afseende härå hafva i 70 § upptagits stadganden, som göra det för dikningssökanden möjligt att få skyndsamt verkställighet af dikningsarbetet, men genom hvilka vederpartens rätt dock torde vara fullt tillgodosedd.

Den allmänna regeln i fråga om det skadestånd, hvartill i före- 71 §. varande mål jordegaren förpligtas för den händelse en af honom påyrkad åtgärd vidtages, måste vara att skyldigheten att gälda skadeståndet upphör, om den åtgärd, som skulle åstadkomma skada, icke

verkställes, och denna regel har i de fall, hvarom 72 § handlar, blifvit utan undantag genomförd. Mera inveckladt är förhållandet dock då det icke uteslutande är fråga om rent skadestånd, utan jordegaren genom laga kraft egande beslut fått sig i enlighet med denna förordning tillerkänd rätt att emot bestämdt belopp lösa till sig vattenverk, som för hans jords torrläggning måste ändras eller utrifvas. Bör ett dylikt beslut ega den betydelse att verkets egare kan, äfven om jordegaren vill afstå från hela det tillämnade företaget, tvinga honom att lösa till sig verket, eller bör det stå jordegaren öppet att genom öfvergifvande af företaget vinna befrielse från skyldigheten att betala lösen? Denna fråga, i afseende å hvars lösning enligt nu gällande lag skiljaktiga meningar yppats, har Beredningen i 71 § besvarat i enlighet med det senare alternativet.

Ses frågan ur jordegarens synpunkt, är det både ändamålsvidrigt och obilligt att tvinga honom att gälda lösen, om företaget öfvergifves. Om man tänker sig det fall att jordegaren väckt frågan under den af synemännen jemväl godkända förutsättning att ett vattenverk ej skulle behöfva rubbas, men under målets fortgång i sista instansen föreskrifves icke allenast utrifning af verket utan äfven inlösen af dermed förenad skogs- eller annan egendom, är det lätt att inse i hvilket helt och hållet förändradt skick saken kommit. I stället för att vara lönande öfverstiger möjligen företaget jordegarnes krafter och skulle för dem medföra ekonomisk undergång. Då man tager i betraktande svårigheten äfven för den juridiskt och tekniskt sakkunnige att på förhand beräkna utgången af dylika tvister, vore det ganska sannolikt att jordegarna ofta skulle af farhåga för den oberekneliga förlusten i händelse af en för dem ogynnsam utgång afskräckas från gagneliga företag och lagstiftningens ändamål således i viss mån förfelas.

Å andra sidan bör det icke lemnas obeaktadt att redan anhängiggörandet af en fråga om ändring eller utrifning af ett vattenverk

mången gång till en viss grad förlamar egarens verksamhet. Han har naturligen icke samma intresse af att vidmagthålla och förbättra verket, om hans arbete i detta hänseende ej medför någon frukt för honom sjelf. Denna olägenhet kan och bör åtminstone så till vida förebyggas, att vattenverksegaren ej må afskräckas från nödig och nyttig förbättring af fruktan att icke erhålla godtgörelse för den derå nedlagda kostnad. Om således jordegaren beredes den förmån att han, sedan villkoren för lösningsrätten blifvit slutligen bestämda, kan, om han finner villkoren alltför betungande, lemna lösningsrätten obegagnad, bör den osäkerhet vattenverksegaren måste vara underkastad under det frågan ännu är sväfvande ej sträckas längre än nödigt och i synnerhet ej betaga honom möjligheten att under mellantiden likasom eljest draga högsta möjliga nytta af sin egendom. Den för lösningsstvister i 5 kap. 11 § Jordabalken stadgade regel att endast *nödig* kostnad skall ersättas vore under sådana förhållanden orättvis; och enligt de redan i 28 § antagna, med 11 kap. 1 § Jordabalken öfverensstämmande grunderna bör följaktligen ersättning gifvas äfven för den *nyttiga* förbättring, som, vare sig före eller efter det värdet sattes å egendomen, nedlägges derå intill dess sig visat att egendomen verkligen kommer att afträdas. Med ett sådant stadgande torde det vara uppenbart att, derest frågan om afträdandet sedan förfaller, någon förlust för vattenverksegaren till följd af den anhängiggjorda rättegången ej är att befara.

Under förutsättning att vattenverksegarens bästa på nyss nämnda sätt tillgodoses, kan förhållandet i öfrigt så ordnas att jordegaren, sedan laga kraft egande beslut fallit angående villkoren för lösningsrätten, får åtnjuta ett kort, till sex månader föreslaget rådrum att bestämma sig om han mågtar utföra planen; att, om företaget fullföljes, sådant bör inom nämnda tid tillkännagifvas på det sätt att vattenverksegaren uppsäges till afflyttning; att, om uppsägning underlåtes, frågan till alla delar förfallit; men att, om uppsägning skett och vat-

tenverksegaren följaktligen gjort sig beredd att afträda egendomen, jordegaren ej kan egenvilligt ändra det sålunda uppkomna rättsförhållandet, utan måste vara pliktig att betala lösen och öfvertaga verket, om vederparten ej eftergifver sin rätt.

72 §.

I fråga om ersättning för skada eller intrång är, såsom vid näst föregående § blifvit anmärkt, regeln utan undantag den att jordegaren, när han vill, kan öfvergifva det tillämnade företaget och genom underlåtande af den åtgärd, som skulle vålla skadan, befrias från gäldande af ersättning. Vill han deremot vidtaga ifrågavarande åtgärder, måste han på förhand gälda den beräknade ersättningen. Äfven i förevarande fall vore det dock ej lämpligt eller rättvist att den, till hvars förfång åtgärden skulle lända, under obestämd tid lemnades i ovisshet huruvida densamma komme att vidtagas eller icke. Utom andra uppenbara olägenheter deraf kan till följd af prisstegring ersättningen efter någon tid hafva upphört att motsvara verkliga värdet. Har genom aftal eller beslut af synemän eller domstol viss tid blifvit för ersättningens gäldande bestämd, hvilket i allmänhet bör vara fallet, gör detta naturligen till fyllest, men för den händelse sådant ej skett, har det ansetts nödigt att en viss tid föreskrifves, inom hvilken jordegaren bör genom ersättningens erläggande gifva sin afsigst att utföra arbetet tillkänna, vid äfventyr att hans rätt till åtgärden eljest anses förverkad. Denna tid har ansetts icke böra tilltagas knapp, enär i synnerhet vid större företag mångahanda hinder med skäl kunna fördröja arbetets sättande i verket, hvarföre tiden bestämts till fem år efter det ersättningen fastställdes, genom hvilken tidsbestämning icke någondera partens rätt torde vara för nära träd.

73 §.

73 §, som har sin närmaste motsvarighet i 24 § af gällande expropriationslag, afser att betrygga inteckningshafvares rätt, och torde deri samt i 60 och 75 §§ innehållas alla de föreskrifter, som för berörda ändamål äro nödiga. Att dessa föreskrifter hänföras allenast till frågor om lösen eller ersättning, hvarom talas i 3 kap., har sin

grund deri att vid andra ersättningsfrågor inteckningshafvares rätt ej rimligen kan anses blifva i någon mån äfventyrad.

Enär kallelse till sammanträde för fördelning af köpeskilling för fastighet, som å utmätningsauktion blifvit såld, sedan nya Utsökningslagen kommer till tillämpning ej meddelas annorlunda än genom tillkännagifvande vid auktionen, har det blifvit nödigt att, i afseende å kungörandet af sammanträde, då lösen eller ersättning för egendom, hvarom här är fråga, kommer att emellan vederbörande fördelas, lemna fullständigare föreskrifter än de i expropriationslagen gifna, och har dervid tillämpning af de i Utsökningslagen upptagna stadganden i fråga om kallelse till auktion å utmätt fast egendom ansetts vara fullt ändamålsenlig.

Ehuru i 73 § någon tid för anhängiggörande af inteckningshafvares talan om högre lösen än den, hvarmed fastighetsegaren sig åtnöjt, ej är bestämd, ligger dock i sakens natur att, om inteckningshafvaren ej gjort sådan talan anhängig innan hans inteckning blifvit i enlighet med 75 § dödad, samma talan ej kan vinna afseende, hvidan det är för honom angeläget att, då frågan om inteckningens dödande förekommer, visa att talan om lösens rätta belopp är väckt. Har en inteckningshafvare väckt sådan talan, gäller detta, såsom af 73 § framgår, jemväl till förmån för alla öfrige inteckningshafvare.

Då tvist yppas om bättre rätt till hvad såsom lösen eller ersättning skall utgå, bör sådan tvist enligt 63 § till särskildt utförande hänvisas. För dylikt fall innehåller 74 § att beloppet skall nedsättas i länets ränteri och der i afbidan å tvistens utgång innestå under de villkor, som om i qvarstad satte penningar i allmänhet äro gällande. Enär emellertid nämnda tvist ej bör uppehålla inteckningsegares rätt att utbekomma hvad å hans fordran af den bestämda löseskillingen lagligen belöper, har en antydan derom ansetts nödig. Skälen för de bestämmelser nämnda § innehåller angående fideikommisssegendom äro förut vid 24 och 25 §§ angifna. 74 §.

75 §. Stadgandena i 75 § öfverensstämma med 26 § i gällande expropriationslag.

76 §. Till förebyggande deraf, att tvångsrätten må användas för andra ändamål än de i lagen afsedda, hafva de i 76 § intagna stadganden ansetts nödiga. Föreskrifterna i 1 mom. skilja sig föga ifrån 29 § i expropriationslagen, och senare momentet återfinnes nästan oförändradt i 10 § af 1824 års förordning.

77 §. Den till följd af gemensam åtgärd för jords torrläggning uppkomna samfällighet eller förening af jordegare kan visserligen stundom utgöras af några få personer och i sådant fall bör det ej vara förenadt med någon synnerlig svårighet för den, som vill göra sin rätt emot samfälligheten gällande, att derom väcka talan genom stämning å en hvar af delegarne. Ofta är dock desses antal ganska stort och, då så är, skulle för väckande af dylik talan så stor svårighet kunna uppstå att den ej torde böra af lagstiftaren förbises. I 77 § har af sådan anledning föreslagits att, om i gemensamt företag, der ansvarigheten ej är delad, delegarne äro flere än fem, de skola utse syssloman att för samfälligheten tala och svara i mål, som den röra, och derom göra anmälan hos Konungens Befallningshafvande. För att göra denna föreskrift fullt verksam, har den sammanbundits med stadganden dels att, innan samma föreskrift iakttagits, ej får vidtagas någon åtgärd, som kan i väsentlig mån inverka på annans rätt, dels ock att underrättelse om den hos Konungens Befallningshafvande gjorda anmälan skall i länskungörelserna intagas. Derigenom torde vara sörjdt för att samfälligheten ej må komma i förvecklingar med andra personer förr än det är allmänt känt till hvilken desse i sådant fall hafva att hålla sig.

Då samfälligheten ej nödvändigt behöfver en dylik syssloman förr än hvarje deltagares andel i företaget är, åtminstone såsom i 47 § sägs, bestämd, har delaktigheten i företaget kunnat läggas till grund för rösträtt vid valet af syssloman. Af ifrågavarande stadgande om

utseende af syssloman möter naturligtvis ej hinder för delegarne att uppdraga förvaltningen åt särskild styrelse.

Har syssloman afgått sedan företaget är börjadt, torde ej finnas annat lämpligt medel att hålla försumlige föreningsmedlemmar till val af ny syssloman, än det i sista momentet af 77 § angifna, att, om syssloman saknas, då talan emot samfälligheten skall föras, Konungens Befallningshafvande eller domstol, om talan der anhängiggöres, eger att i hvarje särskildt fall på begäran af den, hvars rätt är i fråga, förordna syssloman.

Att, derest, vid utförande af vattenafledningsföretag, genom under- 78 §.
låtet iakttagande af föreskrifna försigtighetsmått eller eljest någon tillskyn-
das skada, som af deltagarne bort förekommas, ersättningsskyldighet
derför åligger desse, ligger i sakens natur. Den skada åter, som, äfven
med iakttagande af nödig försigtighet, ej kan vid företagets utförande
undvikas, bör visserligen, så vidt ske kan, på förhand beräknas och
enligt 72 § innan företaget sättes i verket ersättas. Då det emellertid
torde böra förutsättas att, oaktadt de noggrannaste beräkningar, skada
af nämnda beskaflenhet någon gång kan uppstå utan att vara förutsedd
och följaktligen ej heller ersatt, har det ansetts nödigt att uttryckligen
förklara det ej heller i sådan händelse de, som i företaget deltaga, äro
från ersättningsskyldighet frie. Detta bör dock naturligen ej föranleda
dertill att skadeersättningsfråga, som redan på förhand varit af myn-
dighet upptagen och afgjord, skulle efter företagets fullbordan kunna
dragas under förnyad pröfning.

I 79—83 §§ ordnas de förhållanden, som angå jordegares rätt 79 §.
att vinna befrielse från deltagande i torrlägningsföretag genom att
afsäga sig den båtnad, som genom företaget beredes hans jord. De
allmänna grunderna för denna rätt äro angifna i motiven till 1 kap.,
och vid 9 § är jemväl antydt att någon dylik afsägelserätt icke kan
ifrågakomma vid den i nämnde § omförmälda afdikning af samfäld
mark. Att rätt till afsägelse icke kan tillkomma den, som i egenskap

af sökande bragt ett företag å bane, eller den, som med sökanden gjort gemensam sak och således intagit samma ställning till företaget som sökanden sjelf, är uppenbart. Då grunden för afsägelserätten är att skydda jordegare, emot hvilken tvångsrätt utöfvas, är det likaledes otvifvelaktigt att afsägelserätt ej bör stå öppen för den, som ej passivt underkastar sig detta tvång, utan sjelf tillika uppträder aktivt och, med begagnande af den honom såsom dikningsskyldig enligt 3 § tillkommande rätt att fordra dikets inrättande så att det kommer att tjena hans enskilda ändamål, föranleder till upptagande af större dike än för det af sökanden åsyftade ändamål är behöfligt.

Att för afsägelsen en viss tid och en viss form böra föreskrifvas ligger för öppen dag. Saknaden af en dylik föreskrift i 1824 och 1841 års förordningar har ofta föranlett rättegångar, deri domsluten utfallit ganska olika. Sålunda hafva skiljaktiga meningar yppats bland annat derom, huruvida en jordegare är pliktig att, redan då frågan om företaget väckes och dervid påstående om hans deltagande i kostnaden framställes, afgifva bestämd förklaring att han vill eller icke vill deri deltaga, eller om han ej behöfver meddela ett sådant förklarande förr än då, efter företagets fullbordan, fråga uppstår om afträdande af den jord, som svarar emot hans båtnad af företaget. Då den första vattenrättskomitén skulle ordna förhållandet härutinnan, föreslog den att, sedan undersökning och värdering egt rum, omröstning af jordegarna skulle företagas, dervid de, som röstat emot det tillämnade företaget, borde anses uteslutne från delaktigheten och pliktige att afstå jord. Den senare komitén föreslog åter att afsägelse skulle göras skriftligen hos förrättningsmannen inom två månader efter förundersökningens afslutande. Beredningen har för sin del antagit att det icke skäligen bör åläggas jordegare att i omförmälda hänseende afgifva en bestämd förklaring förr än efter arbetets fullbordan och sedan han haft tillfälle att åtminstone under en sommar iakttaga företagets inverkan på jorden. Genom att bestämma tiden för afsägelsen alltför knapp tvingas jordegaren att för sin säker-

het göra afsägelse äfven i fall då sådan kunnat uteblifva, om han haft bättre rådruin; och utan tvifvel är det för honom sjelf liksom för alla andra i företaget intresserade bäst, om afsägelsen kan undvikas. I synnerhet måste det vara otjenligt att sätta tiden så kort att det är oafgjordt om företaget fullföljes eller huru derom yppade stridigheter komma att vid domstol afgöras. Såsom en lämplig preklusionstid för afsägelserätten har derföre Beredningen föreslagit samma tid som i 67 och 68 §§ blifvit bestämd för anmälan om erhållande af ny eller slutlig uppskattning, eller utgången af kalenderåret näst efter det år, då företaget blef fullbordadt. Härvid har jemväl tagits hänsyn dertill att jordegaren i de kända faktiska förhållanden, som genom företaget uppstått, eger tillräcklig ledning för sitt omdöme och således ej behöfver afbida utgången af nämnda uppskattning, hvilken dessutom endast för vissa undantagsfall är medgifven. Att, för den händelse dikning skulle jemlikt 70 § verkställas i enlighet med ett icke laga kraft egande beslut, företaget icke kan i legal mening anses fullbordadt förr än laga kraft åkommit beslutet, torde utan särskild erinran derom i lagtexten vara fullt tydligt.

Naturligtvis är det äfven af vikt att sättet för afsägelsen jemväl bestämmes. Om afsägelsen anmäles hos synemännen eller under målets handläggning vid domstol, inflyter denna anmälan i det dervid förda protokoll och är således för framtiden förvarad. I fråga om afsägelse, som sedermera göres, har på enahanda grunder, som i afseende å anmälan af missnöje mot syneförrättning äro vid 56 § anförda, ansetts lämpligast att dylik afsägelse sker hos Konungens Befallningshafvande, i hvars diaries den lätteligen kan återfinnas, och som har att för den efter afsägelsen förestående utbrytning af jord meddela förordnande för landtmätare.

Hvad den skedda afsägelstens verkan angår, består den främst deri att den, som gjort afsägelsen, vinner befrielse från den delaktighet

i företaget, som eljest skolat åligga honom, och att följaktligen alla förbindelser i fråga om ersättningsskyldighet till tredje man, kostnaderna för anläggningen och dess framtida underhåll, återbetalningsskyldighet för erhållna försträckningar m. m. d. öfvergå på de jordegare, som i företaget qvarstå. Vidare medför afsägelsen den verkan att den ur samfälligheten utträdande såsom ersättning för den nytta företaget tillskyndat honom bör åt de qvarstående till full ego afstå så stor del af sin genom företaget vunna eller förbättrade jord, som, enligt den i målet verkställda uppskattning, jordförbättringens värde utgör af jordens hela värde i det skick, hvori den vid uppskattning enligt grunderna i 46 § antagits skola komma efter företagets fullbordan. I sistnämnda hänseende öfverensstämmer förslaget med nu gällande lag. Nämnda skyldighet för jordegaren att afträda en del af sitt egovälde bör naturligen ej inträda förr än den delningsgrund, efter hvilken utbrytningen skall ske, blifvit definitivt fastställd, och följaktligen måste, för den händelse att enligt 67 eller 68 § ny eller slutlig uppskattning inom föreskrifven tid sökes, utgången deraf först afbidas. På sätt vid sistnämnda § blifvit anfördt, torde ock klart framstå att, om i der omnämnda fall alla intressenterne möjligen skulle försumma att begära den i samma § omförmälda uppskattning och således någon med 46 § öfverensstämmande *slutlig* uppskattning ej finnes, hvilken kan läggas till grund för en utbrytning, följaktligen all fråga om dylik utbrytning förfaller utan att afsägelsens verkan i öfrigt derigenom förringas.

- 80) §. Så länge ej genom laga kraft egande beslut är vordet bestämdt att ett tillämnadt företag lagligen må komma till stånd samt om och i hvad mån de särskilde jordegarna äro pliktige att deri deltaga, kan skyldighet att till företaget lemna bidrag naturligen ej åläggas den, som ej frivilligt iklädt sig delaktigheten. Men sedan ett dylikt beslut fallit bör jordegaren, såvida han ej genom afsägelse vunnit befrielse från nämnda skyldighet, anses lika förpligtad som de frivillige deltagarna att gälda sin andel i uppkommande kostnader, äfven i den hän-

delse beslutet endast gäller tills vidare jemlikt 47 §. Då han likväl bör hafva rättighet att till företaget förhålla sig fullständigt passivt och för sin del ej påyrkar verkställande af några arbeten, kan hans skyldighet följaktligen ej sträckas längre än dertill att han bör, om och i den mån de aktive deltagarne verkställt arbeten eller eljest haft omkostnader för företaget, till dem återgälda hvad de sålunda förskjutit å hans anpart, dervid dock naturligen betalningsskyldigheten måste upphöra i samma stund han finner med sin fördel förenligt att verkställa den dittills uppskjutna afsägelsen.

Den här föreslagna anordningen medför i praktiskt hänseende fördelar för både aktive och passive delegare i synnerhet vid de större företagen, som kunna erfordra flera års arbeten och kräfva betydliga kostnader. Skulle den passive delegaren under hela den tid afsägelsen ännu står honom öppen vara befriad från allt kostnadsbidrag, blefve, i synnerhet om han till äfventyrs i sjelfva verket icke ämnade begagna afsägelserätten, en obehörig fördel tillskyndad honom på bekostnad af de andra, hvilka ensamme hade att bära bördan under tiden. Tyngden af förskotten minskas sålunda för de aktive, men derjemte skall antagligen önskningsmålet att afsägelserätten ej måtte begagnas i onödan befrämjas derigenom att bidragen utkrävas successivt och således blifva mindre kännbara. Något missbruk af uttaxeringsrätten är ej att befara. Det står alltid den passive delegaren öppet att afpassa sina bidrag så att de ej öfverstiga värdet af den förbättring hans jord vinner. Skulle han slutligen anse sig tvungen att afsäga sig delaktigheten, äro de aktive deltagarne uppenbarligen förpligtade att återbära de uppburna bidragen och följaktligen endast under sådant vilkor berättigade att fordra utbrytning af båtnaden. I de sannolikt sällsynta fall, då de aktive deltagarne antingen genom försummelse att söka sådan slutlig uppskattning, hvarom i 68 § förmäles, eller eljest af någon anledning underlåta att påyrka dylik utbrytning, måste af det genom afsägelsen inträdda rättsförhållandet vara en följd att den, som gjort afsägelsen,

ändock eger att återfå de lemnade bidragen. Skyldighet att vid återbärandet af dessa bidrag derå tillika gälda ränta har dock ej ansetts böra åläggas de aktive delegarne, då under mellantiden den förbättrade jorden varit qvar hos egaren.

81 §. Utbrytning af jord enligt 79 § måste vara en särskild förrättning, som anhängiggöres och handlägges efter de för laga skifte och egoutbyte stadgade grunder, hvilka äfven ega tillämplighet i fråga om jordlotternas tillträddande på sätt 15 kap. Skiftesstadgan närmare utvisar.

82 §. Vid de invallningsföretag, der delaktigheten bestämmes enligt de i 18 § stadgade grunder, har afsägelsen, såsom redan är angifvet, endast den verkan att af passiv delegares genom företaget torrlagda egor skall för viss tid upplåtas den jordvidd, som motsvarar den åstadkomna förbättringens värde, och denna jordvidd återfaller till egaren, om och så snart invallningen med tillhörande uppfordringsverk ej vederbörligen vidmagthålles. I detta fall kan således icke någon med laga skifte jemförlig utbrytning eller något egoutbyte komma i fråga. Grunderna för uträknande af arealen å det jordstycke, som skall upplåtas, äro emellertid desamma som vid den nyssnämnda verkliga utbrytningen, och sjelfva utstakandet kan lämpligast verkställas vid syneförrättningen af synemännen, hvarigenom tillika den fördel vinnes att jordegaren redan från början kan lättare bedöma följden af en afsägelse, och att tillträdet af den afsöndrade delen kan ske omedelbart efter utgången af den för afsägelsen stadgade tid.

83 §. Till förekommande af all osäkerhet i fråga om intressenternes rättsliga ställning inbördes och till rätttegande, som stå utom företaget, har i 83 § blifvit bestämdt uttalad den i sakens natur grundade regeln att skyldigheten till deltagande uti ifrågavarande företag skall, derest den ej genom afsägelse förfallit, häfta vid jorden, utan afseende å möjliga förändringar i eganderätten. Grundsatsen att skyldigheten upphör, derest anläggningen pröfvas ej vidare vara för ändamålet behöflig,

är uttalad i 10 §. Huru i det fall 18 § afser skyldigheten för vissa intressenter upphör till följd af andra intressenters försummelse att fullgöra sina åtaganden, framgår af nämnde §, hvilken likaledes utmärker att åtagandet att hålla uppfordringsverk icke innebär en ovilkorlig förpligtelse att allt framgent dermed fortfara, utan allenast medför ersättningsskyldighet, om anstalten nedlägges.

Utan tvifvel vore det af mycket gagn om de förpligtelser, som i följd af ifrågavarande företag häfta å jorden, kunde, i likhet med servitutsaftalen och jorden åliggande onera, erhålla den offentlighet att deras tillvara och omfattning alltid vore vid ombyte af egare tillförlitligt kända. Någon skyldighet att inteckna de beslut eller föreningar, hvarå dylika förpligtelser grundas, torde dock här lika litet som i afseende å de servitut, som vid laga skifte uppkommit, böra stadgas såsom villkor för deras giltighet. Vid de företag, der lån af allmänna medel beviljas, skola visserligen enligt Kongl. kungörelserna den 13 Juni 1845 och den 3 November 1848, sedan den låneandel, för hvars återgåldande hvarje betalningsskyldigt hemman skall ansvara, samt den summa, som till ränta och amortering erfordras, blifvit bestämda, beloppen uppföras i jordeboken, men en dylik föreskrift lär utan tvifvel icke vara lämplig i fråga om jordegarnes inbördes förbindelse att deltaga i utförandet eller underhållet af gemensamma torrläggningsföretag. I allt fall lär väl icke behöfva befaras att en omtänksam köpare af en fastighet skall vara i okunnighet om tillvaron af dylika förbindelser, helst då han kan med ledning af Konungens Befallningshållandes diarier derom förskaffa sig kännedom i länets landtmäterikontor.

Ehuru vid torrläggningsföretag, som ombesörjas af deltagarne samfäldt, desse faktiskt bilda ett slags bolag eller utgöra en förening i hvad företaget angår, har Beredningen dock ansett det ej vara lämpligt att i denna författning, på sätt 1870 års komité i 9 kap. af sitt förslag försökt, inlåta sig i ett mera reglementariskt ordnande af före-

ningsmedlemmarnes inbördes förhållanden, och har Beredningen för denna åsigt hemtat stöd af de anmärkningar, som i detta hänseende inom Högsta Domstolen framställes emot komitéförslaget. Derest vid något företag andra bestämmelser i fråga om detta förhållande, än de i allmän lag gifna, skulle anses önskvärda, tillkommer det deltagarne sjelfve att derom öfverenskomma.

84 §. Uppenbarligen är det vid alla de anläggningar, hvarom denna förordning handlar, af yttersta vikt att underhållet icke försummas. Följderna af försummelse drabba icke uteslutande den försumlige sjelf utan jemväl alla andra, på hvilkas jord vattenafloppets hämmande kan inverka. En hvar, emot hvilken tvångsrätt för åstadkommande af företaget gjorts gällande, måste, äfven om han genom afsägelse utträdt ur företaget, ega rätt att beifra åsidosättandet af de bestämmelser, hvilka utgöra villkoren för anläggningens tillkomst. Men ofta är vådan så öfverhängande, att skadan ej hinner förekommas genom den vanliga rättegångsordningens anlitande, och därför bör den, hvars egendom är i fara, ega rätt att sjelf afhjelpa förekommande bristfälligheter. De stadganden förslaget i detta hänseende innehåller öfverensstämma med 1875 års Riksdags förslag, utan annan ändring än att några särskilda kvalifikationer hos de män, hvilka tillkallas att besigtiga bristen, ej ansetts behöfliga, då deras vitsord angående bristen icke bör medföra någon rätt till omedelbar utmätning för reparationskostnaden, utan endast har karakteren af vanligt vittnesintyg.

85 §. I afseende å redan befintlig dikning synes 1875 års Riksdag, enligt den af lagutskottet afgifna motivering, hafva ansett att redan upptaget dike borde af den, som förut varit dertill förbunden, fortfarande underhållas allenast intill dess, efter väckt fråga om underhållsskyldighetens fördelning enligt den af Riksdagen då antagna nya lagens grunder, förändrade bestämmelser i enlighet dermed blefve i vederbörlig ordning meddelade. Såsom skäl för detta stadgande har åberopats dels att

äldre bestämmelser, äfven om de voro behörigen tillkomna, icke borde fortfarande lända till efterrättelse, emedan häraf sannolikt skulle under en lång tid framkallas en mängd rättegångar, hvaruti dikningsskyldigheten skulle göras beroende antingen på tillämpning af nu gällande lag eller ock på en vauskelig bevisföring om det derifrån afvikande sätt, hvarpå nämnda skyldighet under en mer eller mindre aflägsen förfluten tid varit utgjord och bestämd, dels ock att vid en lagförändring af ifrågavarande slag det icke syntes lämpligt eller ens billigt att åt bestående förhållanden förläna för all framtid en sådan helgd att derigenom lagförändringens syftemål, dikningsskyldighetens rättvisa fördelning, skulle i väsentlig mån förfelas.

I denna fråga, der Riksdagens förslag afviker från de båda vattenrättskomitéernas, råda icke olika meningar derom att äldre bestämmelser, de må nu vara tillkomna genom aftal, dom eller på hvad annat lagligt sätt som helst, ej böra utgöra hinder för åstadkommande af *förbättrad* dikning, der sådan för jordens odling finnes nödig. Om för sådant ändamål en omläggning, fördjupning eller annan förändring af ett äldre dike påyrkas, måste uppenbarligen dervid nya lagens bestämmelser komma till tillämpning utan afseende å äldre förhållanden.

Är deremot ett äldre dike redan i sitt befintliga skick fullt ändamålsenligt och följaktligen en förändring deraf icke nödig, synas ofvan anförda skäl icke rättfärdiga en afvikelse i detta fall från den allmänna rättsregeln att lagligen tillkomna och faktiskt bestående rättsförhållanden ej böra genom ny lag tillintetgöras. Att betänkliga rättskränkingar kunna genom en sådan afvikelse uppstå är uppenbart, helst intet undantag blifvit ifrågasatt ens för de förhållanden, då dikningsskyldigheten grundas å särskildt aftal, föreningar vid laga skiften, laga kraft egande domar m. m. Det skulle således ankomma på den förpligtades godtycke att befria sig från bördan af en redan lagligen bestämd dikningsskyldighet och låta denna återfalla på den, som borde

vara derifrån befriad. Vådan af en sådan grundsats torde svårigen kunna bestridas. Men äfven om dikningsskyldigheten icke blifvit genom aftal eller dom uttryckligen bestämd, utan, till följd af läget eller brukningssättet, emellan angränsande egor ordnat sig sjelf i öfverensstämmelse med lagens bud i de fall, då en sådan skyldighet blifvit ovillkorligen påbjuden — såsom då åker möter åker eller en bys diken annan bys diken — synes den omständighet att grannarne icke af någon uppkommen tvist haft anledning påkalla domstols bestämmelse angående dikningsskyldigheten ej böra föranleda dertill att det sålunda grundlagda rättsförhållandet fränkännes all betydelse. Redan af praktiska skäl vore en sådan åtgärd mycket olämplig. Utan öfverdrift torde det kunna antagas att det vida öfvervägande antalet aflopps diken inom landet tillkommit på sist angifna sätt och enligt nämnda lagbud underhållas af den, inom hvars egor diket finnes. Blefve omförmälda stadgande antaget såsom lag, skulle det följaktligen otvifvelaktigt framkalla en allmän omdelning af dikningsskyldigheten öfver hela landet, ty, om denna skyldighet verkligen är i någon väsentlig mån betungande, lär väl högst sällan någon jordegare, hvilken hittills ensam underhållit ett afloppsdike inom sina egor, underlåta att tvinga grannarne ofvanför, hvilka hafva nytta af diket, till deltagande i underhållet. Tager man i betraktande hvilken mångfald af stridigheter och rättegångar, som derigenom skulle uppstå, torde de praktiska olägenheterna deraf vida öfverväga dem, som kunna förväntas, om rätt till omdelning ej medgäfves. Härtill kommer att ändamålet med en ny dikningslag naturligen ej är att möjliggöra den redan lagligen bestämda dikningsskyldighetens omdelning enligt andra grunder, utan väsentligen att åstadkomma en ökad eller förbättrad dikning, och att uppenbarligen något gagn ej beredes jordbruksnäringen genom blotta omdelningen, derest sjelfva dikena lemnas i oförändradt skick.

Med afscende härå har Beredningen ansett att, derest, i fråga om

skyldigheten att fortfarande i laggilt skick hålla ett vid den nya lagens trädande i kraft redan upptaget dike, laglig grund för skyldigheten kan ådagaläggas, samma grund ock bör lemnas orubbad intill dess påstående om vare sig det äldre dikets förändrande eller ock upptagande af nytt dike, som gör det äldre obehöfligt, blifvit väckt och ledt till förändrad anordning af dikningsskyldigheten.

Kan deremot i fråga om skyldigheten att hålla äldre dike laglig utredning ej vinnas, äro nya lagens grunder i detta hänseende tillämpliga. Skulle sålunda ett åberopadt domstolsbeslut eller aftal ej kunna styrkas, eller erforderlig upplysning ej åstadkommas om dikets befintlighet vid nya lagens tillkomst, dikets rätta dimensioner, de angränsande egornas kulturgrad eller andra på saken inverkan omständigheter, måste uppenbarligen frågan om det omtvistade dikets hållande öppet ur legal synpunkt likställas med fråga om upptagande af nytt dike. Om bevisföringen är vansklighet och följaktligen misslyckas, leder detta således ej till någon svårare olägenhet för den bevisningsskyldige parten. Ej heller torde man i allmänhet behöfva befara domstolarnes anlitande i andra fall, än der rättmätiga intressen hotas med en påtaglig och ekonomiskt kännbar kränkning.

För den händelse att i sammanhang med väckt fråga om förändring af äldre dikning tvist skulle uppstå huruvida någon, som förbundit sig att hålla dike åt annan, bör vidkännas skyldighet att bidra till underhållet af det nya eller förändrade diket, har det ansetts nödigt att bestämdt utsäga det en dylik rättsfråga, hvilken ej kan bedömas enligt den i förslagets 2 § stadgade allmänna grund och ej heller bör vid syneförrättning prövas, icke får sammanblandas med dikningsföretaget. Först sedan den, till hvars förmån aftalet gäller, fått sin delaktighet i företaget bestämd, kan han gent emot den genom aftalet förpligtade, hvilken till äfventyrs ej ens är delegare i dikningssamfälligheten, göra gällande sin rätt till biträde vid dikningsskyldighetens fullgörande.

Att i afseende å förut verkställda större vattenafledningar såsom sjösänkningar, vattenhöjdsregleringar m. m. samma rättsregler som vid dikning ega giltighet, lærer vara uppenbart, likasom att dervid vådan af en rubbning i aftalade eller eljest fastställda grunder för underhållet är ännu större än vid dikning.

Särskildt yttrande

af

t. f. Presidenten Berg.

Enligt 18 § i förslaget skulle vid invallningar, äfven i de fall, då för vattnets upphemtande uppfodringsverk eller annan dylik anstalt användes, egare till jord, som derigenom ifrån vatten befrias, kunna mot sin vilja förpligtas att på der närmare uppgifvet sätt deltaga i såväl anläggnings- som framtida drift- och underhållskostnad. I denna del af förslaget har jag ej instämt. Genom invallningen tillskyndas i nämnda fall den invallade jorden icke någon omedelbar och stadigvarande nytta. Om någon fördel af företaget kan förväntas är helt och hållet beroende derpå att den, som invallningen håller, omsorgsfullt och noggrant verkställer de för vattnets bortskaffande erforderliga åtgärder; och då denne är obetaget att dermed fortfara eller upphöra allt efter som han finner för sig förmånligast, synes mig den vinst andre jordegare må kunna af företaget hemta vara allt för oviss och beroende af annans godtfinnande för att skäligen kunna utgöra giltig grund för deras förpligtande att i företaget deltaga. Genom invallningen öppnar sig väl för dem en utväg att, så vida de för vattnets bortskaffande gjorda anstalter behörigen vidmagthållas och skötas, kunna bereda sig större afkastning af den derigenom torrlagda jorden. De ökade skördarna inställa sig dock hvarken omedelbart eller sjelfmant. För deras erhållande

fordras både tid samt ett ofta kostbart och mödosamt arbete, hvilket mången torde tveka att underkasta sig så länge han kan äfventyra att invallningsföretaget öfvergifves innan arbetet ännu hunnit bära någon frukt. Visserligen skulle enligt förslaget den jordegare, som emot sin vilja tvungits att lemna bidrag till ett företag af ifrågavarande beskaffenhet, ega att, om den, som invallningen gjort, försummade att hålla den vid magt, åtnjuta ersättning för deraf orsakad skada, men att med fullständig noggrannhet utreda och bevisa beloppet af den inträffade skadan samt ådagalägga att och i hvad mån den haft sin grund i någon invallarens försummelse torde ofta blifva med stora svårigheter förenadt; och om än dessa kunna öfvervinnas samt jordegaren således kan, efter en måhända långvarig rättegång, tillerkännas den utlofvade ersättningen, synas i allt fall derigenom ej undanrödjäs de betänkligheter, som möta mot hans förpligtande att, vare sig med penningar eller afstående af jord, bidraga till företag, hvilka, såsom de nu ifrågavarande, han har anledning befara skola genom andras förvållande, som han ej eger magt att förebygga, kunna blifva förlustbringande. För det fall, som i förslagets 18 § afses, eller att nytta af invallning ej kan vinnas utan att uppforderingsverk eller annan anstalt för vattnets bortskaffande användes, synes således enligt min åsigt den, som vill göra invallningen, ej böra mot andra, hvilka icke vilja med honom om företaget sig förena, tillerkännas vidsträcktare tvångsrätt än i 16 § i allmänhet medgifves; och har jag fördenskull ansett såväl 18 som 21 och 82 §§ i förslaget böra uteslutas, hvaraf, utom deraf föranledd förändring i öfrige paragrafers nummerordning, torde blifva en följd dels att i 83 § orden »och 82 §» komme att utgå, och dels att det i 21 § förekommande stadgande, såsom, enligt min mening, tillämpligt endast i det fall, som i 17 § afses, blefve infördt i denna senare §, som således kunde erhålla denna lydelse: »Ega två eller flere — — — stadgande: och gälle äfven i tillämpliga delar om sådan invallning hvad nämnda kapitel i öfrigt om dikning innehåller.»

Särskildt yttrande

af

Revisionssekreteraren Annerstedt.

I fråga om principen för bestämmandet af dikningsskyldighet grannar emellan hyser jag en från pluralitetens förslag afvikande mening. Enligt detta förslag skulle nemligen en egare till jord, som ofvanföre ligger, oaktadt han för närvarande icke vill begagna och möjligen aldrig kommer att begagna ett dike, som egare till nedanför liggande jord upptager för sina egors torrläggning, ändock kunna blifva skyldig att i detta dikes upptagande och underhåll delta, allenast genom diket *möjlighet* bereddes för en mer eller mindre fullständig torrläggning af den förstnämnda jorden. Så t. ex. skulle enligt den antagna principen egaren af utmark, utan afseende derå att densamma af honom fortfarande komme att såsom sådan användas, kunna på grund af möjligheten af högre kultur å nämnda mark komma att kännas skyldig delta i kostnaden för en sådan fördjupning af diken på en nedanför liggande jordegares åker, som föranleddes af dennes önskan att till fyra fots djup torrlägga den dittills till något ringare djup afdikade åkern. Den tvångsrätt, som sålunda skulle, i strid mot hvad hittills enligt vår rätt varit förhållandet, vid dikning i vissa fall tillkomma egare till jord, som nedan ligger, emot egare till ofvan liggande jord, torde endast i det fall kunna anses öfverensstämmande med rättvisans fordringar att en dylik utsträckning af tvångsrätten oundvikligen erfordrades för att det med lagstiftningen angående dikning åsyftade ändamål skulle kunna uppnås. Men detta är enligt min uppfattning ingalunda händelsen. Ändamålet synes kunna vinnas äfven om man utgår från en princip, som mera än den nyss nämnda tillfredsställer rättens fordringar, och en

dylik princip torde kunna hemtas från den gemensamma grund, hvarpå de särskilda bestämmelserna angående dikning byar emellan i 1734 års lag ytterst hvila. Dessa stadganden, hvilka visserligen till sina detaljbestämmelser rönt stark påverkan af jordbruksförhållandena vid nämnda tid, torde nemligen kunna återföras till den gemensamma princip, att en *nedanför liggande* jordegare, som har nytta af ett dikningsföretag, är skyldig att deri deltaga; och att utveckla denna princip så, som förhållandena i våra dagar kräfva, synes mig icke möta något oöfverstigligt hinder. Från rättens synpunkt torde antagandet af en sådan grundsats kunna tillräckligt försvaras dermed att förenämnda skyldighet för egare till nedanliggande jord icke utgör något annat än den naturliga servitut, som hvilar på lägre liggande jord i förhållande till den högre belägna, denna servitut förenad med den förbindelse, som vårt lands rättsutveckling redan länge dermed i de flesta fall förknippat; och sedan principen blifvit utvecklad, på sätt ofvan antydt är, torde utan svårighet å densamma kunna grundas en lagstiftning, hvilken fullt tillgodoser jordegarnes behof af jordens torrläggning.

På grund af dessa skäl har jag ansett att med afseende å dikning följande tre rättsgrundsatser borde uppställas:

att egare af jord, som nedan ligger, är underkastad den i 1 § i förslaget omförmälda skyldighet att vid dikningsföretag ej hindra vattnets aflopp samt att upplåta för dike erforderlig jord;

att, der dike, som den ene vill upptaga för sin jord, medför nytta jemväl för annan, genom hvilkens mark diket upptages, dikningsskyldighet skall åligga den sistnämnde, och denna skyldighet dem emellan fördelas efter den nytta hvardera för sin jord hemtar af diket, dock att den, som icke fordrat diket, ej må betungas med dikningsskyldighet öfverstigande hans jords förbättring af diket; samt

att ofvan liggande, då han vill afleda vatten till redan upptaget dike å annans mark, skall deltaga i diket underhåll i den mån han deraf för sin jord hemtar nytta.

Emot ett sådant ordnande af dikningsskyldigheten har blifvit anmärkt att härigenom dikning i de flesta fall komme att inskränkas till sådant omfång, som påkallades af intresset hos dem, emellan hvilka dikningsskyldigheten skulle fördelas; att desse mången gång skulle finna med sin fördel förenligt att göra diket så inskränkt och så olämpligt för alla andra, som det vore möjligt; samt att härvid planlöst och på måfå anlagda diken lätteligen kunde uppkomma. Men emot dessa anmärkningar torde kunna erinras att, då hvarje jordegare af sitt eget intresse tillräckligt kraftigt manas att vid torrläggning af sin jord välja det afdikningssystem, som med hänsyn till den naturliga beskaffenheten af hans jord är det bästa, man torde sakna skäl till farhågan att en inskränkning i antalet af dem, som på en gång afdika sin jord, skulle medföra användandet af annan afdikningsplan än den lämpligaste. Det vattenafledningssystem, som är bäst afpassadt för torrläggning af ett visst område, lämpar sig äfven väl för bortledande af vattnet från bredvid liggande högre trakter med affall till det torrlagda området. Äfven med antagande af grundsatsen att afdikningsplan skall på en gång uppgöras för all den jord, som af ett dike har nytta, torde det ej sällan inträffa att de med hänsyn till torrläggningen af denna jord bestämda diken komma att tjena till aflopp äfven för vattnet från kringliggande vidsträckta trakter, hvilka falla utom gränsen för det område, som af dikningsföretaget anses hafva nytta, utan att man ansett nödigt föreskrifva att samtidigt med förenämnda afdikningsplan systemet för dessa traktors afdikning skall uppgöras eller man hyst någon farhåga att genom bristen på en dylik bestämmelse den uppgjorda afdikningsplanen skulle visa sig mindre lämplig. Vid sådant förhållande synes man vara berättigad till antagandet att några olägenheter ej skola uppstå deraf att vid bestämmandet af afdikningsplanen för en jordegares mark sättet för afdikning af ofvan liggande jord, hvars egare ej vill i dikningsföretaget deltaga, tills vidare lemnas oafgjordt, äfven om den of-

vanför liggande jorden kan komma att framdeles till större eller mindre del begagna de i afdikningsplanen upptagna diken. Icke heller synes enligt min uppfattning den erfarenhet, som kan vara vunnen angående lämpligheten af den i 1824 och 1841 års förordningar antagna princip för skyldighet att deltaga i de större vattenafledningsföretag, hvarom dessa författningar handla, kunna tillmätas någon afgörande betydelse i afseende å frågan huruvida samma princip rätteligen bör läggas till grund för bestämmande af skyldigheten att deltaga i den dikning, som hittills varit reglerad af stadgandena i Byggningsbalken. Förhållandena vid de större vattenafledningarna synas mig nemligen vara i väsentlig grad afvikande från dem, som vid vanlig dikning ega rum, och derjemte tillkomma vid de förra företagen intressen och syftemål, hvilka vid dikningen antingen helt och hållet saknas, eller ock i vida ringare grad förefinnas, hvadan möjligheten deraf att en princip, ehuru lämplig i afseende å förstnämnda företag, ändock mindre lämpar sig för de särskilda förhållandena vid dikning ingalunda torde kunna anses utesluten.

Då principen för skyldighet att deltaga i dikning komme att afvika från den grund, hvarpå i 1841 års förordning skyldigheten att deltaga i större vattenafledningsföretag hvilar, måste för uppdragande af gränsen emellan de olika företagen något kännetecken användas. Härtill lämpar sig enligt min uppfattning jordens egenskap af vattendränkthet eller icke; och skulle sålunda vid afledning af vatten ur kärr, mosse eller annan dylik vattendränkt mark de vid sjösänkningss-företagen gällande principer i fråga om skyldighet att deltaga komma till användning, under det att vid torrläggning af icke vattendränkt mark förut antydda princip för dikningsskyldighet skulle tillämpas. Om ock den vattendränkta marken endast till graden, af hvilken den är af vatten besvärad, skiljer sig från mark, som icke är vattendränkt, samt den grad, i hvilken marken vid särskilda tillfällen kan vara af vatten besvärad, i viss mån kan vxla efter nederbörden, synes likväl erfaren-

heten gifva vid handen att sådant oaktadt för den jordbrukande befolkningen i landet icke förefinnes någon svårighet att oberoende af möjliga växlingar i nederbördsförhållandena bestämma huruvida i verkligheten en viss jordrymd utgöres af kärr, mosse eller annan dylik vattendränkta mark. Och skulle i något fall en mark, hvilken af den, som påyrkar ett dikningsföretag, betraktas såsom vattendränkta, komma att anses af motsatt beskaffenhet, uppstår härigenom icke någon större olägenhet än att det påräknade deltagandet af delegarne i denna mark uteblifver; i fråga om dikningsskyldighet för egare af nedan liggande jord utöfvar den olika uppfattningen af beskaffenheten utaf den jord, hvarifrån vattnet skall afledas, icke något inflytande.

Den princip, som på ofvan anförda skäl synts mig böra läggas till grund för dikningsskyldighetens bestämmande, medför ock enligt min uppfattning den fördel att det af Beredningen jemväl vid dikning föreslagna korrektiv emot missbruk af tvångsrätten emot grannar, eller den jordegaren medgifne rätten att undandraga sig deltagande i kostnad genom att i stället afstå jord till värde svarande mot den förbättring hans egor vunnit, synes, i likhet med hvad i nu gällande dikningslagstiftning är förhållandet, äfven för framtiden kunna umbäras. Emot den praktiska lämpligheten af en sådan rätt vid dikning har nemligen af erfarna jordbrukare blifvit anmärkt att densamma, om den ock med fördel låter sig använda då det är fråga om större vattenafledningsföretag, likväl vid afdikning af åkerjord är nästan oanvändbar, om uppskattningen skall utgöra ett ens någorlunda troget uttryck af den verkliga förbättringen; och emot utsträckningen inom vår rätt af en princip, enligt hvilken egaren kan komma att få afstå en del af sin jord utan annan ersättning derför än den möjliga förbättring af sin återstående jord, som genom ett mer eller mindre förändradt brukningssätt framdeles kan uppkomma, synes mig från rättslig synpunkt befogade invändningar kunna framställas.

Slutligen synes genom dikningsskyldighetens ordnande på ofvan

angifna sätt den icke ringa praktiska fördel kunna vinnas att vid dikningsföretagen den i förslaget föreskrifna förundersökning blifver obefhöflig. Förundersökningen, hvilken vid de större vattenafledningsföretagen för den efterföljande behandlingen vid domstol medför fördelar, vida öfvervägande de kostnader och den tidsutdrägt, som med densamma äro oskiljaktigt förenade, torde nemligen vid vanliga dikningsfrågor fördyra och försena det slutliga afgörandet utan fullt motsvarande nytta. Ty man torde ej sakna skäl för det antagande att vid dessa tvister förundersökningens verkan såsom ett föregående förlikningsförfarande ej kommer att blifva af synnerligen stor omfattning. Träffas ej emellan jordegarnes enskild öfverenskommelse angående dikningen, utan frågan derom måste hänskjutas till en offentlig förrättning, är det föga antagligt att den, som vägrar deltagande i dikningen, åtnöjes med synemännens beslut, der detta gått honom emot. Och för Häradsrätten, hvilken väl mera sällan torde komma att afgöra dikningstvister utan syn på stället, är förundersökningen vid dylika mera enkla tvister mindre af behofvet påkallad. Antages nu ofvan angifna princip med afseende å dikningsskyldigheten, hvarigenom denna inskränkes till egare af sådan nedan liggande jord, hvarigenom diket drages, synas dikningstvisterna ytterligare blifva så förenklade, att förundersökningen kan utan skada vid dessa tvister borttagas såsom obefhöflig.

Jemväl i en annan principfråga afviker min uppfattning från den, som hos Beredningens pluralitet gjort sig gällande. Enligt min mening böra nemligen bestämmelserna angående invallning ur förslaget uteslutas. Då de vallbyggnader, hvilka i sammanhang med sänkning eller reglering af vattendrag förekomma, på sätt i Beredningens motiv anmärkes, betraktats såsom ett bland de tekniska medlen att vinna det ändamål, som med vattenafledningen åsyftats, och följaktligen blifva bedömde enligt samma grunder som öfriga åtgärder för detta ändamål, synas några

särskilda bestämmelser angående detta slag af invallning icke vara af nöden.

Hvad åter angår öfriga invallningsföretag, för hvilkas befordrande pluralitetens förslag äfven medgifver tvångsrätt af allehanda art, synes mig avvägbringandet af dylika företag på annan väg än den frivilliga öfverenskommelsens icke kunna ske utan att den, hvilken mot sin vilja tvingas att på ett eller annat sätt i företaget taga del, tillfogas en verklig rättskränkning. Den enda omständighet, hvilken från rättens synpunkt kan försvara en tillåtelse till användande af tvång — ett *allmänt* behof, som åtminstone medelbart för samhället förefinnes och som måste fyllas — saknas nemligen här helt och hållet. Ty äfven om man antager att utvecklingen af en viss näringsgren kan under särskilda förhållanden såsom ett allmänt behof betraktas, måste man dock oeftergiffligen fordra, att den åtgärd till näringens upphjelpande man söker framtinga undanrödjer ett sådant allmänt förekommande missförhållande, som utgör ett verkligt hinder för utvecklingen af näringen i dess helhet. Så är ock förhållandet med afseende å tvångsrätterna i Skiftesstadgan och vid vattenafledningsföretagen; men ingen lär väl kunna påstå att jordbruksnäringen i vårt land för sitt framåtskridande i sin helhet med nödvändighet fordrar att invallningsföretagen komma till stånd.

Till ytterligare stöd för denna min uppfattning torde här vara tillräckligt att åberopa hvad angående denna fråga blifvit inom Högsta Domstolen yttradt vid granskningen af senare vattenrättskomiténs förslag, hvilket, såsom bekant, upptog invallningsföretagen bland de tvungna föreningarna.

Vid denna granskning uttalades af tre utaf Högsta Domstolens ledamöter: att principen om en tvångsrätt, så välmenande den än vore och föreslagen i bästa afsigt att upphjelpa jordbruksnäringen, dock, om den utsträcktes utöfver hvad i kungörelsen den 14 Juli 1835 och förordningen den 30 November 1841 redan blifvit gjordt, komme att

medföra högst betänkliga följder; att Skiftesstadgan visserligen ur synpunkten af ett stort national-ekonomiskt intresse och utgående från hufvudvilkoret för möjligheten af ett rationellt anordnadt jordbruk föreskrifvit att hvarje delegare i oskiftad jord skulle kunna tvinga de öfrige delegarne i den oskiftade marken att ingå i skifte och deltaga i kostnaderna därför; men att ett sådant ytterst strängt tvångsstadgande borde betraktas såsom ett undantagsstadgande och derifrån icke borde hemtas analogi att utsträcka undantaget eller att tvinga jordegare att emot sin vilja ingå i föreningar för invallnings-, bevattnings- och andra dylika företag.

Två andra ledamöter, hvilka jemväl instämde i nyss anförda uttalande, tillade:

att, såvida statshushållningsintressen icke utgjorde någonting annat än medel för statsändamålets eruaende, hvaremot statsmedlemmarnes skyddande till person och egendom ostridigt tillhörde statens ändamål, kunde icke, utan att medlet sattes öfver ändamålet, den statsekonomiska nyttan, huru högt man uppskattade den, berättiga till något ingrepp i hvars och ens frihet att sjelfständigt råda öfver sin person och egendom under iakttagande af andras lika rätt; samt att genom tvångsföreningar för hvarjehanda hushållsmål — genom att från egaren taga och åt annan emot ett mer eller mindre godtyckligt vederlag gifva hvad den senare antages begagna med större fördel än den förre, — otvifvelaktigt många materiella intressen och möjligen äfven till en tid den allmänna välmågan skulle kunna befrämjas, men att fördelen deraf vore för högt betald, om den ernåtts genom inskränkning af den personliga sjelfbestämningsrätten och genom uppförande af eganderättens helgd.

De anmärkningar, som sålunda blifvit inom Högsta Domstolen framställda mot utsträckning af tvångsrätten till, bland andra, invallningsföretag, synas mig icke i någon mån försvagade af det utaf pluraliteten för en dylik utsträckning åberopade skäl, att ändamålet —

möjliggörandet af jordens torrläggning och derpå följande odling — vore detsamma vid vattenafledning och invallning samt att ur den nationalekonomiska synpunkt, som inom ifrågavarande område skulle vara den öfvervägande, det ej kunde vålla någon väsentlig åtskilnad om den ena eller andra af nämnda åtgärder användes, allenast målet verkligen uppnåddes. Ty af den omständighet att två åtgärder hafva samma *ekonomiska* ändamål samt att de från *national-ekonomisk synpunkt* icke förete någon väsentlig åtskilnad kan man icke draga någon giltig slutsats att med afseende å dessa åtgärder enahanda *rättsliga* bestämmelser böra gifvas.

Jemte den skiljaktighet i fråga om förenämnda principer, för hvilken jag nu redogjort, har jag med afseende å några detaljbestämmelser haft en annan mening än Beredningens fleste ledamöter.

5 §. På de grunder, som af senare vattenrättskomitén blifvit anförda, har jag ansett 22 § i nämnda komités förslag kunna utan förändring upptagas.

13 §. Då Beredningen med den i denna § föreslagna inskränkning i det ovillkorliga vitsordet till åstadkommande af sjösänkning åsyftat jemväl att åtminstone i någon mån bereda strandegare ett skydd för vissa rättmätiga intressen, synes dermed ej väl kunna förenas att Kongl. Maj:t, der den föreskrifna majoriteten af jordegare saknas, ändå skulle kunna medgifva företagets utförande såsom allmännyttigt.

22, 24, 25, 26 §§. Enär enligt min uppfattning erfarenheten icke ådagalagt behovet att utsträcka tvångsrätten i fråga om vattenverks utrifning utöfver hvad i nu gällande lag är medgifvet, har jag ansett att förbudet emot tvångsrättens användande med afseende å större bruk eller bergverk eller större fabriksinrättning bör bibehållas samt att nu gällande bestämmelser angående beloppet af den lösen eller ersättning, som skall gäldas, böra qvarstå oförändrade.

62 §. Enligt min åsigt kan det ej vara öfverensstämmande med en god rättegångsordning att uteblifvande vid synen för särskilda svarandeparter medför olika rättsverkan, och då det icke torde möta någon betänklighet att såsom allmän regel antaga den bestämmelse, som af Beredningen för vissa fall blifvit gifven, anser jag att 62 § i förslaget borde uteslutas samt i stället 12 kap. 7 § Rättegångsbalken erhålla denna lydelse: *Kommer käre och svarande ej till Häradsyn å dag förelagd, utan är endera borta och visar ej laga förfall, gånge syn ej dess mindre för sig, och döme Rätten efter som skälen der prövas kunna, så ock om rättegångskostnad. Begär den, som tappat och ej när var, inom laga tid vädja; det må honom ej vägras; gör han det ej, vare synedom gild.*

71 §. Det torde visserligen kunna ifrågasättas, huruvida ej i öfverensstämmelse med hvad angående lösningstalan i allmänhet är föreskrifvet det belopp, hvartill vattenverket blifvit uppskattadt, borde nedsättas, då talan vid Rätten anhängiggöres, i hvilket fall den vattenverksegare, som lyftat den nedsatta löseskillingen, vunne nödig säkerhet derför att jordegarna, sedan talan blifvit emot honom anhängiggjord, icke af någon anledning öfvergifvo företaget. Då emellertid jordegarna i förslaget blifvit från nedsättningsskyldighet befriade, synes mig rättvisan kräva att vattenverksegaren erhåller någon säkerhet derför att ej jordegarna, sedan de mot honom väckt anspråk på rätt att lösa vattenverket, öfvergifva företaget, derest lösens belopp bestämmes annorlunda än de önskat. Redan derigenom att fråga om vattenverkets utrifning vid domstol väckes lider vattenverksegaren en ej obetydlig inskränkning i sin frihet att förfoga öfver sin egendom, och rättvisan synes mig ovilkorligen kräva, att det icke skall stå i jordegarnes skön att undandraga sig att derför gifva ersättning derigenom att de underlåta att inom föreskrifven tid verkställa uppsägning. Enligt min åsigt bör derföre endast i det fall att vattenverksegaren det yrkar underlåten uppsägelse medföra verkan att den då väckta frågan förfaller.

Då jag, på sätt i det föregående blifvit antydt, anser att bestämmelserna angående dikning böra härledas från annan princip än den i förslaget antagna, har jag uppgjort ett utkast till lagstadganden motsvarande de två första kapitlen i förslaget, hvilket utkast jemte förslag till förändrad lydelse af de §§ i efterföljande kapitel, som dermed stå i omedelbart sammanhang, jag här bilägger.

1 Kap.

Om dikning.

1 §.

Vill man för sin jords odling eller förbättring vatten derifrån afleda; *då må egare af jord, som nedan ligger*, ej hindra vattnets aflopp; vare ock, der för ändamålet dike å hans jord tarfvas, pligtig att deraf upplåta hvad till diket åtgår.

2 §.

Finnes dike, som någon för sin jord upptaga vill, blifva till nytta jemväl för *annan, genom hvilkens jord diket upptages, skall skyldigheten att i dikningen deltaga dem emellan fördelas efter ty hvardera för sin jord af diket nytta hemtar; dock må ej den, som icke fordrat diket, betungas med dikningsskyldighet utöfver nyttan för sin jord.*

3 §.

Tarfvas dike mellan grannars egor; då skall halfva diket af hvarderas jord tagas och dikningsskyldigheten dem emellan fördelas efter ty i 2 § sägs.

4 §.

Större dike än som för ofvan liggande jords torrläggning till fyra fots djup tarfvas, *vare den, som mark till dike upplåta skall, ej pligtig tåla.*

Kunna dikningsskyldige ej enas om dikets storlek, ege en hvar af dem rätt fordra att diket så göres, att hans jord kan torrläggas till

fyra fots djup, der ej markens beskaffenhet eller läge det hindrar; dock må ej någon med dikningsskyldighet betungas utöfver hvad för torrläggning af hans egen jord till nämnda djup erfordras.

5 §.

Är tvist om dikes läge eller sträckning, skall det så läggas, att ändamålet med dikningen må utan oskäligen kostnad vinnas med minsta olägenhet för den, å hvars mark diket upptagas bör. Kan utan väsentligen ökad kostnad och svårighet för vattnets afledande dike läggas i raskilnad, varde det, om endera grannen det äskar, der lagdt.

6 §.

Dike, som tjänar till aflopp för vatten från annans jord, skall öppet läggas. Fordrar markens egare täckdike, vare det tillåtet, om vattnets aflopp ej hindras; svare dock han för den tillökning i kostnad, som deraf vållas, och besörje sjelf om arbetets utförande.

7 §.

Å hvar sida om öppet dike räknas ren till högst två fots bredd.

Jord, som ur dike uppkastas, må läggas vid sidan af diket, dock ej så att jorden hindrar vattnets afrinnande, eller ock föras till lämpligt ställe i närheten. Vill markens egare göra sig dikesjorden till godo, ege dertill rätt; vill han det ej, och kan genom jordens kvarlemmande skada vållas, vare den, som dikar, pliktig att jorden bortföra eller gifva ersättning som i 8 § sägs.

8 § = 6 § i Beredningens förslag.

9 § = 7 § i Beredningens förslag.

10 §.

Vill någon för sin jords odling eller förbättring afleda vatten till redan upptaget dike å annans mark, vare då skyldig att i dikets underhållande deltaga i den mån han deraf för sin jord nytta hemtar. Är för ändamålet af nöden att diket utvidgas eller fördjupas, gånge dermed som i 1 och 2 §§ om anläggning af nytt dike sägs.

11 § = 9 § i Beredningens förslag.

12 § = 10 § i Beredningens förslag.

2 Kap.

Om vattens afledande ur kärr eller mosse, så ock om vattenafledning ur sjö eller annat vattendrag.

13 §.

Vill man för sin jords odling eller förbättring afleda vatten ur kärr, mosse eller annan dylik vattendränkt mark och hafva flere del deri; då hafve den vitsord, som vattenafledningen äskar, och vare en hvar jordegare, som af den vattendränkta markens torrläggning tillskyndas båtnad, skyldig att i mån af nyttan för sin jord i företaget taga del, der han ej, efter ty i 79 § skils, afsäger sig båtnaden.

Tarfvas för afledning af vatten från dylik mark att dike upptages å jord, som nedanför ligger, vare om skyldighet för egaren till sådan jord att upplåta mark och deltaga i företaget lag som i fråga om dikning i 1 kap. stadgas.

14 §.

Nu vill man för vinnande af odlingsbar mark eller eljest för sin jords odling eller förbättring sänka eller uttappa sjö, upprensa, för-

djupa, utvidga eller rätta elf, å eller annat vattendrag, eller vatten eljest derifrån afleda; kan det ske utan förnärmande af annans rätt öfver vattnet och möter ej heller emot företaget hinder, efter ty i 15 § sägs, *då vare om jordegares rätt till sådant företag och skyldighet att deri deltaga lag som om vattens afledande ur kärr, mosse eller annan dylik vattendränkt mark i 13 § skils.*

Om strömrensning för allmänt behof eller eljest för annat ändamål, än här ofvan nämnes, gälle hvad särskildt är stadgadt.

15 §.

Till företag, hvarom i 14 § förmäles, hafve ej jordegare rätt, med mindre tillstånd från det allmännas sida erhållits i fall, der sådant är föreskrifvet.

Är fråga om sänkning eller uttappning af sjö, och blifva icke alla jordegarna derom ense, då ege ej heller den rätt nu sagd är rum, *der ej de, hvilka om företaget sig förena, ega mer än hälften af den jord, som påräknas genom företaget vinna förbättring.*

16 §.

Vid vattenafledning, hvarom i detta kap. sägs, vare jordegare, som af den vattendränkta markens torrläggning har nytta, pliktig att vattenafledningen så inrätta att jord som nedan ligger ej fördränkes, och ej heller eljest skada annan tillskyndas. Ej må vid aftappning så mycket vatten på en gång fransläppas att fara för öfversvämning kan uppstå.

17 §.

Hvad i 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 och 12 §§ i fråga om dikning är stadgadt, gälle ock om vattenafledning, hvarom i detta kap. skils.

3 Kap.

Om ändring eller utrifning af vattenverk, som hindrar jords torrläggning.

22 §.

Finnes vattenverk, som lagligen tillkommit och af laga beskaffenhet är, vålla uppdämning eller eljest utgöra hinder emot vattenaffledning, hvarom i denna förordning sägs, hafve under vilkor, som här nedan stadgas, jordegare rätt fordra att sådan ändring af vattenverkets läge, vattentillgång eller beskaffenhet i öfrigt vidtagas må, som för företaget är nödig, eller att, om ändamålet ej kan genom dylik åtgärd vinnas, verket alldeles utrifves.

Till vattenverk, anlagdt för bedrifvande af större bruk och bergverk eller större fabriksinrättning, må dock den rätt nu sagd är ej sträcka sig.

Slutes aftal om skyldighet för jordegare att uppdämning för vattenverk tåla; då må af den, för hvilken aftalet är bindande, påstående om verkets ändring eller utrifning ej väckas förr än femtio år förflutit efter det aftalet slöts.

24 §.

Skall vattenverk ändras, gälde jordegaren fullt åter den förlust, som uppstår under det verket ej drifvas kan; ersätte ock, om verket försämras, den del af verkets värde, som för framtiden bortgår, *med förhöjning af hälften derutöfver*. Ändringens verkställande åligge jordegaren; vill vattenverksegaren sjelf arbetet utföra, vare om hans rätt i ty fall lag, som i 7 § om dikningsarbete sägs.

Kommer vattenverk att alldeles utrifvas, skall jordegaren det lösa med fulla värdet *och hälften derutöfver*; besörje ock han om rifningen.

25 §.

Vill egare till vattenverk, som ändras skall, hellre hela verket afstå, än ändringen tåla, vare jordegaren skyldig att verket lösa, *som i 24 § sägs*.

Då verket jemlikt denna § löses, hafve jordegaren rätt att nödigt utmål efter fulla värdet till sig lösa.

26 §.

Hörer till vattenverk, som lösas skall, jord, hvarå åbo ej är besuten, då skall ock, der egaren det fordrar, den jord lösas, *efter den i 24 § för lösen af vattenverket stadgade beräkningsgrund*.

Då vattenverk löses, skall ock lös egendom, som för verkets drift anskaffad är eller eljest till verket hör, af jordegaren emot fulla värdet öfvertagas. Skall endast en del af verket ersättas, vare lag samma om den lösa egendom, som i ty fall för egaren obehöflig varder.

Är med vattenverk, som lösas skall, förenad auman, fast eller lös egendom, för hvars tillgodogörande vattenverket är afsedt, och lider den egendom minskning i värde för egaren, då vattenverket honom frångår, *njute han ersättning för skadan eller, der han hellre vill egendomen afstå, lösen därför efter fulla värdet*.

26 a §.

I fråga om ersättning eller lösen, som enligt detta kapitel tillkommer Kronan, ege förhöjning af värdet ej rum.

32 § utgår.

4 Kap.

Om undersökning och rättegång i tvist om torrläggning af jord.

33 §.

Uppstår, då fråga väckes om företag, *hvarom i 2 kap. skils*, tvist angående dikes eller annan anläggnings läge, storlek eller beskaffenhet i öfrigt, jordegares rätt att å annans mark anläggning göra eller skyldighet att i företaget så ock i framtida underhållet deltaga, ersättning, som gäldas bör, eller annat, som till arbetets utförande hörer; då skall frågan företagas till pröfning vid syn å stället i den ordning nedan stadgas.

Sådan pröfning skall ock ega rum, der jordegare vill begagna den rätt honom i 3 kap. medgifven är, och alla sakegare ej ense varda.

34 § utgår.

35 §.

2 mom. i denna § utgår.

37 §.

Förrättningsmannen bestämme efter samråd med sökanden tid och ställe för synen och underrätte derom de andre synemännen. Jordegare, mot hvilken påstående väckes om förpligtande att i det tillärnade företaget deltaga eller att dertill upplåta mark, så ock egare af vattenverk eller annan lägenhet, hvarå företaget kan inverka, skola särskildt kallas. Den, som i anseende till nyttjanderätt med vattenverksegaren har del i saken, skall jemväl kallas; och vare förty egaren pliktig att sådan medpart uppgifva vid äfventyr att eljest hålla honom skadeslös.

För verkställande af kallelse ege förrättningsmannen anlita kronofogde eller länsman i orten, der förrättningen hålles, eller ock, om den, som kallas skall, är annorstädes boende, öfverlemna kallelsen till Konungens Befallningshafvande, som om delgifningen drager försorg. I de fall, då stämning får delgifvas genom anslag å husdörr eller kungörelse i allmänna tidningarna, må kallelsen delgifvas på enahanda sätt, som om stämning i ty fall är stadgad.

Finner förrättningsmannen saken angå kronans eller allmän anstalts rätt, anmäla han det i god tid hos Konungens Befallningshafvande för allmänt ombuds förordnande. *Förrättningsmannen låte derjemte kungörelse om förrättningen minst fjorton dagar förut uppläsa i kyrkan för den eller de församlingar, der hemman, vattenverk eller annan lägenhet, som saken förmenas angå, är belägen.*

43 §.

I stället för hänvisningen till 13 § hänvisas till 15 §.

48 §.

I fråga om företagets utförande hafva synemännen att bestämma:

hvarst och huru anläggning, som af sökanden yrkas och af synemännen anses nödig, tjenligast göras skall, med hänsyn till de i 4 och 5 §§ stadgade grunder äfvensom vattenmängd, affall samt andra förhållanden, så och dertill att största möjliga jordförbättring må vinnas med minsta kostnad för deltagarne och minsta intrång eller olägenhet för annan; börande, då vattenverk, som hindrar företaget, måste ändras, ändringen så göras, att verket, såvidt ske kan, ej försämras eller försämringen, der den ej kan undvikas, i möjligaste måtto inskränkes;

hvarst och huru bro, trumma eller dylikt skall göras eller ombyggas, der sådant tarivas;

hvad för vattenhöjdens reglering och förekommande af skada genom öfversvämning eller annorledes bör iakttagas, så ock hvilka bland jordegarna böra i följd af sin jords läge och beskaffenhet kostnaden härför vidkännas;

huru i fråga om sättet för utförande af gemensamt arbete samt framtida underhållet af gjorda anläggningar tjenligast förfaras bör, vare sig att nödiga arbeten skola ombesörjas af deltagarne samfäldt eller och arbetet så fördelas, att viss sträcka att anlägga och för framtiden vidmagthålla tilldelas hvarje deltagare; i hvilket senare fall afseende bör fästas å markens olika beskaffenhet, så att, der kostnad eller svårighet större är, skälig jemkning göres;

tiden då vattenverks ändring eller annat arbete för företaget må begynna; tiden och sättet för fullgörande af samt betalningen för arbete, hvarom enligt 9 eller 24 § jordegare eller vattenverksegare vill besörja; så ock, der sådant finnes lämpligt, viss tid, då företaget i sin helhet bör vara bragt till slut;

samt i öfrigt allt hvad till företagets ändamålsenliga anordning lända kan.

49 §.

Hänvisningen till 16, 19 och 32 §§ utgår, hvarjemte i stället för den i 1 mom. förekommande hänvisning till 5 och 6 §§ hänvisas till 7 och 8 §§.

59 §.

I mål, som angår företag, hvarom i 1 kap. förmäles, så ock när mål jemlikt 57 § till Rätten instämmes, ege Rätten eller domhafvanden uti stämningen utsätta saken till syn på stället, der sådant äskas af sökanden eller eljest anses för målets pröfning erforderligt; anmode ock, der det nödigt finnes, sakkunnig man att lemna Rätten biträde.

62 § utgår.

5 Kap.

Om verkställighet i mål, hvarom i denna förordning handlas.

70 §.

I mål, som afser företag, hvarom i 1 kap. förmäles, må dikning i enlighet med Rättens dom verkställas, ändå att ändring i domen sökes; gälde dock sökanden dessförinnan den ersättning, som enligt domen utgifvas bör, och ställe hos utmätningssmannen i orten pant eller borgen för det ytterligare skadestånd, som kan varda vederparten i följd af dikningen tillerkänt.

71 §.

Vattenverk, som lösas skall, så och annan egendom, som det åligger jordegaren att jemte verket öfvertäga, skall, der ej annorlunda öfverenskommet är, afträdas å laga fardag sedan lösens belopp blifvit slutligen fastställt och derefter uppsägning i rätt tid skett. *Sker ej uppsägning inom sex månader sedan lösens belopp fastställdes, eller varder ej, sedan uppsägning skett, lösen före tillträdesdagen erlagd, skall frågan anses förfallen, der vattenverksegaren det yrkar.*

Har, sedan värde sattes å egendom, som lösas skall, egaren gjort nödig eller nyttig kostnad derå, vare han berättigad att härför undfå ersättning. Tvist härom varde af Rätten särskildt pröfvad, och må emellertid egendomen tillträdas, der den, som ersättningen gifva skall, hos Konungens Befallningshafvande ställer säkerhet för det, hvarom tvistas.

77 §.

1 mom. Äro deltagare i gemensamt företag, hvarom i 2 eller 3 kap.

förmüles, flere än fem, och har ej delaktigheten i arbetets första verkställande och det framtida underhållet blifvit så bestämd, att en hvar står i ansvar för viss sträckning å marken; då skola de utse syssloman att för samfälligheten tala och svara i mål, som den röra; göra och derom anmälan hos Konungens Befallningshafvande. Ej må, innan hvad sålunda föreskrifvet är, blifvit iakttaget, arbete å annans mark eller åtgärd till rubbning af annans vattenverk emot hans bestridande verkställas. Då anmälan skett, hvarom nu är sagdt, skall underrättelse derom i länskungörelserna intagas.

2 och 3 mom. = Beredningens förslag.

79 §.

1 mom. *Nu vill någon, som af vattendränkt marks torrläggning tillskyndas båtnad och enligt 13, 14 eller 29 § är skyldig att deltaga i der nämnda företag, vinna befrielse från sagda skyldighet; afsäga sig då den båtnad, som genom företaget beredes hans jord. Rätt till sådan afsägelse tillkomme dock ej den, som företaget sökt eller med sökanden gjort gemensam sak.*

2 mom. = Beredningens förslag.

82 § utgår, i följd hvaraf hänvisningen till denna § i 83 § förfaller.

84 §.

Orden »och om invallning» i 2 mom. utgå.

Särskildt yttrande

af

Häradshöfdingen Hedenström.

Vid pröfning af frågan huru i tvister angående torrläggning af jord förfarandet vid domstol borde på lämpligaste sätt anordnas har inom Beredningen gjort sig gällande den åsigt att några andra förändringar i den allmänna rättegångsordningen icke nu borde vidtagas än sådana mindre, som, utan rubbning af rättegångsordningens principer, kunde befordra skyndsamhet vid målens handläggning och minskning i rättegångskostnaderna. Denna åsigt kan jag ej biträda. Mig synes obestridligt att de i torrläggningsmålen förekommande frågor, som röra värderingar och det tekniska utförandet, icke kunna med erforderlig säkerhet uppfattas och bedömas af våra allmänna domstolar, sådane de nu äro inrättade; och för afhjelpande af denna betänkliga brist bör enligt min mening nu genast i rättegångsväsendet göras en ändring, som på samma gång uppfyller hvad Beredningen, såsom förberördt är, åsyftat. Den af Beredningen utvecklade åsigt om olämpligheten att öfverlemna torrläggningsmålen till Egodelningsrätt eller en för dem särskildt inrättad domstol delas dock i viss mån jemväl af mig. Deremot har jag för min del vid öfvervägande af skälen för och emot lämpligheten att för nyss nämnda frågors behandling införa det rättsinstitut, som kallas särskild nämnd och, bestående af ledamöter valde för hvarje särskildt mål dels af Rätten och dels af parterne, afgör de frågor, hvilka dit hänskjutas af Rätten, funnit sagda rättsinstitut, såsom motsvarande alla ofvan nämnda fordringar, böra i förevarande förslag upptagas.

Då denna min skiljaktighet således har stort inflytande på uppställningen af förslaget, måste jag, jemte förändring i lydelsen af några utaf förslagets paragrafer, insätta ett större antal sådana. De paragrafer, nio till antalet, hvilka sålunda tillkomma, skulle i förslaget inskjutas emellan 62 och 63 §§; och har jag för att kunna bibehålla å de följande paragraferna samma nummer, som de hafva i Beredningens förslag, under 62 § med bokstäfver (a—i) betecknat de inskjutna paragraferna.

Innan jag går att vidare angifva omförmälda ändringar i förslaget, anser jag mig dock böra något fullständigare utveckla den åsigt, hvaraf de föranledas, och i korthet anföra skälen för hvad jag föreslagit.

Till en början kan jag ej finna den omständighet att en fullständig omarbetning af rättegångsordningen är förestående utgöra giltig anledning att uppskjuta frågan om särskild nämnd för ifrågavarande mål. Sedan Lagkomitén och förra Lagberedningen i afgifna förslag till ny civillag hemställt att åtskilliga frågor skulle hänskjutas till bedömande af särskild nämnd, har detta institut blifvit i vår rätt infördt ej mindre för expropriationsmål (redan år 1845, och bibehållet genom Kongl. förordningen den 14 April 1866) än äfven för sjöförsäkrings- och haverimål (Sjölagen den 23 Februari 1864). Frågan om särskild nämnd har således redan blifvit löst vid speciallagstiftning; och nyssberörda nämnder äro icke, så vidt jag kan finna, i något afseende så skiljaktiga från nu ifrågavarande nämnd, att med lösningen af frågan om denna senare bör annorledes förfaras. Institutionen särskild nämnd är endast en tillfällig tillsats till den allmänna domstolen och skulle, då för samma tillsats ej erfordras någon rubbning i domstolens personal, särdeles lätt kunna borttagas, om sådant vid en stundande allmän omarbetning af rättegångsordningen skulle blifva beslutet. Det oakadt bör en dylik institution för en ny grupp af mål naturligtvis ej införas blott på försök, utan införandet grundas på öfvertygelse om institutionens behöflighet och lämplighet, samt tillförsigt att derigenom vinnas

förmåner, som öfverväga de olägenheter, hvilka, om än icke verkliga, dock alltid befaras vid förändring af gamla förhållanden.

Det torde böra erinras att, såsom bekant är, förra Lagberedningen redan för tretio år sedan fann skäligt föreslå att i vattenafledningsmål förekommande frågor rörande värderingar och det tekniska utförandet skulle pröfvas af särskild nämnd. Af 1865 års vattenrättskomité blef, såsom redan är af Beredningen anfördt, föreslaget ej mindre att klagan ej finge föras öfver synemännens utlåtande i tekniska frågor rörande dikning, än äfven att beloppet af ersättning till följd af utförd tvångsrätt vid vattenafledningsföretag skulle af särskild nämnd bestämmas. Senare vattenrättskomitén föreslog att hvarken öfver synemännens utlåtande, hvarigenom ifrågasatt torrlägningsföretag blifvit afstyrkt, eller öfver den uppskattning af nyttan utaf gemensamt företag, hvilken af synemännen verkställes efter företagets fullbordan, klagan finge föras. Häraf torde framgå åtminstone att i torrlägningsmål förekomma frågor, som sedan lång tid tillbaka af kunnige och erfarne män ansetts kunna bättre lösas annorledes än genom anlåtande af våra domstolar, fastän det ej varit desse förment att påfordra biträde af sakkunnig person. Erfarenheten torde gifva vid handen det svårigheten för domstolarne att lösa sådana frågor allt hittills fortfarit. Denna svårighet minskas ingalunda genom Beredningens förslag. De nya af jordbrukets utveckling betingade konstitutiva stadgandena äro i allmänhet sådana, att afgörandet af de tvistefrågor, som i torrlägningsmål hädanefter uppkomma, vida mera än tillförene fordrar särskild sakkunskap. Att sådan finnes hos dem, som hålla förundersökningen, synes mig, långt ifrån att göra sakkunskapen obehöflig, tvärtom ställa än högre anspråk derpå hos dem, som skola pröfva förundersökningsmännens utlåtande i de delar, der desses sakkunskap kommit till användning. Den sakkunnige man, som, derest annan institution ej finnes, måste af domstolen anlitas och på hvars yttrande, äfven om domstolen håller syn på stället, domen väsentligen sig grundar, är ej i den ställning till

saken, att han kan känna sig hafva något domareansvar, hvaremot detta bäres af andre, för hvilka det vid sådant förhållande säkerligen kännes rätt tungt. Vål är det sant att i sådant fall underrätts dom kan ändras; men för öfverrätten är det utan tvifvel ännu svårare att i dylika frågor bilda sig ett omdöme på grund af den förefintliga bevisningen och sakkunniges inkomna yttranden af ofta nog sins emellan motsägende innehåll. Genom målets fullföljd förloras mycken tid och drabbas båda parterne af dryga kostnader.

Om det således får antagas att vårt rättegångsväsende behöfver ombildas för att kunna motsvara sin bestämmelse vid behandling af ifrågavarande mål, återstår att undersöka huruvida åtminstone för närvarande ändamålet kan vinnas derigenom att till den befintliga allmänna domstolen göres den tillsats, som kallas särskild nämnd. Att den är lämplig i rena värderingsfrågor torde ej bestridas. Denna gräns för nämndens befogenhet är redan i Sjölagen med framgång öfverskriden. Enligt expropriationslagen eger nämnden visserligen endast att bestämma ersättningsbelopp, men erfarenheten gifver vid handen att jemväl i expropriationsmål genom parternes öfverenskommelse nämndens befogenhet oftast utsträcker till bedömande af ej mindre hvad som bör ersättas utan äfven tekniska frågor såsom, t. ex. vid expropriation för jernväg, hvarest och huru diken, trummor eller andra vattenledningar samt vägöfvergångar m. m. böra inrättas för angränsande egors behof. Nämda förfarande skulle utan tvifvel ej kunnat utom lagen i långliga tider fortgå, om det ej befunnits lämpligare än att om dylika ämnen tvista vid domstolarne. I de få fall, der domstolarne för slitande af sådana tvister anlåtats, torde nästan alltid kunna spåras ena partens uppsåt att genom tidens förhållande för den andre eller eljest på hans bekostnad göra någon oskäligen vinst.

Ett närmare skärskådande af de ämnen, som i mål, hvarom nu är fråga, skulle tillhöra nämndens pröfning, är naturligen nödigt för bedömande af lämpligheten att använda nämnd. Villigt erkännes att

härvid förefinnes stor svårighet att med tillräcklig tydlighet och fullständighet i lagen uppdraga en bestämd gräns emellan nämndens och domstolens befogenhet; men om, oaktadt all omsorg, lagens bestämmelser skulle gifva anledning till någon tvekan, torde, då det ej är nämnden utan domstolen som i ty fall har att göra tillämpning af lagen, och underrättens beslut kan komma under öfverrätts pröfning, en bestämd och väl grundad praxis snart utbilda sig och häfva denna olägenhet. Sjelfva kompetenstvisten kan, då underrättens beslut derutinnan ej får annorlunda än i sammanhang med hufvudsaken öfverklagas och väl i allmänhet varder af öfverrätten gilladt, samt en återförvisning således kan få räknas bland de sällsynta undantagen, ej ofta vålla någon särskild tidsförlust. Enligt 60 § i mitt förslag skulle särskild nämnd ej användas i andra mål, än der förundersökning egt rum och Rätten funne sig ej kunna slutligen afgöra den i saken förda talan utan pröfning af här nedan nämnda frågor, som vore föremål för tvist, nemligen:

1:o) om värdet å den jordförbättring ett torrlägningsföretag påräknas medföra för hvarje jordegare särskildt eller för hela samfälligheten;

2:o) om värdet å vattenverk, som för vattenafledning måste utrifvas, eller å den del af verket, som genom den för berörda ändamål nödiga ändring bortgår;

3:o) om värdet å egendom, för hvilken, såsom med vattenverket förenad på sätt i 25 eller 26 § sägs, lösen gäldas bör;

4:o) om beloppet af hvad i ersättning för intrång eller annat bör jemlikt 5, 6, 7, 16, 19, 24, 25, 26, 27, 31 eller 32 § utgifvas;

5:o) huruvida dike eller annan anläggning, hvarom fråga är, tarfvas;

6:o) om och i hvad mån för ifrågasatt vattenafledning är nödigt att vattenverk ändras eller utrifves; och

7:o) om något af de till utförande af torrlägningsföretaget hänförliga ämnen, hvarom i 48 § sägs.

Nu uppräknade frågor skulle i nyss sagda fall pröfvas af särskild nämnd. Angående dennas lämplighet att afgöra de frågor, som upptagas i de fyra första momenten, torde, då de afse värderingar, ej behöfva vidare ordas. De tre öfriga momenten angå tekniska frågor; och, förutom det att för pröfning af dem de nuvarande allmänna domstolarne torde få anses mindre lämplige, lärers såsom skäl för dessa frågor skjutande under särskild nämnd jemväl få gälla hvad Beredningen anfört om olämpligheten af att skilja pröfningen af de tekniska anordningarna från pröfningen af kostnaderna. Med jordförbättringens värdering, som, derest ej hinder enligt 47 § möter, måste föregå torrläggningsföretaget, äro de i femte och sjunde momenten upptagna frågor på det närmaste förbundna; och särskildt hafva i 23 § frågorna om värdet å jordförbättringen och om värdet å vattenverket blifvit med hvarandra och med de i sjette momentet upptagna frågor så sammanbundna, att alla dessa frågor måste gemensamt bedömas. Härjemte har i mitt förslag (62 e §) till förekommande af möjliga misstag lemnats den föreskrift att nämnden, som vid sin pröfning har att ställa sig till efterrättelse de grunder, hvilka för hvarje särskildt fall äro i författningsförslaget stadgade, dock ej må inlåta sig på frågan huruvida lösen eller ersättning skall utgå med förhöjning öfver värdet. Nämnden bör ock (enligt hvad af föreskrifterna i 62 g § och sista momentet af 73 § framgår) värdera utan afseende å det belopp ersättningstagande fordrat eller ersättningsskyldig medgifvit. Den tillämpning af lagen, hvartill parternes rättsförhållanden härutinnan gifva anledning, göres af Rätten. Att i följd af svårigheten att för nämndens befogenhet bestänma annan gräns, än den sålunda uppdragna, densamma blifvit vidt omfattande, torde ej medföra någon olägenhet, hvaremot försöket att göra gränsen trängre synes mig ej kunna annat än åstadkomma stor förvirring och lända till uppenbara orimligheter. Nämndens befogenhet enligt mitt förslag torde ej heller vid jemförelse finnas utsträckt utöfver hvad förra Lagberedningen föreslagit.

Huruvida särskild nämnd må anses lämplig att afgöra de frågor, som sålunda skulle till den hänskjutas, lærer väl ytterst bero på nämndens sammansättning; och går jag nu att därför redogöra. Då enligt 61 § af mitt förslag nämnd skulle väljas för hvarje särskildt mål, torde förefinnas största sannolikhet att den kommer att utgöras af sådana personer, som bäst kunna bedöma de i målet förekommande frågor, och härpå ligger naturligtvis den största vigten. Personernas antal är mera en kostnadsfråga, men såsom sådan saknar den ej betydelse. Antalet af ledamöter i nämnden bör derför, så vidt lämpligen ske kan, inskränkas. Då, för att utgå från en, såsom mig synes, antaglig jämförelsepunkt, Egodelningsrätt, som har att pröfva de af landtmätare och två gode män vidtagna åtgärder och beslut i fråga om egoskiften, består af ordförande och tre ledamöter, torde ock fyra personer, men ej heller flera, erfordras i den nämnd, åt hvilken det skulle uppdragas att pröfva de tre synemännens åtgöranden i ofvan omförmälda frågor uti torrläggningssmål, som ej röra vattenverk. I fråga om sådana verk torde, då synemännen redan äro fyra, antalet af ledamöter i nämnden böra ökas; men det synes mig tillräckligt att dervid insätta ytterligare två ledamöter. Expropriationslagens föreskrift om uteslutning af några bland de till ledamöter i nämnden valde, hvilken föreskrift ej blifvit i Sjölagen intagen och hvars iakttagande jemväl i expropriationssmål enligt parternes öfverenskommelse ofta underlåtes, torde ej böra här upptagas, enär nämnden derigenom kan gå miste om de lämpligaste personerna. Naturligen är det med afseende å beskaffenheten af de frågor, som skulle till nämnden hänskjutas, särdeles angeläget att deri sitter minst en person, om hvars tekniska bildning samt erfarenhet och skicklighet i de ämnen, hvarom fråga är, full visshet förefinnes, och att ledningen af nämndens förhandlingar anförtros åt denna person, hvadan det blifvit *Rätten* ålagdt att till ordförande i nämnden förordna statens landtbruksingeniör, landtmätare eller annan, efter hvad särskildt stadgas, till förundersöknings förrättande behörig tjänsteman,

som för erfarenhet och skicklighet känd är. De öfrige ledamöterna i nämnden skulle utgöras af förtroendemän, valde af parterne gemensamt. Kunna ej parterne enas om någon gemensam ledamot, skulle dels representanterne för de stridiga intressena, sökanden å ena sidan och hans vederpart å den andra, insätta hvar sin ledamot samt, då fråga är om vattenverk, gent emot jordegarnes sålunda utsedde två ledamöter insättas af vattenverksegarne likaledes två ledamöter, dels ock Rätten välja den återstående ledamoten, hvilken sålunda blefve en förmedlande länk. I fråga om jäf emot dem, som utses till nämnd, skulle (62 §) expropriationslagens föreskrifter gälla med det i sakens natur grundade tillägg, att den, som i egenskap af syneman med frågan haft befattning, ej finge i nämnden insättas. I enlighet med den åsigt, hvilken såsom väl grundad vinner allt flere målsmän, att edgång ej bör i oträngdt mål åläggas, och då de, som inväljas i nämnd, utan tvifvel känna vigten af den befattning, hvartill de blifvit kallade och de förbindelser den medför, utan att ed dem affordras, skulle visserligen stadgandet om edgång för nämnden kunnat ur förslaget alldeles uteslutas, men då samma stadgande ännu qvarstår i expropriationslagen och Sjölagen, har det äfven här (62 a §) bibehållits, dock i så måtto inskränkt, att edgång fordras endast af den, som ej tillförene aflagt ed för dylik befattning eller gått domareed. Genom denna inskränkning och genom föreskriften att eden får afläggas inför domhafvanden äfvensom derigenom att, hvad af förslagets ifrån expropriationslagen något afvikande lydelse i öfrigt, hvarom här är fråga, framgår, nämnden ej behöfver vara samlad i och för edgången, vinnes dessutom besparing i tid och kostnader, enär Rätten i vissa fall kan, om sådant anses lämpligt, utsätta nämndens första sammanträde till det ställe, der syn af nämnden kan vara nödig. Jemte stadgandet (62 f §) att det, som de fleste i nämnden säga, varder nämndens beslut har, för att, då stridiga meningar i någon fråga uppstå och rösterna äro lika å ömse sidor, få frågan afgjord, tillagts den föreskrift att i sådant fall gäller

den mening, som ordföranden biträder. Det inflytande, som sålunda tillagts den af Rätten utsedde ordföranden, bör ej kunna förringa den trygghet, med hvilken parter, enligt hvad erfarenheten visat, förtro sig till särskild nämnd. Demas samtliga ledamöter måste i följd af sin, domares liknande befattning tydligare känna sin ansvarighet än den, hvilken endast såsom af Rätten tillkallad sakkunnig person meddelar upplysningar i målet. Dessutom lära nog parterne uti ifrågavarande mål, liksom hittills vid val af särskild nämnd i andra mål, ej underlåta att i nämnden invälja dem, som genom sakkunskap och personligt värde kunna utöfva en gagnande verksamhet. Frukta att tillgång till sådana personer kunde i aflägsna orter saknas har ej stöd af hittills vunnen erfarenhet i expropriationsmål. Ej heller kan med skäl befaras någon svårighet att finna lämplig ordförande. I Norrland, der bristen på tjenliga personer för nämnden väl skulle vara störst, lära dock i de trakter, der torrläggningssmål kunna förekomma, skicklige landtbrukare, vattenverksbyggare och andre i dylika ämnen kunnige män finnas i tillräckligt antal. På landtmätare är der ingen brist; och statens landtbruksingenjörers verksamhet sträcker sig äfven dit.

Då det naturligen ligger inom möjlighetens gräns att nämnden af förbiseende eller missuppfattning af lagens bud skulle kunna begå misstag, har (62 g §) för att i sådant fall betrygga parternes rätt, det blifvit Rätten ålagdt att utöfva en viss kontroll öfver nämnden i så måtto att, om nämnden ginge någon fråga förbi eller deri fattade beslut, som ej vore lagligen beskaffadt, Rätten hade att visa saken i den delen åter till nämnden för nödig rättelse. Genom detta stadgande är dock icke någon inskränkning gjord i nämndens rätt att inom omfånget för sin befogenhet slutligt afgöra de frågor, som till nämnden hänskjutas. Det är endast i beslut, hvari denna befogenhet blifvit öfverträdd eller eljest lagstridighet eller ofullständighet förekommer, Rätten har att påfordra rättelse.

Öfriga i mitt förslag upptagva särskilda bestämmelser om näm-

den öfverensstämma i det närmaste med expropriationslagen, hvarifrån de äro hemtade. Endast i några af dessa stadganden har, såsom ofvan blifvit antydt, ordalydelsen något ändrats i ändamål att möjliggöra en minskning i antalet af nämndens sammanträden. Detta förfarande bör ej kunna medföra någon olägenhet, som ej i alla händelser lika väl kunnat uppkomma; tvärtom är möjligheten af förfall för någon bland nämnden större ju flera särskilda gånger nämnden måste sammanträda, och är vid nu föreslagna förfarande någon af förfall hindrad att bevista utsatt sammanträde, torde ej sällan anmälan derom kunna till domhafvanden inkomma så tidigt att före sammanträdet ny ledamot kan väljas i stället för den, hvars förfall anses af Rätten vara lagligt, eller åtminstone tiden för sammanträdet framflyttas. Hålles nämndens första sammanträde ej vid Rätten, måste naturligen de bland nämndens ledamöter, som ej aflagt eden, men äro pligtige att sådan gå, hafva inför Rätten eller domhafvanden fullgjort denna skyldighet före sammanträdet. I de flesta fall lärer väl Rätten i afseende å nämndens ordförande och den ledamot, som Rätten kan komma att välja, liksom parterne i afseende å sina ledamöter, hafva före valet gjort sig undermåttad om hinder af en eller annan anledning kan förefinnas, så att andra sådana än de, som äro omöjliga att förutse, ej ofta äro att befara.

Genom användande af särskild nämnd skulle i allmänhet torrläggningssmålen komma att ej ens i första instansen upptaga längre tid än eljest. Af de 311 tingslag, hvari Sveriges landsbygd nu är indelad, hållas årligen redan i 294 flera än ett lagtima ting och i 199 flera än två lagtima rättssammanträden. I följd af fortgående delning af domsagor och sammanläggning af tingslag blifva dessa förhållanden årligen förmånligare. Genom det utaf Beredningen föreslagna stadgande att domhafvanden eger att i stämningen utsätta saken till syn på stället kan väl, då förundersökning hållits på våren och sökanden skyndar att instämma saken, häradsyn hållas samma år, men eljest

medhinnas den nog ej förr än sommaren året derpå; och i sistnämnda fall blifver saken antagligen ej fortare afgjord, än den till och med i tingslag, der allenast två lagtima rättssammanträden årligen hållas, euligt mitt förslag ej sällan kunde utan extra rättssammanträde afgöras. I de 17, fjällbygder omfattande tingslag, der allenast ett ting om året hålles, torde knappast något dylikt mål förekomma. Väl kan institutionen särskild nämnd ej betaga dem, som vilja förlänga processen, all möjlighet dertill, men då genom användande af nämnd i torrläggningssmål de flesta och vanligen mest omtvistade samt för öfverdomstolen svåraste frågorna blifva redan i första instansen slutligt afgjorda, torde utan fara för misstag kunna påstås att genom detta förfarande skyndsamt slut i dylika mål i allmänhet mycket befordras.

Rättegångskostnaderna i första instansen torde i allmänhet blifva lika stora vid användande af särskild nämnd som derförutan, i hvilket sistnämnda fall väl nästan alltid, der sådan nämnd behöfts, i stället häradssyn med biträde af sakkunnig person erfordras; men tager man hänsyn till de dryga kostnader, som drabba båda parterna vid måls fullföljd genom alla instanser, hvartill långt flera anledningar gifvas i senare än i förra fallet, lärers utan tvifvel jemväl en väsentlig minskning i rättegångskostnaderna i allmänhet vinnas genom användande af särskild nämnd.

Angående 47, 67 och 68 §§, hvilka äro bland dem, som, ehuru de ej egentligen afse den särskilda nämnden, likväl i följd af dennas införande måste erhålla förändrad lydelse, anser jag mig böra här lemna särskild redogörelse. Ett gemensamt skäl för den lydelse jag gifvit dessa §§ är att, då synemännens utlåtande angående jordförbättringens värde i händelse af tvist skall pröfvas af särskild nämnd, det skulle vara utan vinst för sjelfva frågans lösning och i de flesta fall vålla tidsutdrägt och ökade kostnader, om man måste, sedan synemännen afslutat sin förrättning — må vara att den i det uti 47 och 68 §§ angifna fall ej blifvit fullständigt genomförd — åter söka

förordnande för synemän att behandla samma, dåmera med öfriga vid en förundersökning afsevärda omständigheter ej förbundna fråga, hvilken derefter kunde vidare dragas under Rättens och särskilda nämndens pröfning. Derjemte skulle i det fall, som i 67 § afses, det vara synnerligen oformligt att, sedan särskilda nämnden en gång bestämt värdet af jordförbättringen, låta det åter pröfvas af synemän, helst om desse vore desamme, som först handlagt frågan och hvilkas då afgifna utlåtande ändrats af nämnden, men sedermera kunde af synemännen åter göras gällande till dess nämnden ånyo gjorde ändring deri. Den tid jag i 67 och 68 §§ föreslagit för sakens anhängiggörande hos Rätten är sextio dagar längre än den af Beredningen föreslagna tid för ansökan om ny eller slutlig uppskattning. Derigenom att, såsom i Beredningens förslag, samma preklusionstid stadgas för den i 79 § omförmälda rätt till afsägelse från deltagande i torrlägningsföretag och för rättighet att söka ny eller slutlig uppskattning vinnes visserligen likformighet, och detta mål kan utan väsentlig olägenhet ernås då nämnda uppskattningar gjorts beroende allenast af en hos Konungens Befallningshafvande gjord ansökning, som lätt kan återkallas, om sökanden skulle så önska, sedan det blifvit säkert känt hvilka i samfälligheten qvarstå. Helt annorlunda förhåller det sig då, såsom jag föreslagit, dessa uppskattningar ej kunna vinnas annorledes än genom stämning till Rätten. Instämmandet medför ofta ej så ringa besvär och kostnader. Dessa likasom de ytterligare, hvilka måste göras för stämningens återkallande, vore onödigt förspilda, om käranden skulle vilja nedlägga saken efter vunnen, på frågan om uppskattning bör sökas eller ej, synnerligen i det uti 68 § afsedda fall, ganska väsentligt inverkan upplysning hvilka jordegare qvarstå i eller utträdt ur samfälligheten. Genom omförmälda tidsförlängning, som omfattar allenast de två första vintermånaderna på året, går ej någon dyrbar tid förlorad. Vid skärskådande af de olika föreskrifterna i 67 och 68 §§ af Beredningens och af mitt förslag torde tvärtom

rätt tydligt visa sig huru synnerligen fördelaktigt användande af särskild nämnd ställer sig i afseende å besparing af så väl tid som kostnader.

Förslaget skulle enligt min mening i nedan upptagne delar erhålla följande lydelse:

47 §.

Utgöres jord, hvarå uppskattning enligt 46 § ske bör, helt och hållet eller till någon del af sjöbotten eller annan vattendränkt mark, och finnes uppskattningen af den blifvande nyttan ej kunna, innan företaget blifvit fullbordadt, så noggrant verkställas, att jordegarnes inbördes delaktighet derefter kan tillförlitligen bestämmas; *då vare delaktigheten för hvarje jordegare tills vidare bestämd efter hans andel i den jord, som påräknas genom företaget vinna förbättring, allenast med den jemkning, hvartill uppenbara skiljaktigheter hos jorden må föranleda; och skall det lemnas jordegarne öppet att efter företagets fullbordan, på sätt i 68 § sägs, väcka fråga om sådan uppskattning, som kan vara nödig för bestämmande af värdet å den jordförbättring en hvar af dem rummit och hans deraf beroende delaktighet i företaget.*

59 §.

När mål jemlikt 57 § till Rätten instämmes, gifve Rätten eller domhafvanden det genast förrättningsmannen till känna; och åligge denne att konceptprotokollet, kartor, planritningar och öfriga handlingar, som saken röra, till Rätten insända.

Är i målet fråga väckt om vattenverks ändring eller utrifning, föranstalte derjemte Rätten eller domhafvanden att, till underrättelse för dem, hvilka må hafva inteckning i vattenverket, så ock för möjligen varande okände eller icke uppgifne sakegare, tiden och stället för ärendets företagande kungöras såväl i kyrkau för den församling, der vattenverket är beläget, som ock tre gånger i allmänna tidningarna

sista gången minst fjorton dagar före den dag, hvilken till målets företagande är utsatt.

60 §.

Nu är enligt 57 § målet till Rätten instämt; finner Rätten, sedan parterne lemnats tillfälle att sina påstående framställa, stridighet råda huruvida dike eller annan anläggning, hvarom fråga är, tarfras; angående rätta uppskattningen af den jordförbättring företaget påräknas medföra för hvarje jordegare särskildt eller för hela samfälligheten; om och i hvad mån för ändamålet nödigt är att vattenverk ändras eller utrifres; om värdet af sådant verk eller af den del, som genom ändring bortgår; om värdet af annan egendom, för hvilken, såsom med vattenverket förenad, på sätt i 25 eller 26 § sägs, lösen gäldas bör; om rätta beloppet af hvad i ersättning för intrång eller annat bör jemlikt 5, 6, 7, 16, 19, 24, 25, 26, 27, 31 eller 32 § utgifras; eller om något af de till företagets utförande hänförliga ämnen, hvarom i 48 § sägs; låte då Rätten, der ej den i saken förda talan kan slutligen afgöras utan pröfning af här nämnda tröstefrågor, parternes påstående i dessa delar pröfras af särskild Nämnd, som vid Rätten sättes såsom nedan sägs.

61 §.

Sådan särskild Nämnd, som enligt 60 § sättes, skall utgöras af ordförande och tre eller, der fråga är om vattenverks ändring eller utrifning efter ty i 3 kap. sägs, fem i orten boende män såsom ledamöter. Till ordförande förordne Rätten statens landbruksingenjör, landtmätare eller annan, efter hvad särskildt stadgas, till förvärdande af syn, hvarom i 35 § sägs, behörig tjänsteman, som för erfarenhet och skicklighet känd är.

Ledamöterna utses af parterne. Kunna ej de enas om någon gemensam ledamot, insätta Rätten en ledamot i Nämnden, och skall, der öfrige ledamöterna äro två, sökanden utse en och vederparten likaledes en, men är fråga om ändring eller utrifning af vattenverk, skola vattenverks-

egarne välja två och jordegarne de andra två, vid hvilka senares val, om jordegarne inbördes hafva stridig talan, så förfares, som för det fall, då parterne hafva att välja allenast två ledamöter, sagdt är.

Kunna ej de, som å någondera sidan gemensamt ega ledamot välja, derom sänjas, uppgifve hvar för sig en; går dervid antalet högre än det, som väljas skall, varde det genom lottning minskadt.

Är part utan förfall borta, då Nämnd skall väljas, eller drager han sig undan att sådant val göra, välje Rätten i hans ställe. Finnes annan, hvilken har del i saken med honom, som uteblifvit eller sig undandragit; vare det val, som af den förre göres, för båda gällande.

62 §.

Angående jäf emot den, som till särskilda Nämnden utses, gälle hvad om jäf emot ledamot i Nämnd för bedömande af fråga om jords afstående för allmänt behof stadgas; ej må den, som i egenskap af syne-man med frågan haft befattning, till ordförande eller ledamot väljas.

62 a §.

Den, som är utsedd att i särskilda Nämnden sitta, skall inför Rätten eller domhafvanden med ed bekräfta, att han utan rüld eller mannamän, enligt lag och efter bästa förstånd och samrete skall pröfva förekommande frågor.

Denna ed må dock ej affordras någon, som dylik ed eller domareed tillförene aflagt.

62 b §.

De män, som till särskilda Nämnden valde blifvit, skola af Rätten kallas att å viss dag sig infinna, der de ej genast tillstüdes äro; varde ock vid kallelsen erinrade om den påföljd för förfallolöst uteblifvande, hvarom i 62 c § sägs.

62 c §.

Den, som bor längre bort än fyra mil från det ställe, der Rätten sitter, eller är öfrer sextio år gammal, vare ej skyldig att i särskild Nämnd deltaga. Ej må eljest någon, som dertill kallad varder, draga sig utan förfall det förtroende undan. Sker det, och vilja ej parterne annan i hans ställe antaga, eller äsämjas de ej om nytt val, hafve Rätten magt genom vite tillhålla den uteblifne att sig infinna; ersätte ock han de kostnader, som för Rätten, parterne och de öfrige i Nämnden af uppehållet vållas.

Finnes någon, som kallad varder, af laga förfall hindrad att i Nämnden sitta; gifve det Rätten eller domhafvanden tillkänna, och varde ny ledamot utsedd i den ordning ofvan stadgas.

62 d §.

Rättens ordförande aflemne till Nämnden de handlingar, som af parterne blifvit ingifna och från förrättningsmannen inkommit samt utdrag af Rättens protokoll i hvad det angår till Nämnden hänskjutna frågor. Sedan tråde Nämnden tillsammans och öfverlägga inom lyckta dörrar om beslutet.

Innan hufvudsakligt beslut fattas, ege Nämnden, der sådant finnes nödigt, infordra närmare underrättelse om saken, parterne ytterligare höra eller syn hålla; skall syn eller sammanträde med parterne hållas, låte Nämnden dem kallas dertill genom kungörelse, som skall minst fjorton dagar förut uppläsas i kyrkan för den eller de församlingar, der hemman, rattverket eller annan lägenhet, som saken angår, är belägen; dock vare ej sådan kungörelse nödig, der samtliga parterne annorledes kallade varda.

62 e §.

Vid pröfning af de till särskilda Nämnden hänskjutna frågor ställe den sig till efterrättelse de grunder, som för hvarje särskildt fall i denna förordning stadgade äro; dock ankomme ej på Nämnden att pröfva huru-

vida lösen eller ersättning skall utgå med förhöjning öfver värdet, utan varde bestämmelsen derom af Rätten meddelad.

62 f §.

Hvad de fleste i särskilda Nämnden säga vare Nämndens beslut. Äro rösterna å ömse sidor lika, gälle den mening ordföranden biträder. Sedan Nämnden sitt beslut fattat, låte ordföranden det upptecknas och af Nämnden underskrifvas samt öfverlemnne det jemte de Nämnden tillställda handlingar derefter till Rätten eller domhafvanden. Rätten låte beslutet i sitt protokoll införas och gifve sedan i saken dom.

62 g §.

I de till särskilda Nämnden hänskjutna frågor skall hvad Nämnden inom omfånget för sin befogenhet beslutit till efterrättelse lända; och varde förty Rättens dom i dessa frågor på Nämndens beslut grundad; ej må dock lösen eller ersättning af Rätten bestämmas högre, än ersättningstaggande fördrat, eller lägre, än ersättningsskyldig medgifvit, ända att Nämndens uppskattning skulle dertill föranleda. Skulle Nämnden gått någon fråga förbi eller deri fattat beslut, som ej är lagligen beskaffadt; varde saken i den delen visad åter till Nämnden för nödig rättelse, innan beslutet må till grund för Rättens dom läggas.

62 h §.

Föres i högre Rätt klagan öfver underrätts pröfning af jäf emot den, som i särskilda Nämnden sutit, eller deröfver att vid Nämndens sätande ej så tillgått, som föreskrifvet är, och varder den talan gillad; förfalle, så vidt klagandens rätt rör, all verkan af Nämndens beslut jemte Rättens derpå grundade dom; och förordne Rätten, att Nämnd ånyo sättas skall.

Ej må högre Rätt till pröfning upptaga jäf, som icke vid underrätten yppadt varit, då Nämnden sattes.

62 i §.

Var part från Rätten borta, när särskilda Nämnden valdes, och vill han sedan visa, att han då hade laga förfall och ej kunde gifva det Rätten till känna; stånde honom fritt att inom en månad derefter sin vederpart till samma Rätt instämma; gitter han, sedan så stämndt är, bevisningen fullgöra, förfalle Nämndens beslut och Rättens derpå grundade dom, så vidt på kärandens rätt verkar, och låte Rätten Nämnd ånyo väljas.

63 §.

Yppas under målets handläggning tvist emellan egare, innehafvare af nyttjanderätt eller andre om bättre rätt till hvad såsom ersättning eller lösen skall utgå, varde den tvist hänvisad till särskildt utförande; och ege Rätten, der så erfordras, i de tvistandes ställe ledamot i särskilda Nämnden välja.

64 §.

För förrättning, hvarom i detta kap. sägs, njute synemännen godtgörelse i enlighet med hvad särskildt är stadgad. *Till särskilda Nämndens ordförande och ledamöter gånge ersättning ut, efter ty Rätten skäligt pröfvar.*

Kostnad, som nu sagd är, så ock kostnad för kallelser eller annat, som för syneförrättning är af nöden, skall af sökanden genast förskjutas. Kommer företaget sedan till utförande, varde den kostnad liksom all annan för företaget nödig utgift å samtliga deltagarne fördelad.

65 §.

Uti de mål, der fråga är om vattenverks ändring eller utrifning, efter ty i 3 kap. skils, ersätte jordegaren, ändå att han saken vinner, all den kostnad vederparten för sin inställelse vid syneförrättningen

samt för sin talans bevakande och utförande vid första domstolen *sa ock inför särskilda Nämnden* vidkännas får.

66 §.

I stället för hänvisningen i denna § till 60 § hänvisas till 59 §

67 §.

Nu är företag, hvarom i 2 kap. sägs, fullbordadt; menar någon att sedermera sig visat att vid uppskattning, som enligt 46 § skett, nyttan för hans jord blifvit för högt beräknad, ege då erhålla ny uppskattning af jordförbättringens värde; *stämme dock, der han den rätt begagna vill, inom sextio dagar efter utgången af kalenderåret näst efter det, under hvilket företaget fullbordades, öfrige jordegare till Rätten in; och låte Rätten, sedan den tid ute är, ny värdering hållas af sådan mindre Nämnd, hvarom i 61 § sägs.*

Hafva sakegarne träffat förening om ny uppskattning i andra fall eller om annan tid eller ordning för ny uppskattnings förrättande, än nu är sagdt; vare det gilt.

Sker genom uppskattningen ändring i hvad förut blifvit bestämdt, varde fördelningen af kostnad och utgift för företaget, så och af underhållsskyldigheten jemkad derefter. Göres ej ändring, gälde den, som påkallat den senare uppskattningen, ensam kostnaden därför.

68 §.

Har, efter ty i 47 § förmäles, *det blifvit jordegarne öppet lemnadt att efter företagets fullbordan väcka fråga om uppskattning af värdet å den jordförbättring en hvar af dem vunnit; då vare om tid och sätt för frågans anhängiggörande och behandling så ock i öfrigt om nämnda värdering lag, som om ny uppskattning i 67 § skils; dock skall kostnaden för värdering, som jemlikt denna § sker, alltid å samtliga deltagarne fördelas.*

73 §.

Är fast egendom, hvarför lösen eller ersättning enligt 3 kap. gifvas skall, med inteckning besvärad, varde det egaren tillkommande belopp inom den för dess gäldande bestämda tid nedsatt i ränteriet hos Konungens Befallningshafvande, som har att beloppet fördela i den ordning, som för fördelning af köpeskilling för utmättningsvis såld fast egendom stadgad är; skolande kungörelse om sammanträde för fördelningen i allmänna tidningarne införas och särskild underrättelse om sammanträdet egaren och inteckningshafvarne meddelas på enahanda sätt, som i fråga om auktion å utmätt fast egendom är föreskrifvet.

Då lösens eller ersättningens belopp ej blifvit *fastställt på grund af värdering genom särskild Nämnd i den ordning, som förut är sagdt*, vare inteckningshafvare, som förmenar att värdet blifvit för lågt beräknadt, berättigad att, der ej full betalning för hans fordran honom lemnas, äska att värdet, så vidt på inteckningshafvares rätt inverkar, varder *genom sådan Nämnd bestämdt*.

Har jemlikt 62 g § lösens eller ersättningens belopp blifvit af Rätten satt under hvad som bort fastställas, derest Nämndens uppskattning kommit till tillämpning; vare då den, som lösen gälda skall, pliktig att, der inteckningshafvaren ej får sin fordran fullt ut, hålla honom skadeslös för bristen, så vidt den faller inom det belopp, hvartill lösen skolat bestämmas på grund af Nämndens värdering.

76 §.

Varder ej, sedan vattenverk, som ändras eller utrifvas skall, blifvit af egaren afträdt, ändringen eller utrifningen verkställd inom fem år efter afträdandet, och vill förre egaren verket återlösa; stämme då talan derom in till Rätten inom tio år sedan verket afträddes. Pröfvas sådana omständigheter för handen, att det tillärnade företaget må anses såsom öfvergifvet, varde talan bifallen; eljest ege Rätten förordna att med

pröfningen bör på viss af Rätten bestämd tid anstå. Godkännes anspråket, och kunna ej parterne sänjas om löseskillingens belopp, varde detta *efter uppskattning af sådan särskild Nämnd, som, der fråga är om vattenverks ändring eller utrifning, sätts bör*, bestämdt till verkets fulla värde vid den tid återlösen sker; ej må dock värdet sättas högre än det belopp, för hvilket verket blifvit afträdt.

Är vattenverk enligt denna förordning utrifvet, må det ej ånyo upptagas.